

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΝΑΟΥΣΑΣ

Νεανική θεατρική ομάδα Π.Ε.Ν.
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

Όνειρο Καλοκαιρινής νύχτας

Παιδεία και φορείς της στη Νάουσα πριν από το 1822

—■—

Θάλεια Σαμαρά

—■—

«Ναρκωτικά» Μύθοι και πραγματικότητα

Φυλάξτε τα τεύχη της «Νιάουστας»

Παλαιά τεύχη μπορείτε να προμηθευτείτε από τα γραφεία του Συλλόγου

**Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στην αγάπη και το ενδιαφέρον
των συνδρομητών της**

**Παρακαλούμε να μεριμνήσετε για την ανανέωση
της συνδρομής σας**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ**

**ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ**

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 και 22.575

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1994
Έτος 18ο - Τόμος Θ' - Τεύχος 68
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπαταντζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

«Όνειρο Καλοκαιρινής νύχτας»
Από την Νεανική Θεατρική Ομάδα Π.Ε.Ν.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Γ. Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Περιεχόμενα

ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Άγγελος Βαλταδώρας 116

Ιστορικά

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΑΓΙΑΝΟΥ: Παιδεία και φορείς της στη
Νάουσα πριν από το 1822 117

ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Η έναρξη της επαναστάσεως
στη Νάουσα το 1822 και τα σχετικά ζητήματα 121

ΚΩΣΤΑ ΣΠΟΡΕΛΑ: Ένα ξεχασμένο χειρόγραφο
από τη Νάουσα 125

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΙΑΛΑ — ΖΕΓΚΙΝΗ: Ο Γεώργιος Κύρ-
της και η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης 128

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Η βιομηχανική κληρο-
νομιά της Νάουσας και η οικονομική της
ανάπτυξη (1874 - 1994) 131

ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Η κρίση του Μητροπολίτη Χρυ-
σανθού στη Μονή Κουτλουμουσίου του Άθωνα 135

ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Η μουσική στους βυζαντι-
νούς και νεωτέρους χρόνους στη Βέροια 137

Αφιέρωμα

ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Θάλεια Σαμαρά 138

ΘΑΛΕΙΑΣ ΣΑΜΑΡΑ: Το αντάρτικο στη Νάουσα 140

Λαογραφικά

ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ Τα δημοτικά τραγούδια στη Νάουσα 143

Σύγχρονα θέματα — Λογοτεχνία

ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΚΑ: «Ναρκωτικά» μύθοι
και πραγματικότητα 149

ΚΙΚΗΣ Χ'ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ: Ποιήματα και πεζά 153

ΔΗΜΗΤΡΗ ΒΑΝΤΣΗ: Ποιήματα 154

ΝΑΝΑΣ ΞΑΝΘΙΔΟΥ — ΣΙΑΤΡΗ: Ποιήματα 154

Πολιτιστικά

Π.Ε.Ν. «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»: Όνειρο
καλοκαιρινής νύχτας 155

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΚΕΛΕΜΟΥΡΙΔΗ: Εφηβική ματιά 158

ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΙΑΛΑ — ΖΕΓΚΙΝΗ: Πολιτιστικές
εκδηλώσεις του καλοκαιριού 160

Γεωργικά

ΙΩΑΝΝΗ ΧΑΤΖΗΧΑΡΙΣΗ: Μεθοδολογία της ολοκληρω-
μένης παραγωγής φρούτων 161

Αγαπητοί φίλοι

Το 68 τεύχος της Νιάουστας που κρατάτε στα
χέρια σας βγήκε με την ευγενική χορηγία του συ-
μπολίτη μας, του Ναουσάιου κ. Άγγελου Βαλτα-
δώρου.

Ο Άγγελος Βαλταδώρος δεν συμβάλλει μόνο
στην καλυτέρευση της ύλης του περιοδικού με τις
τόσο ενδιαφέρουσες αναμνήσεις που δημοσιεύει,
αλλά το στηρίζει και οικονομικά, όσο γίνεται από
την ώρα της έκδοσής του.

Με το 68 τεύχος η ΝΙΑΟΥΣΤΑ συμπληρώνει δέ-
κα οκτώ χρόνια έκδοσης και μπαίνει στα δέκα εν-
νιά, στηριζόμενη πάντα στην μεγάλη αγάπη σας.
Το ξέρετε ότι μέλημά μας πρωταρχικό είναι η δη-
μοσίευση για πρώτη φορά στοιχείων που έχουν
σχέση με την Νάουσα και την περιοχή της, καθώς
και σύγχρονα θέματα που μας αφορούν όλους.

Το σύγχρονο θέμα σ' αυτό το τεύχος είναι ο φά-
κελος Ναρκωτικά, μία πραγματικότητα που δεν
μπορούμε να την αγνοούμε. Ο γιατρός και συνερ-
γάτης μας Γιάννης Βυθούλκος δίνει μία πολύ εν-
διαφέρουσα, άλλη όψη, σε αυτήν την μάστιγα
της εποχής.

Η Συντακτική Επιτροπή

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δελιχρήστου

Παναγούλη 14. Τηλ. (0332) 25.278

(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή τεύχους	750
Ετόσια συνδρομή Ιδιωτών	3.000
Δήμοι - Κοινότητες - Συνομοί	5.000
Εξωτερικού δολλάρια	40

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΣ

Χορηγός του 68ου τεύχους
του περιοδικού ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Επιμέλεια παρουσίαση: Λευκή Σαμαρά

Το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας το 68ο εκδόθηκε με την ευγενική χορηγία του κ. Άγγελου Βαλταδώρου.

Οι αναγνώστες της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ θα διαβάζουν συχνά στο περιοδικό τις αναμνήσεις του από την παλιά Νάουσα, που τις αποδίδει με τρόπο μοναδικό.

Ο Άγγελος Βαλταδώρος δεν χρειάζεται ούτε παρουσίαση, ούτε σύσταση. Λειτουργεί μια ολόκληρη ζωή και προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, πάντα με τον δικό του σεμνό και διακριτικό τρόπο, αυτόν που τον χαρακτηρίζει και στον προσωπικό και στον πολιτικό του βίο όσο ανεμίχθει.

Αυτήν την σεμνότητα που εξείρε το 1989 ο Γιάννης Αλευράς,

πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων λέγοντας «Θα θυμάμαι πάντοτε τον εξαιρετο και ευπρεπή συνάδελφο, τον κοινοβουλευτικό άνδρα, τον κ. Βαλταδώρο» και τον Αθανάσιο Τσαλδάρη να προσθέτει. «Το λιγώτερο που έκανες, ήταν να είσαι εκ των πλέον εκλεκτών ανθρώπων που είχε το Ελληνικό κοινοβούλιο αυτήν την σειρά ετών. Αρχίζει και σπανίζει αυτό».

Ο Άγγελος Βαλταδώρος κατάφερε, αν και αναμείχθηκε πολύ ενεργά στην πολιτική, διετέλεσε βουλευτής, επί σειρά ετών, Γ. Γρ. ΥΠ. Βορ. Ελλάδος, πρόεδρος Ο. Λ.Θ. να θγει αλώδητος ηθικά και κάτι σπάνιο για πολιτικό, να έχει παντού πολλούς και καλούς

φίλους.

Γεννήθηκε στην Νάουσα. Γονείς του ήταν ο Δημήτριος και η Ευδοξία Βαλταδώρου, που είχαν και το ομώνυμο καφενείο, που τόσο ωραία περιγράφει στην Οδό Ζαφειράκη με την μεγάλη αίθουσα σε στυλ μπέλ επόκ με τους κατηφένιους καναπέδες, τις βιενέζικες καρέκλες τα μαρμάρινα τραπέζια - τους ωραίους καθρέφτες - μέχρι το 1920 και μετά το ξενοδοχείο «Σμύρνη». Τελείωσε το Λάμπειο γυμνάσιο, πήρε το πτυχίο της Παντείου και της νομικής σχολής Θεσ)νίκης. Παντρεύτηκε την Φούλα Κουκούλου, μια από τις ωραιότερες και ποιό προικισμένες Νασουσαίες, κόρη της Μαρίας και του Γιάννη Κουκούλου την οποία έχασε πολύ νωρίς και από τότε αφοσιώθηκε με ακόμα περισσότερο ζήλο στα κοινά. Είναι από τους ιδρυτές του Ωδείου, του ΕΟΣ, του Εργ. Υπαλ. Κέντρου, των Τεχνικών Σχολών του Γηροκομείου που διετέλεσε και χρόνια πρόεδρος, ιδρυτής της θιομηχανικής περιοχής ΝΑΟΥΣΗΣ — ΜΑΡΙΝΑΣ — ΠΕΤΡΙΑΣ και βοηθός και χορηγός σε ότι αφορά την πόλη.

Οι αναμνήσεις του, όπως τις καταγράφει σήμερα, αφήνουν ένα αναντικατάστατο υλικό για όλους τους μετέπειτα μελετητές της ιστορίας μας.

Ίσως ο Άγγελος Βαλταδώρος δεν συμφωνήσει με την σημερινή του παρουσίαση από τις στήλες της ΝΙΟΥΣΤΑΣ. Ξέρουμε την σεμνότητά του, αλλά για μας είναι ένα ελάχιστο δείγμα ευγνωμοσύνης για την τόσο ευγενική του χορηγία και την τόσο μεγάλη του προσφορά στην Νάουσα.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΠΡΙΝ

ΑΠΟ ΤΟ 1822

Ανακοίνωση στο συνέδριο «Ο Βόρειος Ελληνισμός»
του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός» 17-20) 12) 92

Α' ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά

Η ιστορική και η πολιτιστική διάρκεια των Ελλήνων δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός. Είναι συνέπεια ιδίως της δύναμης του ελληνικού πνεύματος¹ και της διατήρησής του στο χρόνο². Και, αντίστοιχα, η δύναμη του ελληνικού πνεύματος και η άνθισή του απαιτήσαν ανέκαθεν ως ανυποκατάστατους φορείς τους μόνο τους Έλληνες.

Ο χώρος της προεπαναστατικής Νάουσας μας δίνει ενδιαφέροντα εναύσματα για να στηρίξουμε την άποψη, αυτή, όπως και ότι η πόλη αυτή και οι φορείς της εθνικής παιδείας μας στα πλαίσιά της, κατάφεραν να εκμεταλλευτούν με επιτυχία τα προσόντα της φυλής μας και κάποια πολιτικά προνόμια που τους παρασχέθηκαν, κατά την μακραίωνη και στυγνή Τουρκοκρατία, ώστε να συντηρήσουν και μεταδώσουν ελληνορθόδοξη γνώση στους νέους της, και πάντως τουλάχιστον την ελληνική γλώσσα και φιλολογία.

Η σχέση Έλληνα και ελληνικού πνεύματος υπήρξε, ταυτόχρονα, το σέμνωμα αλλά και η μέριμνα του ελληνισμού³, ιδιαίτερα στα τραγικά χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ως σέμνωμα, αφενός, και ως μέριμνα, αφετέρου, δίωσε τη σχέση αυτή η μακεδονική Νάουσα, η οποία και διαδραμάτισε ένα ρόλο άξιο της προσοχής μας στη διατήρηση αυτού που προσδιορίσαμε ως «ελλη-

νικό πνεύμα». Και τούτο, διότι είναι φανερό, ότι η Νάουσα δίωσε υπογραμμισμένα ότι «η παιδεία αποτελεί το βασικό συστατικό για την εθνική επιδίωξη»⁴.

Η επιστημονική έρευνα και η μελέτη αρχείων είναι αναμενόμενο

Του
Γεωργίου Στ. Βαγιανού
Δρ. Θ., Δρ. Φ.

ότι θα βοηθήσει στην καλύτερη γνώση της ιστορίας στο χώρο της εθνικής παιδείας μας ιδίως, αλλά και άλλων συναφών κλάδων, που περιμένουν τους ερευνητές οι οποίοι θα σκύψουν σε κείμενα, (έγγραφα, μαθηματάρια κλπ.), όσα σώζονται, μέσα και έξω από τη Νάουσα, μέσα και έξω από την Ελλάδα⁵, προκειμένου να παρουσιάσουν και ερμηνεύσουν τα δεδομένα για την παιδεία και τους φορείς της στη Νάουσα, ειδικώς στην πρίν από το 1822 εποχή. Ευχόμαστε δε να υπάρξουν σύντομα οι ερευνητές αυτοί, διότι το προσδοκώμενο έργο τους θα δείξει το ακριβές μέγεθος της συμβολής των σχολείων και των δασκάλων της Νάουσας υπέρ της πραγματοποίησης του ύψιστου στόχου, της εθνικής μας παλιγγενεσίας δηλαδή.

Στη σύντομη αυτή ανακοίνωση θα αποπειραθούμε να παρουσιάσουμε συνοπτικές πληροφορίες, ιδίως για τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς και γενικώς για το καθεστώς της εθνικής παιδείας μας στη

Νάουσα, πριν από το όριο του έτους 1822, κατά το οποίο η Νάουσα κατεστράφη από τον Οθωμανό αρχιστράτηγο της Ρούμελης Αβού Λουβούτ⁶.

Θα τονίσουμε, πάντως, εδώ ότι η έρευνα την οποία προτείνουμε παρ'ότι είναι αρκετά δύσκολο έργο, μάλλον, όμως, εφικτό. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός, ότι έχει παραμεληθεί η έγκαιρη συλλογή στοιχείων για την Νάουσα προ του 1822⁷, όπως έχει αμεληθεί και η σύνταξη ενός ελληνικού εκπαιδευτικού χάρτη, ο οποίος θα διευκόλυνε τους μελετητές σε θέματα γεωγραφικής και χρονολογικής κατάταξης εκπαιδευτικών ζητημάτων⁸. Δεν ευχόμαστε, αλλά και δεν νομίζουμε ότι η αμέλεια αυτή θα έχει αποδεί μοιραία.

Δεν διαφεύγει της προσοχής καενός η εκ θεμελίων καταστροφή της Νάουσας στα 1822. Ωστόσο κατά καιρούς έχουν δρεθεί σε απρόβλεπτα σημεία κειμήλια ή έγγραφα που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σχετίζονται με τη λόγια ιστορία της Νάουσας⁹, ελαττώνοντας, έτσι την ακρίβεια της άποψης ότι η Νάουσα είναι «πεντάρφανη, από παρόμοια μνημεία του παρελθόντος, μακεδονική πόλη»¹⁰. Κατά συνέπεια ίσως προς το παρόν μόνο μπορούν λίγα να λεχθούν.

Το «εφικτό», πάλι, πρέπει να συνδυασθεί με το δεδομένο ότι πιθανολογούμε πως σώζονται κείμενα (σε παλαιοτουρκική γραφή ορισμένα)¹¹ έστω και έμμεσα¹², έστω

και περιορισμένα, σκόρπια σε απίθανα σημεία¹³, τα οποία πάντως είναι επαναλαμβάνουμε, άξια να τύχουν της ερευνητικής προσοχής και της κατάλληλης ερμηνείας τους, μια και αφορούν θέματα ίδρυσης, λειτουργίας της πόλεως, και ιδίως της κοινωνικής και διοικητικής δομής της, αλλά καθόλου λιγότερο και της παιδείας της στο πλαίσιο της περιόδου που μας αφορά¹⁴.

Α. Γενικόπτες για τη Νάουσα

1. Γύρω από την ιστορία της Νάουσας

α) Παλαιότεροι χρόνοι. Η πόλη που γνωρίζουμε σήμερα έχει αρκετά μακρότερη ιστορία από την μεταμεσαιωνικά επανιδρυμένη Νάουσα της Μακεδονίας. Για να ξεκινήσουμε, έτσι, σημειώνουμε ότι η πόλη έχει κτισθεί περίπου πάνω στα ερείπια της λίγο γνωστής αρχαίας μακεδονικής πόλης του Κιτίου¹⁵. Η πόλη Κίτιο είναι ο ιστορικός τόπος, όπου ο βασιλιάς των Μακεδόνων «Περσεύς, έχοντας στείλει εγκύκλιο διαταγή στους διοικητές των επαρχιών, διέταξε να συγκεντρωθεί όλος ο μακεδονικός στρατός»¹⁶, προκειμένου ν' αντιμετωπίσει τα ρωμαϊκά στρατεύματα υπό τον ύπατο Πόπλιο Λικίνιο. Ο τελευταίος, ως γνωστόν, είχε εντολή της ρωμαϊκής Συγκλήτου για τη στρατιωτική επέμβαση κατά της Ελλάδος.

β) Νεότεροι χρόνοι. Η ίδρυση της σημερινής Νάουσας ανάγεται στο 15^ο αι. (πρώτο ήμισυ), τότε δηλαδή που δημιουργήθηκε ο πρώτος οικισμός της. Τα αρχεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας πιστεύεται ότι είναι ο χώρος συγκέντρωσης ικανών σχετικών πληροφοριών. Ωστόσο, δυστυχώς, παραμένουν ακόμη δυσπρόσιτα¹⁷ για τους Έλληνες και γενικώς τους δυτικούς ερευνητές και ιστορικούς. Το γεγο-

νός αυτό δεν είναι άμοιρο, πέρα άλλων, και του γλωσσικού προβλήματος, αφού τα αρχεία εκείνα είναι γραμμένα σε δυσανάγνωστη για πολλούς παλαιοτουρκική γραφή. Τοπικές παραδόσεις της Νάουσας, πάντως, αποδίδουν την ίδρυσή της στο στρατηγό Αχμέτ Εδρενός του Σουλτάνου Μουράτ Β' (αρχές 15^{ου} αι.), τόσο μάλλον όσο έως τα 1924 τουλάχιστον, εσώζετο και τμήμα «φιρμανιού» με την οροθεσία της Νάουσας¹⁸ και συναφείς πληροφορίες.

2. Γενικές γεωγραφικές πληροφορίες για τη Νάουσα

Η Νάουσα είναι χτισμένη σε γραφικό οροπέδιο και σε υψόμετρο 330 μ. περίπου πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Κατά τον άγγλο περιηγητή W. M. Leake αποτελεί «ένα μοναδικό φυσικό οχυρό»¹⁹. Το φυσικό περιβάλλον της ανέκαθεν παραδίδεται ως μεγαλοπρεπές και ειδυλλιακό: Περιοχή κατάρυτη από καστανιές, οξυές, δρυς κ.ά., με μοναδικό υδάτινο πλούτο²⁰. Τα ποτάμια Αξιός και Αλιάκμων προσδίδουν στο οικολογικό της πεδίο μοναδικότητα. Η πόλη δεσπόζει της μακεδονικής πεδιάδας που εκτείνεται στα ανατολικά της, της οποίας και αποτελεί τον εξώστη.

Ο φυσικός πλούτος, λοιπόν, της περιοχής και οι άνετες, τότε, κοινωνικο-βιοτικές συνθήκες στη Νάουσα είχαν ενισχύσει τον ελληνικό πληθυσμό της, ο οποίος και ήταν σε επίπεδο απόλυτης υπεροχής, ώστε «ολόκληρος ο γεωγραφικός εκείνος χώρος να θεωρείται καθαρά ελληνικός»²¹. Έτσι, στο τέλος του 15^{ου} αι. η πόλη είχε γύρω στους 5.000 κατοίκους²², και στις αρχές του 17^{ου} αι. έγινε διπλάσιος. Τα φυσικά, λοιπόν, καταρχήν, δεδομένα έδιναν ένα ιδιαίτερα θετικό χαρακτήρα για ανάπτυξη, έτσι ώστε

παραδίδεται ότι η Νάουσα ήταν όχι μόνο μια εύπορη πόλη, αλλά και μια πόλη με τουριστικό, για τα μέτρα της τότε εποχής, ενδιαφέρον. Ιστορική πληροφορία σημειώνει ότι ο Οθωμανός περιηγητής Ελβιά Τσελεμπή, που την επισκέφθηκε, την περιγράφει με τις λέξεις «μια όμορφη κωμόπολη με χίλια σπίτια»²³, ως ένα τόπο, με άλλα λόγια, σύνθετου κοινωνικού ενδιαφέροντος. Σε ό,τι αφορά τα μεταγενέστερα χρόνια είναι ενδεικτικό ότι η Νάουσα, αν και καταστράφηκε τελείως το 1822 «δεν άργησε να ανασυγκροτηθεί και να γίνει μια από τις πιο ανθηρές, οικονομικά, πόλεις της Μακεδονίας, χάρη στην αναπτυσσόμενη γεωργία και δενδροκομία της, καθώς και στο εμπόριο και στη διομηχανία των δαμβακωκλωστηρίων της»²⁴.

3. Τα πολιτικά προνόμια της Νάουσας

Η ιστορικότητα, οι συνθήκες ίδρυσης και λειτουργίας της πόλης, ο φυσικός και, έπειτα, ο οικονομικός της πλούτος και όλα αυτά μαζί, νοούμενα ως θετικά στοιχεία υπέρ της γενικής προόδου της Νάουσας, θα ήταν πολύ δύσκολο να ακολουθήσουν ανοδική πορεία, όπως ωστόσο συνέβη, αν η Νάουσα είχε στερηθεί των ειδικών προνομίων που απελάμβανε. Ο Απ. Βακαλόπουλος σημειώνει χαρακτηριστικά, ότι ιδίως «η εγκατάσταση τουρικών μαζών ανάμεσα στους χριστιανικούς πληθυσμούς είναι μια διαρκής απειλή και πηγή ανησυχιών γι' αυτούς. Γι' αυτό, αν πετύχουν από το Σουλτάνο να απαγορευθεί η παρουσία τουρικών πληθυσμών ή η διέλευση και εγκατάσταση στρατευμάτων ή φρουρών σε μια πόλη ή κωμόπολη, έχουν εξασφαλίσει για τους εαυτούς των ένα πολύ σημαντικό προνόμιο»²⁵.

Συγκεκριμένα λοιπόν: Η Νάου-

σα, από την ίδρυση της έως το έτος 1822 που κατεστράφη²⁶, απολάμβανε ένα είδος πολιτικής αυτονομίας, δεδομένου που είναι προφανές πόσο σημαντικό ρόλο θα πρέπει να έπαιζε στην ψυχολογική κατάσταση και στην ενγένει απόδοση των κατοίκων της. Η προνομιακή της μεταχείριση συνδέεται με τον Σιάχ Λιάνη παιδαγωγό του στρατιωτικού κατακτητή της περιοχής, του Αχμέτ Εβρενός, ή των τέκνων του, που διέκρινε την ανάγκη προστατισμού των κατοίκων της γειτονικής Παλιονιάδουσας, ώστε να τους καταστήσει αφενός ακίνδυνους για την τοπική δημόσια τάξη, και αφετέρου παραγωγικά στοιχεία, πράγμα που πέτυχε²⁷. Η αυτονομία της Νάουσας συνίστατο, βασικά, στην πολιτιστική (παιδεία), αυτοδιοίκηση της πόλης. Για το λόγο αυτό ένας «πρόκριτος», ή αργότερα περισσότεροι, που εκλεγόταν από τους Ναουσαίους ως ισόβιος «μπασμπουγή» (πρόεδρος), είχε απόλυτη εξουσία: διοικητική, δικαστική και αστυνομική εξουσία. Βεβαίως η Πύλη όριζε έναν ιεροδίκη (κατή) και ένα στρατιωτικό διοικητή (βεεβόδα) στη Νάουσα και οι δυο αυτοί όμως είχαν καταλήξει να είναι μόνο σκιές. Στο πλαίσιο της αυτονομίας της η Νάουσα είχε, ακόμη,

περιορισμένη φορολογία και αμιγή, ιδίως, ελληνικό πληθυσμό, ενώ έφιπποι Οθωμανοί δεν επιτρεπόταν να μπουν στην πόλη, σημείο σεβασμού και υπογράμμισης αυτής της αυτονομίας²⁸ από μέρους της Πύλης. Εξαίρεση των ιστορικών αυτών δεδομένων αποτελεί η περίοδος τη «συστηματικής οικονομικής αφαίμαξης στην οποία την είχε (σ.Σ. τη Νάουσα) υποβάλει ο Αλή Πασάς, από τότε που την υποχρέωσε να του παραδοθεί στα 1804». Η ατυχία αυτή κλόνισε για κάποιο χρονικό διάστημα ιδίως την οικονομική άνθηση των Ναουσαίων²⁹. Είναι εύλογο, μετά από αυτά, να γίνει κατανοητό, γιατί οι κάτοικοι της Νάουσας ανέπτυξαν³⁰ από νωρίς σε ικανοποιητικό επίπεδο την κοινωνική και την οικονομική ζωή τους, ιδίως μάλιστα την παιδεία και, συνεπώς, το πολιτιστικό τους επίπεδο.

4. Οι συνέπειες της ιστορικής πορείας που ακολούθησε η Νάουσα .

Όσα περιληπτικά σημειώσαμε παραπάνω για την ιστορία, τη γεωγραφία και τα πολιτικά προνόμια της Νάουσας διευκολύνουν μια σημαντική επισήμανση: Η Νάουσα ευνοήθηκε πάνω απ' όλα κατά το

ότι έζησε μακρά ειρηνική περίοδο, που ήταν ακριβώς συνάρτηση όλων τούτων. Μια μακροχρόνια ειρήνη επιδρά πάντοτε στη βιολογική και ηθικό-πνευματική ανάπτυξη αυτών που την απολαμβάνουν, αποτελεί προϋπόθεση για την πρόοδο μιας κοινωνίας, και, τέλος, στεριώνει την προσπάθεια των μελών της κοινωνίας αυτής για πολιτιστική ανέλιξη.

Αυτό συνέβη με τη Νάουσα. «Τα αγαθά πολυχρονίου ειρήνης καρπούμενοι οι Ναουσαίοι επεδόθησαν εις παν ό,τι ωφέλιμον εν τω κοινωνικώ δίκω. Επεδόθησαν εις την καλλιέργειαν των γραμμάτων και την διανοητικήν και ηθικήν των μόρφωσιν³¹. Και, πράγματι, η παιδεία, νοούμενη ως «καλλιέργεια γραμμάτων» και ως «διανοητική και ηθική μόρφωσις», απαιτεί προ παντός συνθήκες κοινωνικής γαλήνης³². Η Ιστορία δεν γνωρίζει πρόοδο και ανάπτυξη παιδείας κάτω από συνθήκες απουσίας κοινωνικής ειρήνης. Βέβαια, η κοινωνική ειρήνη ακολουθείται από την καλλιέργεια της παιδείας και των ηθών, αν και εφόσον οι έμψυχοι φορείς τους είναι φιλοπρόδοι, και οι Ναουσαίοι, ως εκλεκτοί Έλληνες ήσαν πάντοτε φιλοπρόδοι και ρέκτες παιδείας. (Συνεχίζεται)

Σημειώσεις:

1. Πρβλ. και Χρ. Σ. ΘΕΟΔΩΡΑΤΟΥ «Η παιδεία και το Εικοσιένα», περιοδ. ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ, τομ. ΙΓ', τευχ. 2. Αθήναι, 1961, σελ. 227: «τον κύριον παράγοντα που συνετέλεσεν εις την ανάπτυξιν της υπόδουλης Ελληνικής Πατρίδος και που ήταν το ελληνικόν πνεύμα».

2. Πρβλ. π.χ. και G.P. HENDERSON Η αναβίωση του ελληνικού στοχασμού 1620 - 1830, Αθήνα 1977, σελ. 21 (Εισαγωγή, - Οι φάσεις της νέας παιδείας του Ελληνισμού), όπου σημειώνεται: «Πολλοί συγγραφείς έχουν υπογραμμίσει τη δύναμη συντηρήσεως που περι-

έκλειε η διάσπαρτη λαϊκή πίστη, πως οι Έλληνες μολονότι ταπεινωμένοι, αποτελούσαν τη συνέχεια καί ήταν οι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων. Κατά συνέπεια είναι ανάγκη να σημειωθεί ότι σε όλο το 17ο, το 18ο και στις αρχές του 19 αι. οι Έλληνες διετήρησαν και αξιοποίησαν το συναίσθημα της μοναδικότητός τους, και το γεγονός αυτό είναι ο πιο θεμελιακός απ' όλους τους παράγοντες που έκαναν δυνατή την πνευματική αναγέννηση».

3. Για τον «Ελληνισμό» ως όρο με προσδιορισμένη εννοιολογική οριοθέτηση, βλ. ιδίως Επ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Ιστο-

ρία του συγχρόνου Ελληνισμού, τομ. 2 Αθήνα 1992, σελ. 4 εξ.

4. Βλ. Αθαν. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, Πραγματεία περί Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 5.

5. Πρβλ. Αθαν. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, Πραγματεία περί Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 5: «Η παρουσία ξένων, ιδίως διπλωματών και περιηγητών στη Μακεδονία προκάλεσε τη γένεση αρχαιικών μονάδων στην Ευρώπη, που σχηματίστηκαν από συχνές αναφορές και τα κείμενα τους γύρω από την Ιστορία της».

6. Πρβλ. Ευσταθίου Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝ-

ΝΑΚΗ, Ιστορία της πόλεως της Ναούσης, εν Εδέσση 1924, σελ. 290 (Επίλογος).

7. Ο Στουγιαννάκης, (βλ. όπ.π., σελ. 54) σημειώνει, ότι «παραμεληθείσης της εγκαίρου συλλογής των εις την παιδείαν αναφερομένων πληροφοριών και εν γένει εις την ιστορίαν της πόλεως... δυνάμεθα να είπωμεν μόνον ότι μέχρι του ιη' αιώνος η κατάσταση αυτής ήτο ανθηρά, τα δε εκπαιδευτήρια της Ναούσης ουδαμώς υπελείποντο».

8. Πρβλ. και Ιστορία Ελληνικού Έθνους, εκδ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., том. ΙΑ', Αθήνα 1975, σελ. 307.

9. Πρβλ. π.χ. χειρόγραφο μαθηματικών στο: Αγγελικής ΣΚΑΡΒΕΛΗ - ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τα μαθητήρια των ελληνικών σχολείων της Τουρκοκρατίας (διατρ.) Αθήναι 1989, σελ. 644 - 653' επίσης Κώστα Στ. ΣΠΟΡΕΛΑ, «Ένα ξεχασμένο χειρόγραφο από τη Νάουσα», περιοδ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ, том. 18ος Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 303-307.

10. Κώστα Στ. ΣΠΟΡΕΛΑ, όπ.π..

11. Ο Στουγιαννάκης (βλ. όπ. π., σελ. ε' (Πρόλογος)) κάνει λόγο για «τουρκικόν τι κείμενον, ως μαρτυρεί το παρατιθέμενον επίσημον κείμενον της οροθεσίας της πόλεως δια γραμμάτων ελληνικών μεταγραφόμενον, έγγραφον υπό πολλὰς απόψεις πολύτιμον και διαφωτίζον ημάς περί πολλών ζητημάτων οίον του γλωσσικού, κλπ. Ο ίδιος, επίσης, (βλ. όπ. π. σελ. 37) σημειώνει, ότι «μόνο τα αρχεία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δύνανται να διαφωτίσωσι και παράσχωσι την λύσιν του σπουδαίου τούτου δια την ιστορίαν της πόλεως Ζητήματος» πληροφορία που διατηρούμε επιφυλάξεις καθόλου ότι μπορεί να γενικευθεί καθόλου δε για θέματα πληροφοριών περί της παιδείας στη Νάουσα. Πάντοτε στην επιστημονική έρευνα δοκιμάζονται όλες οι πιθανότητες.

12. Πρβλ. Αθαν. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, όπ. π., σελ. 5: «Είναι αυτονόητο, ότι οι αρχαιακές ηηγές μας βοηθούν σημαντικά να γνωρίσουμε τα γεγονότα, να τα διασταυρώσουμε, να τα συσχετίσουμε και να προχωρήσουμε με τη συνδυασμένη φαντασία βοηθό στη συναγωγή συμπερασμάτων».

13. Πρβλ. π.χ. Κώστα Στ. ΣΠΟΡΕΛΑ, όπ. π. σελ. 303, όπου σημειώνεται, ότι ο «κώδικας» που δημοσιεύεται εκεί, σ' ανακαλύφθηκε «καταχωνιασμένος μέσα σε ένα παμπάλαιο σεντούκι».

14. Βλ. π.χ. Αντωνίου ΣΙΓΑΛΑ, Από την πνευματικήν Ζωήν των ελληνικών

κοινοτήτων της Μακεδονίας, Α' Αρχεία και βιβλιοθήκαι Δυτική Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 183 - 197, όπου καταχωρημένα χειρόγραφα, λυτά έγγραφα και κώδικες.

15. Το Κίτιο υπήρξε πολίχνη της αρχαίας Μακεδονίας, και βρισκόταν 30 χλμ. περίπου ΝΔ της Πέλλας, ανατολικά της σημερινής Νάουσας. πρβλ και Τιτ. Λίβιου, 42, 51, 1 εξ.. Κοντά στη σημερινή θέση «Μπαλτανέτο» έχουν ανακαλυφθεί τα ερείπια ρωμαϊκής έπαυλης με ψηφιδωτά του 2ου αι. (μ.Χ.), βλ. και λήμμα «Νάουσα» στην Εγκ. Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα, том. 44ος, σελ. 338 εκ.. Επίσης, βλ. Ευστ. Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, εν Εδέσση 1924, σελ. 24 εξ., όπου υπενθυμίζεται ότι η περιοχή ερευνήθηκε στα 1890 από το Δανό αρχαιολόγο Μ. ΚΙΝΧ. Εκεί και υποσημειώσεις με μνεία ενδιαφερουσών πηγών ιστορικών πληροφοριών.

16. Βλ. Ιστορία Ελληνικού Έθνους, εκδ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., том. Ε' Αθήνα χ.χ., σελ. 1099' βλ. επίσης Κων. ΣΠΟΡΕΛΑ, «Ο Περιηγητής W. M. LEAKE, όπ. π., σελ. 48, με την πληροφορία ότι ο LEAKE για πρώτη φορά ταυτίζει τη Νάουσα με το αρχαίο Κίτιο. Την άποψη αυτή δέχθηκαν έπειτα πολλοί ερευνητές, ορισμένοι ίσως διαστακτικά.

17. Βλ. και παραπάνω, υποσημ. (4).

18. Το κείμενο του σωζόμενου εκείνου τμήματος «φιρμανιού» στα Τουρκικά και με ελληνική μετάφραση διασώζει αυτούσιο ο Στουγιαννίδης, βλ. όπ. π. σελ. 39 - 47. Ο προνομιακός τρόπος ίδρυσης του πρώτου οικισμού της Νάουσας από τον Αχμέτ Εβρενός, αλλά και τα μέτεπειτα προνόμια αυτοδιοίκησης της εξηγούν και την ακώλυτη οχύρωση της πόλης με τείχος, παρά τη φυσική οχυρή θέση της (βλ. και Αποστόλου Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία του νέου Ελληνισμού, том. στ', Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 128: «η Νάουσα που τη φυσική οχυρότητά της ενίσχυε και τείχος».)

19. Βλ. του ίδιου, «Ο περιηγητής W. M. LEAKE στη Νάουσα» περιοδικό ΝΙΑΟΥΣΤΑ, том. Γ', τευχ. 23, Νάουσα 1983 σελ. 48.

20. Πρβλ. και Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π., σελ. 15, 20, 22. Επίσης, λήμμα «Νάουσα» στην Εγκ. Πάπυρος - Λαρούς Μπριτάνικα, Αμαρούσιον 1990, σελ. 338.

21. Βλ. Κων/νου Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού, Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 295.

22. Βλ. και Ιστορία Ελληνικού Έθνους, εκδ. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε., τόμος ΙΑ', Αθήνα 1975, σελ. 195. Βλ. επίσης Κων/νου Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία του Βορείου Ελληνισμού, Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 143.

23. Βλ. άρθρο Βασ. ΣΦΥΡΟΕΡΑ για τη Νάουσα στην Εγκυκλ. Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα, том. 44, Αθήνα 1990, σελ. 339..

24. Βλ. Στεφ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 88 εξ.

25. Βλ. Αποστ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορία της Μακεδονίας 1354 - 1833, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 53. Επίσης του ίδιου, Ιστορία του νέου Ελληνισμού том. Α', Θεσσαλονίκη 1974 2, σελ. 264 278 - 280.

26. Βλ. παραπάνω, σελ. 2, υπό 1 β. Πρβλ και Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π. σελ. 51.

27. Πρβλ. και Αποστ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ιστορίας της Μακεδονίας 1354 - 1833 Θεσσαλονίκη, 1988, σελ. 108. Βλ και Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π., σελ. 30.

28. Πρβλ. Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π., σελ. 51 εκξ. Επίσης, Πρβλ. το άρθρο του Βασ. ΣΦΥΡΟΕΡΑ όπ. π. σελ. 338, όπου τα προνόμια συνδυάζονται με την υψηλή θέση του ιδρυτή του οικισμού της Νάουσας Αχμέτ Εβρενός στην Οθωμανική Ιεραρχία.

29. Βλ. Κων. ΣΠΟΡΕΛΑ, «Ο Περιηγητής W. M. LEAKE στη Νάουσα», περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, том. Γ' τευχ. 23, Νάουσα 1983, σελ. 48.

30. Πρόκειται για μία πολιτιστική ανάπτυξη βασισμένη στα πολιτικά προνόμια, στους δραστήριους πρόκριτους, στο γόνιμο έδαφος, το ευνοϊκό κλίμα στους φιλοπρόδους Ναουσαίους και στην οικονομική ανάπτυξη της Νάουσας. Βεβαίως, το Ελληνικό δαιμόνιο και το φλοπρόδο του Ναουσαίου Έλληνα είναι που επιστεγάζουν τα παραπάνω και αποτελούν το μοχλό τους.

31. Βλ. Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π. σελ. 54.

32. Πρβλ. «Ουδεμία παράδοσις αναφέρει, ουδέν γεγονός μαρτυρεί, ότι η ειρήνη και ηουχία της πόλεως διατηρήθη καθ' όλον το από του συνοικισμού αυτής (σ.Σ. πρώτο ήμισυ του ιε' αι.) μέχρι του τέλους ιη' αι (σ.Σ. που η Νάουσα κατεστράφη από τον Αβού Λουβούτ) χρονικόν διάστημα» (Ε.Ι. ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, όπ. π., σελ. 52.

Η έναρξη της επανάστασεως στη Νάουσα το 1822

και τα σχετικά ζητήματα *

Συνέχεια προηγούμενου

Ο Νικόλαος Γ. Φιλιππίδης - όπως σημειώθηκε ήδη - υποστηρίζει ότι η επίσημη κήρυξη-έναρξη της επαναστάσεως έγινε την 22.2.1822, χωρίς να διευκρινίζει ποιά ήταν η ημέρα της εβδομάδας, αν δηλαδή ήταν Κυριακή ή άλλη ημέρα. Ακόμα, δεν τοποθετεί τούτη στην περίοδο της Μεγάλης Τεσσαρακοστής ή, αλλιώς, δεν μνημονεύει εάν συνέπεσε τούτη με τις γιορτές του Πάσχα του 1822. Όμως, σε άλλο, μεταγενέστερο σημείο της εξιστορήσεώς του, γράφει ότι η πολιορκία της πόλεως από τους Τούρκους (χωρίς να διευκρινίζει τότε έγινε τούτη σε συσχετισμό με την κήρυξη της επαναστάσεως) άρχισε, κυρίως, την 24 Μαρτίου και «... περιωρίσθη μέχρι της Πέμπτης των Παθών (30 Μαρτίου) εις απλούν κανονιοβολισμόν κατὰ της πύλης του αγίου Γεωργίου», ενώ η γενική έφοδος άρχισε την επόμενη ημέρα, πρωί της 31ης Μαρτίου, δηλαδή τη Μεγάλη Παρασκευή. Κατόπιν, γράφει ότι η τρίτη λυσώδης επίθεση και έφοδος του εχθρού έγινε «την ημέραν του Πάσχα (2 Απριλίου)». Τέλος, δέχεται (βλ. σελ. 59) ότι «οι... οθωμανοί, πολυάριθμοι όντες ορμήσαντες, εισήλθον, δια της πύλης του «αγίου Γεωργίου», τη πέμπτη της Διακαινησίμου (6 Απριλίου) εις την πολυ-

λήμονα Νάουσας, δηλαδή την πρώτην Πέμπτην μετά το Πάσχα και πριν την Κυριακή του Θωμά.

Συνεπώς, αν λάβουμε υπόψη ως ορθές -όπως είναι πράγματι- τις ημερομηνιακές αναφορές του Φιλιππίδη, ότι δηλαδή η Κυριακή του

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη

Πάσχα του 1822 ήταν η 2 Απριλίου (και η Μ. Πέμπτη την 30ή Μαρτίου, ενώ η μετά το Πάσχα πρώτη Πέμπτη ήταν 6 Απριλίου και αναζητήσουμε ύστερα ποιά ημέρα της εβδομάδας ήταν 22 Φεβρουαρίου του (μη δίσεκτου) έτους 1822, θα διαπιστώσουμε ότι η ημερομηνία αυτή ήταν καθημερινή ημέρα και συγκεκριμένα Τετάρτη και όχι Κυριακή. Η ημέρα Κυριακή της προηγούμενης εβδομάδας συνέπιπτε με τη 19η Φεβρουαρίου, της Ορθοδοξίας, την πρώτη Κυριακή των Νηστειών της Μεγάλης Σαρακοστής, η δε επόμενη Κυριακή, της εβδομάδας (που άρχισε δυο ημέρες νωρίτερα από την 22 Φεβρουαρίου) ήταν η της 26 Φεβρουαρίου 1822, η δεύτερη Κυριακή των Νηστειών της Μεγάλης Σαρακοστής.

Άρα, η εκδοχή του Δ. Πλαταρίδη, ότι η επανάσταση κηρύχθηκε την Κυριακή της Ορθοδοξίας είναι σωστή, αν δεχθούμε ότι το γεγονός αυτό έλαβε χώρα την 19η Φεβρουαρίου (όπως έγραψε τούτος) και όχι την 22η Φεβρουαρίου, όπως υποστήριξε ο Φιλιππίδης, ο οποίος θα έπρεπε, ασφαλώς, να αναφέρει την ημέρα, της εβδομάδας, δηλαδή ότι ήταν Κυριακή, πολύ δε

περισσότερον προκειμένου για την Κυριακή της Ορθοδοξίας, δεδομένο το οποίο, οπωσδήποτε, θα μνημόνευε, αφού η κήρυξη της επαναστάσεως έγινε στην εκκλησία και εκεί λειτούργησαν, έκαμαν τη δοξολογία, ακούσθηκαν ειδικές πανηγυρικές ομιλίες και γενικά όλα τα σημαντικότερα γεγονότα συνετελέσθησαν εντός της εκκλησίας ή στον περίβολό της, με προεξάρχοντα τον κλήρο. Άρα, η παρόμοια, σημαδιακή συγκυρία δεν ήτο δυνατό να παραλειφθεί, αλλά το φυσιολογικό ήταν, αντίθετα, να εξαρθεί και να τονισθεί ιδιαίτερα και από τον Νικόλαο Γ. Φιλιππίδη, ο οποίος πρώτος τόλμησε να μιλήσει για την επανάσταση της Νάουσας στο κλεινό Άστυ, ως Μακεδόνας και ο ίδιος, με μεγάλη εθνική και εκπαιδευτική δράση, διακρινόμενος, μάλιστα, για την επιμέλειά του, όπως διαφαίνεται και στο όλο κείμενο της διαλέξεώς του.

Καταλήγω, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι μια τέτοια παράλειψη, της αναφοράς της Κυριακής της Ορθοδοξίας δεν μπορεί να οφείλεται σε άγνοια ή σε υποτίμηση της αξιοσημείωτης συμπτώσεως από τον Φιλιππίδη, διότι -όπως σημειώθηκε ήδη- είναι πολύ «σημαδιακή» και πολυσήμαντη η Κυριακή της Ορθοδοξίας, κυρίως για την Ορθόδοξη Ελλάδα και μάλιστα σ' εκείνα τα χρόνια της σκλαβιάς. Αν, συνεπώς, συνέβαινε, πράγματι, να κηρυχθεί η Επανάσταση της Νάουσας την Κυριακή της Ορθοδοξίας, θα το σημείωνε (αλλά και θα το τόνιζε ειδικά) ο Φιλιππίδης, όπως έπραξε, άλλωστε, με τη μνεία της Μεγάλης Πέμπτης («πέμπτης των Παθών»), ως ημέρας μέχρι της οποίας γινόταν ο (απλός) κανονιοβολισμός της πύλης του Αγίου Γεωργίου της Νάουσας εκ μέρους των Τούρκων (με

*Κείμενο ανακοινώσεως στο ΙΔ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο, όπως διαβάστηκε. Στις προθέσεις μου είναι η παρά πέρα διαπραγμάτευση του θέματος, με τη σχετική βιβλιογραφική ενημέρωση και τεκμηρίωση και η δημοσίευση της μελέτης στα «Μακεδονικά», όπως φιλοεξενήθησαν, στον κανόνα, και οι προγενέστερες εργασίες μου.

ρητή αναφορά, σε παρένθεση, και της ημερομηνίας της, δηλαδή της 30ής Μαρτίου). Σημείωσε δε (σε παρένθεση πάντοτε) και την ημερομηνία, 2 Απριλίου, της τρίτης και πεισματωδέστερης εφόδου των Οθωμανών και, τέλος, και την αποφράδα ημέρα της αλώσεως της πόλεως, γράφοντας ότι αυτή την πέμπτη της Διακαινησίμου, που αντιστοιχούσε στην ημερομηνία της 3ης Απριλίου, όπως μνημονεύει ρητά. Άρα, δεν είναι δυνατόν να υποστηριχθεί σοβαρά, ότι θα παρέλειπε ο Φιλίππιδης να κάμει ειδική μνεία της ημέρας της εβδομάδας, κατά την οποία κηρύχθηκε η επανάσταση, εάν ήταν αυτή, πράγματι, Κυριακή και μάλιστα της Ορθοδοξίας.

Ως επιστέγασμα αυτής της σκέψεως και σε ενίσχυσή της έρχεται και η πληροφορία, που κατέγραψε (άγνωστος και ανώνυμος) Ναουσσός, ο οποίος έζησε και ο ίδιος, με τα μάτια του, από κοντά, τα γεγονότα (σε αντίθεση με τους Φιλίππιδη και Πλαταρίδη, που στηρίχθηκαν σε διηγήσεις άλλων, τρίτων, επιζώντων). Ο πολίτης αυτός της Νάουσας, μετά την αποτυχία της επαναστάσεως, κατέφυγε στο Γραμματικόβο (τώρα Κάτω Γραμματικόβο της Εορδαίας), κατέγραψε δε τις αναμνήσεις του σε χειρόγραφο, του οποίου κρατήθηκε αντίγραφο, που, ευτυχώς, διασώθηκε και το δημοσίευσε ο Ιωάννης Κ. Βασδραμέλλης, πριν σαράντα χρόνια, περίπου, στα «Μακεδονικά» (βλ. τον 3ο τόμο, 1956* 126-141).

Γράφονται, λοιπόν, τα εξής (δυστυχώς ελάχιστα) για το θέμα, το οποίο μας απασχολεί (σελ. 138):

«... η δε Νάουσα εδοκίμασε την τύχην της το 1822, την μεγάλην τεσσαρακοστήν, επανεστάτησεν ο Ζαφειράκης οι δυο οπλαρχηγοί, Καρατάσιος και Γάτζος...».

Νομίζω, λοιπόν, ότι το φυσιολο-

γικότερο ήταν να μνημονεύσει ο συντάκτης του κειμένου το γεγονός ότι η επανάσταση κηρύχθηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του επίσημα την Κυριακή της Ορθοδοξίας, αν συνέδθηκε, πράγματι, να αρχίσει τούτη εκείνη τη μεγάλη ημέρα του Ορθόδοξου Χριστιανισμού και δεν θα περιοριζόταν στην απλή αναφορά της πολυήμερης «Μεγάλης Τεσσαρακοστής», στην οποία ανήκαν και οι δυο ημερομηνίες, που παραδίδει, τόσο ο Πλαταρίδης (19 Φεβρουαρίου), όσο και ο Φιλίππιδης (22 Φεβρουαρίου). Δεν είναι δε δυνατό να υποστηριχθεί δάσιμα, ότι και αυτός ο Ναουσαίος, αυτόπτης μάρτυρας και παθών, θα είχε ξεχάσει ή υποτιμήσει μια τέτοια και τόσο μεγάλη ημέρα, κυρίως για τους σκλαβωμένους Έλληνες, εκείνης της εποχής, οπότε υπήρχε έντονη θρησκευτικότητα.

Είναι πιθανόν, συνεπώς, ο Δημήτριος Πλαταρίδης, να θέλησε να τονίσει περισσότερο το γεγονός της επίσημης ενάρξεως της επαναστάσεως, συνδυάζοντάς το με τη σπουδαία Κυριακή της Ορθοδοξίας, ή, αλλιώς, ο ίδιος ή και ο πληροφοριοδότης του σκέφθηκε να σκαρφιστεί τη «δήθεν» σύμπτωση της επαναστάσεως και της Κυριακής της Ορθοδοξίας, για να μείνει άσθηστο το γεγονός, σίγουρα, στη θύμηση των μεταγενέστερων ή για να τονισθεί η ευτυχής και η θεόπεμπτη συγκυρία, πολύ περισσότερο, αφού η διαφορά (των τριών ημερών, μεταξύ της 19ης και της 22ης Φεβρουαρίου) είναι ελάχιστη. Άλλωστε, η επανάσταση δεν ήταν ένα στιγμιαίο γεγονός, κάποιος και συνήθης «κεραυνός εν αιθρία», αλλά η επώαση και πολύ περισσότερο η υλοποίηση της αποφάσεως κράτησε πολύν χρόνον (και συγκεκριμένα ολόκληρον μήνα, κατά τη διάρκεια του οποίου έγιναν πολλές συσκέψεις και διαβουλεύσεις), όπως

συνέδθηκε, εξάλλου, και με την επανάσταση στη Χαλκιδική και πιο χαρακτηριστικά στον Όλυμπο, όπου η προετοιμασία κράτησε αρκετούς μήνες, ενώ η διάρκειά της άντεξε πολύ λιγότερον χρόνο.

Ευκαιριακά θυμίζω ότι τέτοιες μεταθέσεις της ημερομηνίας, κατά την οποία επισυνέδθηκε ένα σημαντικό ιστορικό γεγονός, σε μια άλλη ημερομηνία, χάρη της τεχνητής εξασφαλίσεως της «δήθεν» θείας συμπτώσεως τούτου με μια θρησκευτική γιορτή (για να υποστηριχθεί ή να τονισθεί η παρέμβαση του Θεού, της Παναγίας ή ενός αγίου ή οσίου), δεν είναι τελείως άγνωστες και στη δική μας Ιστορία. Θυμίζω ένα παράδειγμα, αρκετά χαρακτηριστικό, το οποίο σχετίζεται με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους: Ενωώ, την εντύπωση που επικρατεί (ιδίως στον λαό), ότι ο αρχιστράτηγος Κωνσταντίνος, διάδοχος, τότε, του θρόνου και αρχηγός του «Στρατού της Θεσσαλίας» εισήλθε στη Θεσσαλονίκη κατά την 26η Οκτωβρίου του 1912, ημέρα της θρησκευτικής γιορτής του μεγαλομάρτυρα και Πολιούχου της, του Αγίου Δημητρίου, ενώ είναι γνωστό ότι το γεγονός τούτο έγινε δυο ημέρες αργότερα και μάλιστα αυτή η βραδυτήτά του προκάλεσε την έντονη τηλεγραφική παρέμβαση και διαμαρτυρία του Ελευθερίου Βενιζέλου, πρωθυπουργού και υπουργού των Στρατιωτικών...

Θα περίμενε, λοιπόν, κανείς ότι η λύση θα βρισκόταν στα Αρχεία του τουρκικού ιεροδικείου της Βέροιας - Νάουσας ή της Θεσσαλονίκης. Δυστυχώς, όμως δεν συνέδθηκε τούτο, τουλάχιστο μέχρι στιγμής, διότι τα έγγραφα, τα οποία μεταφράστηκαν και δημοσιεύθηκαν (ολόκληρα ή σε αποσπάσματα ή και σε περιλήψεις) και σχετίζονται με τα επαναστατικά γεγονότα της

Νάουσας, δεν αναφέρουν συγκεκριμένη ημερομηνία για την κήρυξη της επανάστασης. Εξάλλου, ο επιμελητής της εκδόσεώς τους, δεν γνώριζε την τουρκική γλώσσα (όσο ξέρω) και μάλιστα την παλιά, σε αραβική γραφή, στην οποία είναι γραμμένοι οι σχετικοί κώδικες, η δε μετάφραση των όσων εγγράφων είδαν το φως της δημοσιότητας έγινε από άλλους και εκδόθηκαν στη σειρά της «Εταιρείας των Μακεδονικών Σπουδών». Το αξιοσημείωτο, μάλιστα, είναι ότι το ίδιο έγγραφο, συχνά, δημοσιεύτηκε σε περισσότερες συλλογές εγγράφων ή σε παραρτήματα μονογραφιών και μεταξύ των διαφόρων δημοσιεύσεων του παρατηρούνται πολλές, ανεξήγητες και σημαντικές διαφορές και κυρίως στην ημερομηνία τους, που δίδεται κατά το αραβικό ημερολόγιο ή κατά το χριστιανικό και στην αντιστοιχία μεταξύ τους, όπου υπάρχει περίεργη ποικιλία απόψεων, τουλάχιστον καθόσο αφορά τα γεγονότα της επανάστασης στη Νάουσα, που μας απασχολούν, είτε δίδεται η ημερομηνία με το καινούργιο-γρηγοριανό ή με το παλιό-ιουλιανό ημερολόγιο.

Έτσι, δεν είναι δυνατόν να διαφωτιστούμε σήμερα, ελπίζοντας πάντοτε, ότι θα έλθει κάποτε το πλήρωμα του χρόνου για την επισημονική (σχολιασμένη, αναλυτικά) έκδοση όλων των εγγράφων του συνόλου των κωδίκων, που διασώθηκαν των τουρκικών ιεροδικείων και στη συνέχεια θα καταβληθεί προσπάθεια να γίνουν προσιτά και τα λοιπά έγγραφα των τουρκικών Αρχείων, που διασώθηκαν στην Ασιατική Τουρκία και αναφέρονται στην Ιστορία του Νεοελληνισμού, ώστε να γίνει, επί τέλους δυνατή η λύση πολλών προβλημάτων, τα οποία υπάρχουν.

Δυστυχώς, δεν κατανοήσαμε, ό-

τι είναι εντελώς αναγκαία μια τέτοια εργασία, όπως έκαναν ήδη οι άλλες χώρες της Βαλκανικής, που ήσαν, επίσης, υπόδουλες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στη Βουλγαρία και στην Γιουγκοσλαβία, π.χ., κατάλαβαν οι υπεύθυνοι (της πολιτικής και της πνευματικής ζωής), ότι είναι απαραίτητο να προστρέξουμε και στα Αρχεία εκείνης, προκειμένου να διαφωτίσουν την εθνική ιστορία τους, της περιόδου μέχρις ότου απελευθερώθηκαν...

Και για να μη νομισθεί ότι είναι άδικη ή αυστηρή μια τέτοια κρίση, ως προς τα λάθη και τις ανακολουθίες, που παρατηρούνται στα εκδοθέντα έγγραφα των τουρκικών ιεροδικείων της Θεσσαλονίκης και της Βέροιας-Νάουσας, θα αναφέρω εδώ ένα, μονάχα, έγγραφο, που είναι σχετικό και με το θέμα, που μας απασχολεί, το οποίο έχει εκδοθεί, μάλιστα, τέσσερις φορές, τουλάχιστο, με διαφορετικές ενδείξεις της ημερομηνίας, αν και σ' όλες τις εκδόσεις του ο επιμελητής Ιω. Βασδραβέλλης (του οποίου, βέβαια, σέβομαι και εκτιμώ τη μεγάλη προσφορά και στον τομέα τούτον) γράφει ρητά ότι για τη μετατροπή των αραβικών σε χριστιανικές ημερομηνίες-χρονολογίες χρησιμοποίησε το ίδιο, πάντοτε, διδλίο του αυτού Γερμανού καθηγητή. Έτσι, στο διδλίο του «Ιστορικών Αρχείων Βεροίας, εκλογαί», Θεσσαλονίκη 1942 δημοσιεύεται (με αριθμό 85, στις σελίδες 109-110) η ελληνική μετάφραση Διατάγματος του Μεχμέτ Ερβίν, το οποίο φέρεται ότι γράφηκε (στο διδλίο της Θεσσαλονίκης, και στο στρατόπεδο της Νάουσας) την 29η του μήνα Σεβάλ του αραβικού έτους 1237 και στον πίνακα του διδλίου (που καταχωρείται στις τελευταίες σελίδες του) γράφεται ότι η ημερομηνία αυτή αντιστοιχεί στη 13η Ιουλίου του χριστιανικού

έτους 1822, με το «εν χρήσει ημερολόγιον», δηλαδή το γρηγοριανό, το νέο. Το ίδιο έγγραφο δημοσιεύθηκε, όμως, και ωρύτερα, στο διδλίο του «Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνες, 1796-1832, Θεσσαλονίκη 1940 (1η έκδοσή του), στο «παραρτήμα» (ως 29ο έγγραφο, σελ. 277-278), αλλά η αραβική χρονολογία δίνεται με την ένδειξη 15 του μήνα Ρετζέπ, της ίδιας αραβικής χρονιάς 1237, η δε αντιστοιχία του στα «καθ' ημάς» είναι η 6η Απριλίου 1822 (και όχι η 13 Ιουλίου, του ίδιου χρόνου, όπως αναφέρεται στη δεύτερη έκδοσή του). Η διαφορά αυτή, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί-αιτιολογηθεί από την επεξήγηση του επιμελητή, σύμφωνα με την οποία «Αι αραβικά χρονολογία των δημοσιευόμενων εν τη παρούση ανεκδότων Τουρκικών κειμένων μετεφέρθησαν κατά το Ιουλιανόν Ημερολόγιον» (βλ. στο τέλος της σημειώσεως 1, στη σελίδα 242, που συνεχίζεται από την προηγούμενη σελίδα), πολύ περισσότερο, αφού πρέπει να πρόκειται για παραδρομή, δηλαδή γράφηκε Ιουλιανό αντί του Γρηγοριανού Ημερολογίου, όπως αποδεικνύεται από τις χρησιμοποιούμενες αντιστοιχίες. Στη συνέχεια, το αυτό έγγραφο (με μικρές συντομεύσεις και αφαιρέσεις) δημοσιεύεται και πάλι και στη 2η έκδοση του ίδιου διδλίου (Θεσσαλονίκη 1950), στο τέλος, στο «παραρτήμα» (με αριθμό 63, σελ. 257-258), όπου η αρχική ημερομηνία 29 Ρετζέπ του 1237 αντιστοιχείται με την 2ην Απριλίου του 1822. Τελευταία δε-όσο γνωρίζω-χρησιμοποίηση και αντιστοίχηση των ημερομηνιών (των δυο ημερολογίων) γίνεται στην τελευταία (3η) έκδοση του αυτού διδλίου με την αλλαγμένη δεύτερη σειρά του τίτλου του («Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821»), Θεσ-

σαλονίκη 1967, στο «παράρτημα» πάλι (αριθμός 26, σελ. 275).

Και οφείλω, να αιτιολογήσω γιατί κατέγραψα όλα τούτα: Στο έγγραφο αυτό γράφεται ρητά το εξής σημαντικό, το οποίο ενδιαφέρει το εξεταζόμενο θέμα μας: Ότι οι «άπιστοι» της Νάουσας και των γειτονικών χωριών «... κατόπιν προμελετημένης γενικής συνεινότησεως, ενωθέντες απετόλμησαν, προ δυο περίπου μηνών» (οι υπογραμμίσεις είναι δικές μου), «να υψώσουν την σημαίαν της επαναστάσεως και ανταρσίας», όπως γράφεται-μεταφράζεται στις δυο πρώτες δημοσιεύσεις του εγγράφου, ενώ στις άλλες δυο παραλείπονται τα όσα αναφέρονται στην προεργασία της επαναστάσεως και γράφονται τα εξής: «...από δυο μηνών» (δική μου η υπογράμμιση), «αποτινάξαντες την υποτέλειαν, εξετράπησαν εις την ανταρσίαν και επανάστασιν». Στη συνέχεια γράφεται ότι έγινε η τελική κατάληψη της πόλεως «...σήμερον...», μετά πολιorkία δέκα τεσσάρων ημερών, (όπως γράφεται στις δυο πρώτες εκδόσεις του, ενώ στις άλλες, στις κατοπινές εκδόσεις, η διάρκεια της πολιorkίας αναδιβάζεται σε είκοσι τέσσαρες ημέρες και παραλείπεται η αναφορά της λέξεως «σήμερον». (Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε τούτο το έγγραφο περιγράφεται με φιλαρέσκεια και απανθρωπιά πως συνελήφθησαν περισσότεροι από 2.000 και δολοφονήθηκαν, με το μαχαίρι ή με απαγχονισμό, ότι τα παιδιά και οι γυναίκες εξανδραποδίστηκαν, αιχμαλωτίστηκαν, οι περιουσίες μοιράσθηκαν μεταξύ των Τούρκων και τα σπίτια της πόλεως πυρπολήθηκαν κτλ.).

Αν, λοιπόν, θα ήμασταν βέβαιοι για τη σωστή γραφή-ανάγνωση και μετάφραση του εγγράφου τούτου (ιδιαίτερα στα σημεία, όπου γίνε-

ται μνεία ημερομηνιών και χρονολογιών, αλλά και αριθμών), σύμφωνα με το αραβικό ημερολόγιο και τη σωστή αντιστοιχία του στο χριστιανικό (ημερολόγιο), το τότε, ή το σημερινό, θα μπορούσαμε να έχουμε κάποια ωφέλιμα συμπεράσματα, έστω για τον μήνα, κατά τον οποίο κηρύχθηκε ή και τελείωσε η επανάσταση στη Νάουσα, δεδομένου ότι στο τουρκικό έγγραφο γράφεται ότι η άλωση της Νάουσας έγινε «προ δυο, περίπου, μηνών» (στις α'-β' δημοσιεύσεις του) ή «από δυο μηνών» (στις γ'-δ' παρόμοιες), αφαιρώντας τους δυο μήνες από την τότε, πραγματική και ακριβή μνεία του μήνα, που αναφέρεται στο τέλος του εγγράφου. Μετά, όμως, όσα προση-

μειώθηκαν (δηλαδή μετά τις τόσες και ουσιαστικές διαφορές, που υπάρχουν στις επανειλημμένες δημοσιεύσεις τούτου, ως προς την αραβική ημερομηνία-χρονολογία του και την αντιστοιχία της προς το χριστιανικό, το ιουλιανό ή το γρηγοριανό ημερολόγιο), δεν είναι δυνατόν να βοηθηθούμε, ώστε να εντοπίσουμε τον μήνα, κατά τον οποίο κηρύχθηκε ή τελείωσε η επανάσταση στη Νάουσα. Έτσι, κατέληξε σε «δώρο άδωρο»-ως προς τα θέματα αυτά-η συμβολή των δημοσιευμένων τουρκικών εγγράφων, των δυο τριών ιεροδικείων, όσων και όπως είδαν το φως της δημοσιότητας, μεταφρασμένα στην ελληνική γλώσσα...

(Συνέχεια στο επόμενο)

Το
περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαϊκό σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράψει
ένα καινούργιο
συνδρομητή

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ
ΚΑΙ
ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ
ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Ένα ξεχασμένο χειρόγραφο από τη Νάουσα

Η ανεύρεση ενός χειρογράφου προκαλεί πάντα συγκίνηση στον ερευνητή, έστω κι αν αυτό δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του και αντί να δίνει απαντήσεις, θέτει πρόσθετα ερωτηματικά. Ο έπαινος της διασώσεως του χειρογράφου που περιήλθε στα χέρια μου, ανήκει στο φίλο μου κ. Θωμά Δραγουμάνο, που το ανακάλυψε καταχωνιασμένο μέσα σε ένα παμπάλαιο σεντούκι.

Πρόκειται για ένα χάρτινο κώδικα διαστάσεων 20 X 15 εκ. Περιέχει 219 φύλλα (η αρίθμηση των σελίδων: α' - ις', 1 - 427). Τα φφ 195β, 199β, 200, 203, 204α, 206, 208, 209α, 210, 213 και 215α παρέμειναν ασυμπλήρωτα μετά την αναγραφή μόνο των σελίδων και των επιτίτλων. Άγραφα είναι τα φφ 215α-219α. Ο αριθμός των στίχων κάθε σελίδας ποικίλλει από 15 έως 26 στ. Η γραφή (μελανόχροος) είναι επιμελημένη ιδίως στα πρώτα φύλλα. Ερυθρόγραφοι είναι οι τίτλοι και το αρχικό γράμμα της πρώτης λέξεως κάθε κεφαλαίου στα φφ 2α-8α. Λιτά και συχνά πρόχειρα και άτεχνα κοσμήματα υπάρχουν στην αρχή και το τέλος των διαφόρων κεφαλαίων (π.χ. φφ 91β, 95β 105α, 171α κ.ά.). Η κατάσταση του κώδικα είναι αρκετά καλή. Η στάχωση μάλλον πρόχειρη, από σκληρό χαρτόνι και δέρμα σκούρου χρώματος.

Κάτω από το γενικό τίτλο «Γραμματική» περιλαμβάνονται: α'. Ένα εισαγωγικό κεφάλαιο

στο οποίο γίνεται λόγος για τη γλώσσα γενικά (φφ 2α-8α') β' «Τεχνολογικόν» μέρος (Βιβλίων Α', φφ 10α-164β)· γ' κεφάλαιο «Περί Ορθογραφίας» (Βιβλίων Β' φφ 165α-188β)· δ' κεφάλαιο «Περί Συντάξεως» (Βιβλίων Γ', φφ 189α-214β). Κατατοπιστικός είναι ο πλήρης τίτλος του έργου, που αναγράφεται με επιμέλεια—σε μίμηση τυπογραφικών στοιχείων—στο εσωτερικό του κώδικα: «Γραμματική, περιέχουσα», Βιβλία Τρία: Τεχνολογικόν, Ορθογραφικόν και Συντακτικόν. Συντεθείσα δε πάλαι μόν, εν τῷ Τεχνολογικῷ ὑπὸ Γενναδίου, ἐν δε τῷ Ορθογραφικῷ ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Κυδωνιέως, ἐν δε τῷ Συντακτικῷ αὐθις τοῦ αὐτοῦ. Νῦν δε ἐπιμελεστέως διωρθωθείσα παρὰ τοῦ Λογιωτάτου Κυρίου Κ. Κωνσταντίνου Αναστασιάδη τοῦ ἐκ Ναούσης, (Ἀκολουθεῖ σχεδιάσμα που παριστάνει τὸν ἀναγεννώμενο φοῖνικα²) Ἐν Ναούσῃ 1842» (εικ. 1).

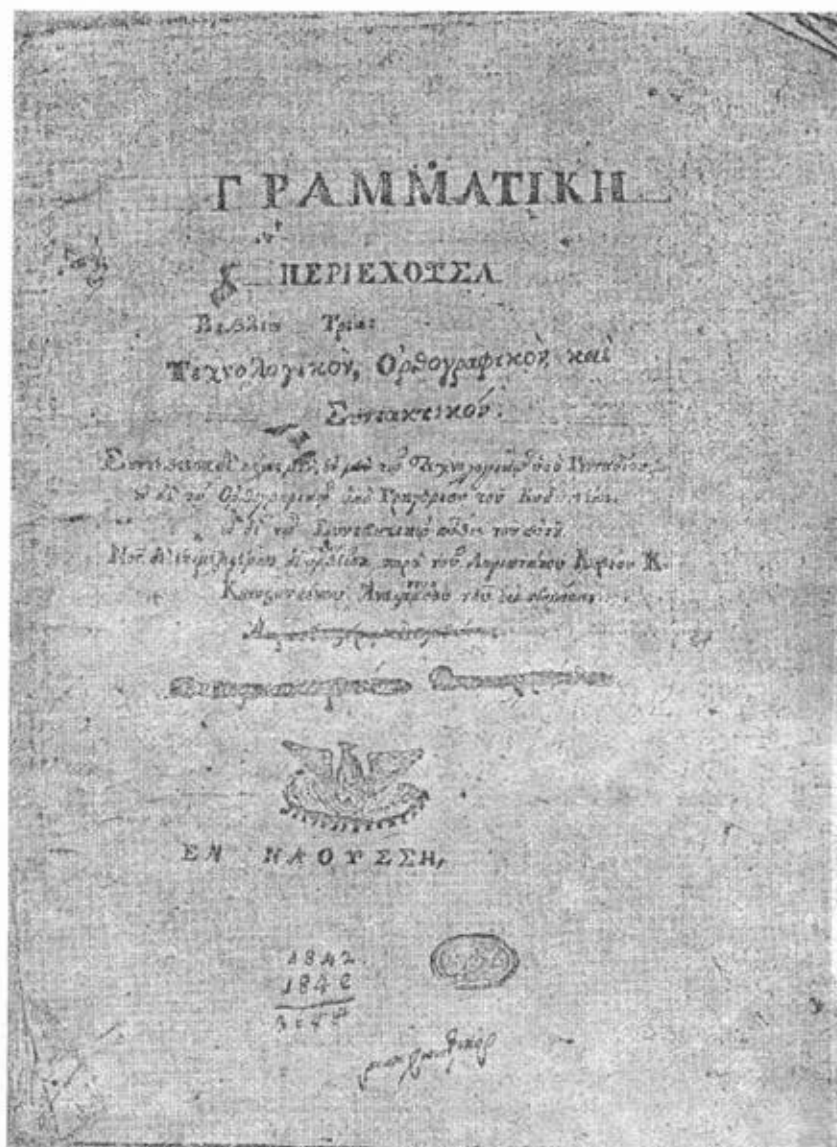
Το χφ που ἔχω στα χέρια μου δεν εἶναι παρὰ ἀντίγραφο τοῦ ἔργου τοῦ Κωνσταντίνου Αναστασιάδη καμωμένο ἀπὸ τὸν Δημήτριο Ἰωαννίδη τὸν Ζαγοραῖο. Αὐτό λέει τὸ ἰδιόγραφο σημεῖωμα τοῦ ἀντιγραφέα που ὑπάρχει στὸ φ 115β: «Ἐτελειώθη ἡ παρούσα διαπόνου καὶ σπουδῆς μεγίστης ἐκ τοῦ εὐτελεστάτου Δημητρίου Ἰωαννίδη Ζαγοραῖου».

Ὁ Δημήτριος Ἰωαννίδης ὁ Ζαγοραῖος ὑπῆρξε πρόγονος τοῦ κ. Θωμά Δραγουμάνου (παπποῦς τοῦ παπποῦ τοῦ). Σφραγίδα με

τα ἀρχικά τοῦ ονόματός τοῦ (ΔΙΖ) ὑπάρχει δίπλα στὴ χρονολογία τοῦ ἐσωφύλλου. Τὸ ὄνομά τοῦ εἶναι ἐπίσης πολλές φορές πρόχειρα σημειωμένο στα παράφυλλα. Στὸν ἴδιο ἀνήκαν καὶ μερικά ἄλλα σπάνια βιβλία³, τα ὁποῖα σώθηκαν μαζί με τὸ χφ που παρουσιάζω. Τὰ βιβλία αὐτὰ δεν ἔχουν σχέση με τὴν ἱστορία τῆς Νάουσας, στὴ συγκεκριμένη ὁμως περίπτωση αποκτοῦν ἰδιαιτέρο ενδιαφέρον, ἐπειδὴ περιέχουν ὀρισμένες ἰδιόχειρες σημειώσεις τοῦ Ζαγοραῖου διαφωτιστικές γιὰ τὸ πρόσωπό του.

Σε μὴ ἀπὸ αὐτὲς μας κατονομάζει ρητὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς τοῦ: «Κτήμα Δημητρίου (Ἰωαννίδη) ἐκ Δραγάρης τοῦ Ζαγοραῖου». Πρόκειται γιὰ τὸ Δραγάρι(ον)⁴, ἓνα ἀπὸ τὰ 46 χωριά τῆς γνωστῆς ἀπὸ τὴν ἱστορία ἐπαρχίας Ζαγοραῖου ἢ Ζαγοροχωρίων τῆς Ἠπείρου, τα ὁποῖα κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα σημείωσαν ἐξαιρετικές ἐπιδόσεις στὸ χώρο τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος. Ὁ Δημήτριος Ἰωαννίδης ὁ Ζαγοραῖος ἀναχώρησε μαζί με τὴ γυναῖκα τοῦ ἀπὸ τὸ Δραγάρι καὶ ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴ Νάουσα μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1822.

Σε μὴ ἄλλῃ σημείωσή τοῦ διασώζεται ἡ ἀκριθὲς χρονολογία μίας μεταθάσεώς τοῦ σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ τοῦ Ζαγοραῖου, τὸ Μακρύνον προφανῶς γιὰ δουλειές ἢ γιὰ νὰ ἐπισκεφτεῖ συγγενεῖς τοῦ: «Σημειῶνω τὸ ἔτος τοῦ οὐοῖου

Εικόνα 1. Η σελίδα με τον πλήρη τίτλο του έργου

ήλθον εις Ζαγόριον και έφυγον από Θεσσαλονίκης, εν έτει 1853 Μαΐου ήρθα εις Μακρύνον».

Αν και τον γνώρισαν από τις διηγήσεις των πατεράδων τους, υπάρχουν ακόμα και σήμερα Ναουσάιοι που διατηρούν στη μνήμη τους την ύπαρξη του γιού του Δημητρίου Ιωαννίδη του Ζαγοραίου, τον οποίο οι παλιότεροι αποκαλούσαν Ζαγορίτη.

Η διασταύρωση αυτών των πενιχρών πληροφοριακών θραυσμάτων οπωσδήποτε είναι ανεπαρκής για να μας βοηθήσει να σχηματί-

σουμε έστω και ένα περίγραμμα της ζωής και του έργου του έποικου αυτού από τα Ζαγοροχώρια. Δεν χρειάζεται όμως ιδιαίτερη προσπάθεια για να αντιληφθούμε ότι έχουμε μπροστά μας έναν άνθρωπο των γραμμάτων. Οποιοσδήποτε άλλος—ακόμα και λάτρης της παιδείας—πολύ δύσκολα θα καταπιανόταν με την επίπονη και άχαρη δουλειά της αντιγραφής ενός τόσο εκτεταμένου έργου. Τα Ζαγοροχώρια επί Τουρκοκρατίας αποτελούσαν ένα πραγματικό φυτώριο δασκάλων, που δια-

σκορπίζονταν σε ολόκληρη την υπόδουλη Ελλάδα και αναλάμβαναν να παίξουν το ρόλο των πνευματικών οδηγητών του Έθνους. Ένας τέτοιος δάσκαλος πρέπει να υπήρξε και ο Δημήτριος Ιωαννίδης ο Ζαγοραίος, που επέλεξε τη Νάουσα ως κατάλληλο τόπο για να προσφέρει τις υπηρεσίες του.

Τα βιβλία του που σώθηκαν δεν ήταν παρά εγχειρίδια ιστορίας, θεολογίας κ.λ., τα οποία πρέπει να χρησιμοποιούσε στη διδασκαλία του. Φαίνεται πως δεν διέθετε γραμματική της αρχαίας ελληνικής ή αυτή που είχε δεν τον ικανοποιούσε. Επόμενο ήταν να αναζητήσει ένα κατάλληλο βοήθημα. Η Γραμματική του Κωνσταντίνου Αναστασιάδη θα ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις του, γι' αυτό κάθισε και την ανέγραψε με υπομονή. Η αντιγραφή—όπως αντιλαμβάνεται κανείς από τα γραφόμενα στο φ 2α—άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου του 1841 και περατώθηκε μέσα στο 1842, δηλ. απήτησε το λιγότερο ένα τετράμηνο.

Το πρόβλημα που γεννιέται τώρα είναι αν ο Κωνσταντίνος Αναστασιάδης είχε τυπώσει τη Γραμματική του ή την έθεσε στη διάθεση των άλλων σε χειρόγραφη μορφή. Πάντως δεν υπάρχει καταγραμμένη στη βιβλιογραφία των Γκίνη-Μέξα⁶, ούτε στα συμπληρώματά της στο περιοδικό «Έρανιστής». Η γνώμη μου είναι ότι μάλλον θα πρέπει να τυπώθηκε. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η διάταξη των τίτλων, κεφαλαίων κλπ., μας βοηθάει να συμπεράνουμε ότι πρόκειται για αντιγραφή από έντυπο και όχι από χειρόγραφο. Πρόβλημα επίσης δημιουργεί η ένδειξη της Νάουσας ως τόπου εκδόσεως. Είναι όμως κάπως απίθανο να τυπώθηκε σ' αυτήν τη μικρή πόλη. Το

1842 αποτελεί πολύ πρώιμη περίπτωση να διαθέτει η Νάουσα τέτοια τυπογραφικά μέσα, ώστε να μπορεί να εκτυπώνει βιβλία του μεγέθους και των δυσκολιών της Γραμματικής του Κ. Αναστασιάδη. Ας μὴ λησμονούμε πως η Νάουσα πριν από είκοσι μόλις χρόνια είχε καταστραφεί εκ θεμελίων και την εποχή εκείνη θρискόταν ακόμα σε στάδιο ανασυντοκισμού.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μορφή του Κων/νου Αναστασιάδη. Δυστυχώς παρά τις αναζητήσεις μου στάθηκε αδύνατο ως τώρα να επισημάνω διαφωτιστικά στοιχεία για τη ζωή και το έργο του Ναουσαίου αυτού. Υπο-

θέτω πως πρόκειται για κάποιον λόγιο, ο οποίος διασκέυασε το υλικό που θανείστηκε από τον Γεώργιο Γεννάδιο³ και τον Γρηγόριο τον Κυδωνιέα⁴ και συνέγραψε ένα δικό του έργο για να καλύψει διδακτικές ανάγκες⁵. Κατά τί διαφέρει η δική του δουλειά από τους προηγούμενους, τί παίρνει και τί καινούργιο προσθέτει, αυτό αποτελεί αντικείμενο ειδικής φιλολογικής έρευνας, που θα στηριχθεί στη σύγκριση των καταλλήλων κειμένων. Στη βιβλιογραφία των Γκίνη-Μέξα, υπάρχουν καταγεγραμμένες οι διαδοχικές εκδόσεις της Γραμματικής του Γ. Γενναδίου: 1838, 1839, 1441 κ.ά. Μια από τις εκδόσεις αυτές πρέ-

νει να είχε υπόψη του ο Κ. Αναστασιάδης.

Η αξία του κώδικα είναι γενικά φιλολογική από την άποψη του περιεχομένου και ειδικά για τη Νάουσα ιστορική. Είναι το μοναδικό ως τώρα σωζόμενο χφ της Νάουσας. Βέβαια δεν πρόκειται για εύρημα ιδιαίτερης αξίας. Πάντως, αποτελεί σημαντικό δείγμα για την πεντάρφανη από παρόμοια μνημεία του παρελθόντος μακεδονική πόλη.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤ. ΣΠΟΡΕΛΑΣ

(Από τα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ» περιοδικό σύγγραμμα της ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ τόμος 18ος, Θεσ)νίκη 1978).

Σημειώσεις:

1. Βλ. Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, Μνημεία Μακεδονικής Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 208.

2. Ε.α., σ. 388

3. Ο αναγεννώμενος φοίνικας αποτελεί σύμβολο της Νάουσας. Κατά μία παράδοση κοσμούσε το λάβαρο των Ναουσαίων επαναστατών του 1822. Βλ. Ιω. Βασδραβέλλη, Η Νάουσα κατά τον αγώνα της ανεξαρτησίας (διάλεξη), Αθήνα 1952, σ. 27.

4. Αναφέρω ενδεικτικά δύο από τα βιβλία αυτά: Δ. Γρηγοριάδου, Επιτομή της Ιερής Ιστορίας, Κωνσταντινούπολη 1842. Θουκυδίδου, Περί του Πελοποννησιακού πολέμου, μετάφραση και σχόλια από τον Νεόφυτο Δούκα, Βιέννη 1805, τ. 6.

5. Το χωριό αυτό εξακολουθεί να υπάρχει ακόμα και σήμερα. Επειδή η τοποθεσία στην οποία είναι χτισμένο είναι κατάφυτη από καστανιές μετονομάστηκε σε Καστανώνα. Παλιότερα λόγω της αποδημίας των κατοίκων του

άκμαζε, ενώ τώρα έχει σχεδόν ερημωθεί.

6. Βλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, Ελληνική βιβλιογραφία 1800 - 1863, τ. 1-3, Αθήνα 1939 - 1957.

7. Γεώργιος Γεννάδιος (1786 - 1854). Έλληνας λόγιος και μέγας διδάσκαλος του Γένους. Συνέγραψε πολλά έργα. Εδώ μας ενδιαφέρει η «Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας», η οποία μεταφράστηκε και στα ιταλικά και χρησιμοποιήθηκε ως διδακτικό βιβλίο σε τρεις γενεές ελληνοπαίδων.

8. Γρηγόριος ο Κυδωνιεύς δεν πρέπει να είναι άλλος από το μοναχό και λόγιο τον Σαράφη που γεννήθηκε και διόταξε θεολογία και φιλολογία στις Κυδωνιές της Μ. Ασίας

Κάτι ανάλογο έχουμε αργότερα στα 1890 με έναν άλλο Ναουσαίο, το γνωστό δάσκαλο Θεολόγη Τσακμάκη, ο οποίος συνέγραψε αναγνωστικά για όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Δείγμα της δουλειάς του, που είχε αναλάβει να εκδόσει εκδοτικός οίκος της Θεσσαλονίκης, αποτελεί σωζόμενο «Αναγνωσματάριον» της Ε' τάξης Δημοτικού

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΥΡΤΣΗΣ ΚΑΙ Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ

Στα τέλη του περασμένου αιώνα και στις αρχές του 20ου η Μακεδονία και ιδιαίτερα η Θεσσαλονίκη υπήρξε το κέντρο των διεκδικήσεων μεταξύ της Οθωμανικής αυτοκρατορίας των χριστιανικών κρατών της Βαλκανικής και των Ευρωπαϊκών δυνάμεων. Στην προσπάθειά τους για επικράτηση όλοι σαν κύριο μέσο χρησιμοποίη-

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

σαν την προπαγάνδα μέσω της εκκλησίας και της εκπαίδευσης. Την εποχή αυτή η Θρησκεία ήταν και δηλωτικό εθνότητος, γι' αυτό κάθε κράτος ίδρυε Μητροπό-

λεις και ναούς με δικούς του ιερείς προσπαθώντας να κερδίσει τις συνειδήσεις του κόσμου - είναι γνωστή η δράση της Βουλγαρικής Εξαρχίας -. Αλλά και η ίδρυση σχολείων από κάθε κράτος απέβλεπε στην τόνωση του αντίστοιχου εθνικού φρονήματος και στη διάδοση της γλώσσας.

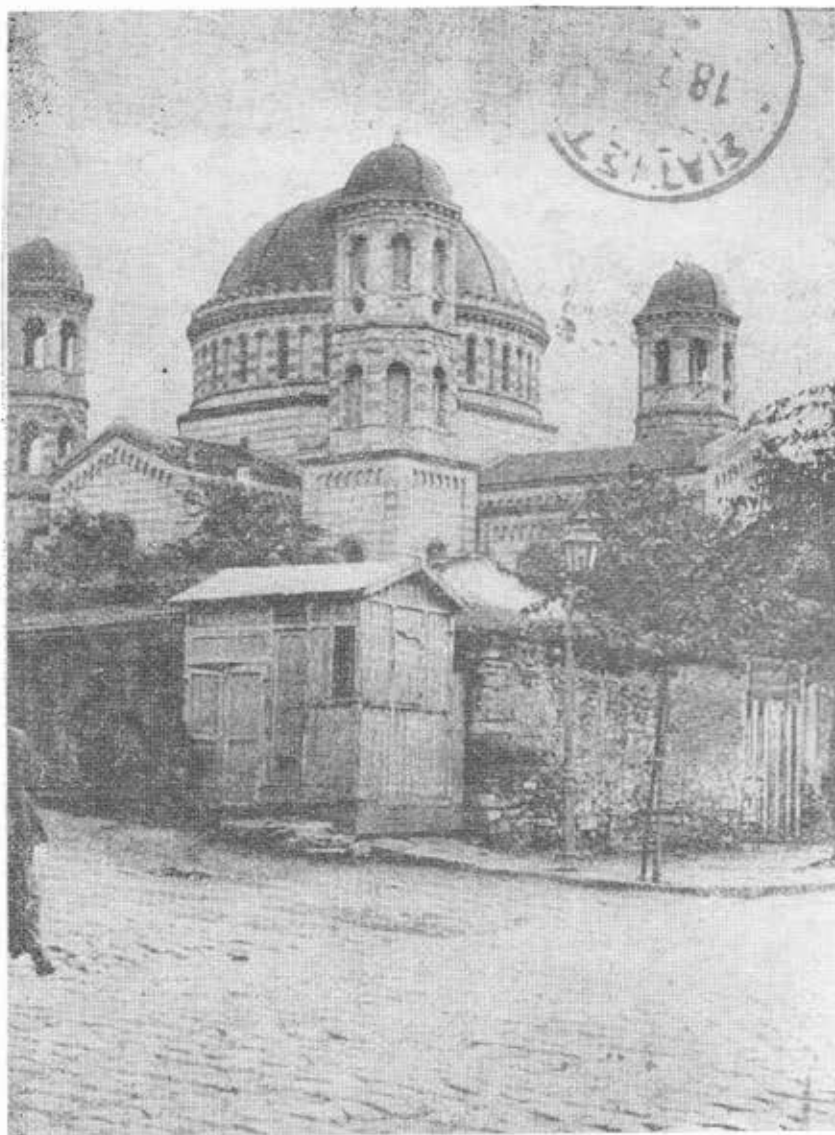
Οι παραπάνω λόγοι δικαιολογούν την ύπαρξη πολλών και ποικίλων ναών, σχολείων, δημοσίων κτιρίων και άλλων ιδρυμάτων διαφόρων εθνοτήτων στη Θεσσαλονίκη που συντηρούνταν κυρίως από ξένους κρατικούς προϋπολογισμούς.

Το κέντρο του Ελληνισμού στην πόλη ήταν το συγκρότημα της

Της Ελένης Μήτσιαλα-Ζεγκίνη

Ελληνορθόδοξης Μητρόπολης που ξεχώριζε τόσο για την αρχιτεκτονική του και την επίκαιρη θέση του, όσο και για τη σπουδαία πολιτική και εκκλησιαστική σημασία του. Τον Αύγουστο του 1890 μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε μεγάλο τμήμα της πόλης προς την παραλία όπου ήταν και η Ελληνορθόδοξη συνοικία. Κάηκαν μαζί με τη Μητρόπολη και άλλα σημαντικά κτίρια της Ελληνικής κοινότητας όπως το Προξενείο, το Νοσοκομείο, το Γηροκομείο, το Γυμνάσιο, το Διδασκαλείο και άλλα. Κάτω από τις ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν αυτή την εποχή, όπως προαναφέραμε, το πλήγμα αυτό χαρακτηρίστηκε εθνική συμφορά, γι' αυτό αυτόματα δημιουργήθηκε η επιτακτική ανάγκη ανέγερσης νέων κτιρίων.

Πράγματι μέχρι το τέλος του έτους συγκεντρώνεται το απαι-

Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς γύρω στα 1910

(Φωτόγραφία από το βιβλίο της Θ. Μαντοπούλου - Παναγιωτοπούλου «Το κτιριακό συγκρότημα της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης»)

τούμενο ποσό, κυρίως με μια γενναία δωρεά του Α. Συγγρού από 8.600 λίρες, και εκπονούνται από το μεγάλο αρχιτέκτονα, Ερνέστο Τσώλλερ τα σχέδια για 4 κτίρια, ήτοι τη μητροπολιτική κατοικία, το Νοσοκομείο, τὸ Προξενείο και το Μητροπολιτικό Ναό. Τα τρία πρώτα κτίρια αποπερατώθηκαν εγκαίρως και λειτούργησαν μέχρι το 1893, ενώ ο ναός έμεινε ημιτελής γιατί τα χρήματα τελείωσαν.

Μόλις το 1900 ο δραστήριος μητροπολίτης Αθανάσιος Μεγακλής προκήρυξε έρανο για την αποπεράτωση του Μητροπολιτικού Ναού, ο οποίος αναγειρόταν στη μνήμη του Αγίου Δημητρίου, γιατί ο βυζαντινός ναός του πολιούχου ήταν τζαμί (μετά την απελευθέρωση το 1912 ο ναός αφιερώθηκε στον Γρηγόριο Παλαμά).

Κατά την περίοδο αυτή θλέπουμε στην επιτροπή ανέγερσης του Μητροπολιτικού ναού και το Ναουσάιο Γεώργιο Α. Κύρτση. Για τη ζωή και το έργο του Γ. Κύρτση έχουν γραφεί αρκετά στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» (τεύχος 62, 1993), από τον Τάκη Μπάιτση και στον «ΚΗΡΥΚΟ» διήγημα του Χ. Χ. Πετρίδη (Έδεσσα 1994) από τον Άγγελο Βαλταδώρο.

Ο Γ. Κύρτσης ο προοδευτικός βιομήχανος και μεγάλος ευεργέτης της Νάουσας εγκαθίσταται οικογενειακώς το 1898 στη Θεσ/νίκη. Μέσα σε τέσσερα χρόνια η πολύπλευρη προσωπικότης του τον καθιστά εξέχον μέλος της ελληνικής κοινότητας της πόλης. Εκτιμώντας το πρόσωπο του Κύρτση

ο μητροπολίτης Αθανάσιος τον διορίζει με επιστολή του της 6ης Μαΐου μέλος της επιτροπής ανέγερσης του ναού της Ι. Μητροπόλεως.

Στις 16 του ιδίου μήνα ο Κύρτσης στέλνει καταφατική απάντηση στο Μητροπολίτη ευχαριστώντας τον για την τιμή που του κάνει. Παραθέτουμε την επιστολή όπως έχει:

Παναγιώτατε
Ενταύθα

Επιστρέψας εκ Ναούσης, ευχαρίστως έλαβον την από 6ης οδεύοντος σεβαστήν μοι τιμίαν Σας, εν η είδον ότι με επιμήσατε διορισαντές με μέλος του προς ανέγερσιν του Ναού της Ι. Μητροπόλεως, όθεν παραδεχόμενος την τιμήν ταύτη αναμένω να με καλέσητε όπως μετά των διορισθέντων συναδέλφων μου συσκευώμεν περί αυτού.

Της υμετέρας Παναγιώτητος πειθήνιον τέκνον.

Εν Θεσ/νίκη τή 16 Μαΐου 1902
(Υπογραφή) Γ. Κύρτσης
Προς την Α. Παναγιώτητα τον Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης
Κύριον Κ. Αθανάσιον
κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

(Ιστορικό Αρχείο της Μητρόπολης Θεσ/νίκης

Φάκελος Ιεροί Ναοί 7. Υποφάκελος Αγίου Γρηγορίου Παλαμά Α' (1874 - 1911) Γ12 κΘ').

Η επιτροπή όπως φαίνεται αρχίζει αμέσως το έργο της, αφού στις 8 Ιουλίου 1902 αρχίζουν οι εργασίες αποπεράτωσης του Ναου. Προηγουμένως είχε αναθέσει την εποπτεία της ολοκλήρωσης

του έργου στον επίσημο αρχιτέκτονα της Ελληνικής Κοινότητας Ξ. Παιονίδη.

Η αποπεράτωση του ναού διήρκτησε πολλά χρόνια. Στην πρώτη φάση μέχρι της 17 Ιουνίου 1906 τελείωσε το χτίσιμο, οπότε ο Γ. Κύρτσης καταθέτει στις 23.6.1906 λογαριασμό χρημάτων που ξοδεύτηκαν από 12.7.1902 μέχρι 20.6.1906. (Ιστορικό αρχείο Μητρόπολης Θεσ/νίκης ό.π.). Στο στάδιο αυτό ξοδεύτηκαν 242.073,05 χρυσά γρόσια και ο Ξ. Παιονίδης πληρώθηκε 8.164 γρ. γρόσια.

Από το γεγονός ότι ο Κύρτσης καταθέτει το λογαριασμό οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ο ίδιος ήταν και επικεφαλής της επιτροπής, τουλάχιστον προς το τέλος της τετραετούς αυτής περιόδου.

Αν λάβουμε υπ' όψη τον εθνικό σκοπό τον οποίο εξυπηρετούσε η ανέγερση του Ναού, αλλά και τις δωρεές που είχε κάνει ο Κύρτσης στη γεννέτηρά του μπορεί να θεωρηθεί βέβαιο ότι η προσφορά του στη Μητρόπολη ήταν και υλική στον έρανο υπέρ της ανέγερσης.

Τέλος η παρουσία του Κύρτση τα χρόνια 1902 - 1906 (δεν γνωρίζουμε αν και μετά το 1906 ήταν μέλος της επιτροπής) κοντά στη μητρόπολη και το Ελληνικό Προξενείο που ήταν το προπύργιο του Ελληνισμού και η καρδιά του Μακεδονικού αγώνα, ενισχύει την άποψη ότι ο μεγάλος αυτός πατριώτης, παράλληλα μ' όλα τ' άλλα προσέφερε υπηρεσίες και στο μεγάλο αυτό εθνικό αγώνα.

Starayin'ale

7-8 " Examine.

[illegible]

Ino *Hypocistis* *Pavlovskii* *wiedemanni* *Gross*
Dr. Pavlovskii, St. 16. März. 1902. -

C. M. Williams

Школу Ант. А. Старажицького Ант.
 Мельничанського Державного.
 Школу, Ш. Старажицького
 у.г. у.г. у.г.

Επιστολή του Γ. Κύρτη στο Μητροπολίτη Αθανάσιο

Η Βιομηχανική κληρονομιά της Νάουσας και η οικονομική της ανάπτυξη (1874-1994)

Επιμέλεια περιλήψεων — παρουσίαση: **Αλέξανδρος Οικονόμου**

Εισαγωγικό σημείωμα

Συνεχίζουμε και στο σημερινό τεύχος την δημοσίευση των περιλήψεων των εισηγήσεων, με τη σειρά που παρουσιάστηκαν, στο φετινό Συνέδριο που οργάνωσε ο Δήμος Νάουσας με θέμα: «Η Βιομηχανική κληρονομιά της Νάουσας και η οικονομική της ανάπτυξη 1874 - 1994». Ανάμεσα στα θέματα που παρουσιάζονται σήμερα υπάρχουν και ωρισμένα που αναφέρονται στη καταγραφή και αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων της οικονομικής ανάπτυξης της Νάουσας, όλες όμως οι εισηγήσεις επισημαίνουν την ανάγκη εκπόνησης εξειδικευμένων σχεδίων δράσης πριν από κάθε ενέργεια που θα προδιαγράψει το μέλλον της πόλης. Η παρουσίαση των περιλήψεων του Συνεδρίου θα ολοκληρωθεί στο επόμενο τεύχος της «Νιάουστας».

— * —

Εισηγητές : **Νίκος Καλογήρου**, Αρχιτέκτων, Επίκουρος Καθηγητής ΑΠΘ
Μιχάλης Νομικός Αρχιτέκτων, Λέκτορας ΑΠΘ

Θέμα : **Αστικός εκσυγχρονισμός και εκβιομηχάνιση στη Νάουσα**
α. Οι μετασχηματισμοί του ιστού της πόλης
β. Οι προοπτικές της επανάχρησης

Ο πρώτος εισηγητής, αφού αναφέρεται στην έλλειψη αρκετών εξειδικευμένων μελετών για την κοινωνική, οικονομική, πολεοδομική και αρχιτεκτονική δομή της Νάουσας, μέχρι τα σχετικά πρόσφατα δημοσιεύματα των νεώτερων ερευνητών, επισημαίνει την ιδιαιτερότητα της πόλης από την εποχή της ίδρυσής της, τα πρώτα χρόνια της Οθωμανικής κατάκτησης, ίδρυση που έγινε με οργανωμένο τρόπο και συνδέθηκε με ιδιαίτερα προνόμια, που της εξασφάλισαν μια πρώιμη ανάπτυξη αστικών θεσμών στη συνέχεια. Η ανάπτυξη αυτή οφείλεται στο εμπορικό πνεύμα των Να-

ουσαίων, που δημιούργησαν ένα μεγάλο δίκτυο ανταλλαγών για τα εμπορεύματά τους στο εξωτερικό, όπου έρχονται σ' επαφή με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Η καταστροφή της πόλης, μετά την Επανάσταση, εκτός από μια μικρή περίοδο, δεν ανέστειλε ουσιαστικά την ανάπτυξή της, και γρήγορα, η συσσώρευση κεφαλαίου που προέρχεται από την εμπορική δραστηριότητα, οδηγεί την περιοχή σε νέες δραστηριότητες, βιομηχανικές. Το φαινόμενο αυτό, σύμφωνα με τον εισηγητή, σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά «μακράς διαρκείας» της πόλης, και προϋποθέτει την ύπαρξη μιάς σχε-

τικά αυτόνομης τοπικής αστικής τάξης, βιοτεχνικής παράδοσης και εργασιακής συνείδησης, ανάλογης με τα ευρωπαϊκά δεδομένα της εποχής της βιομηχανικής επανάστασης.

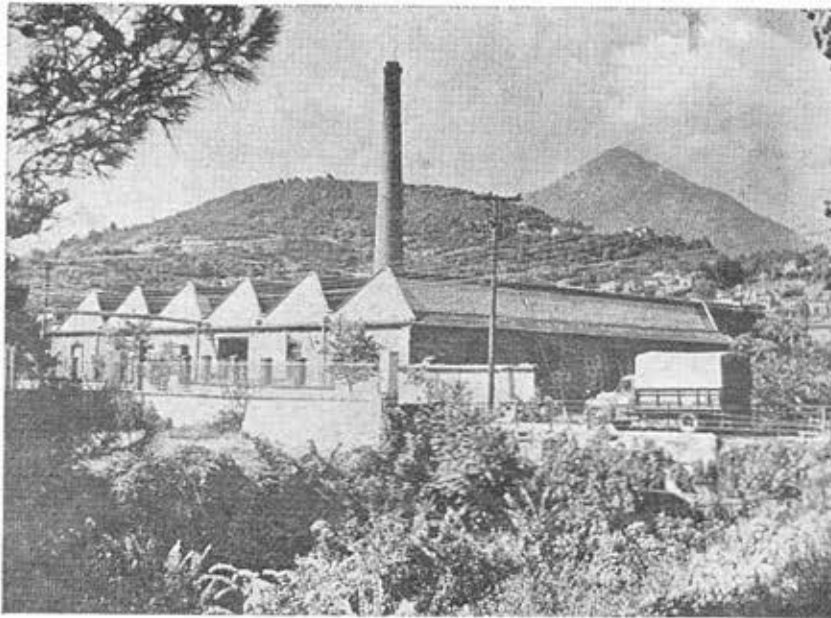
Καθώς η παραδοσιακή κοινωνία παραχωρεί την θέση της στη μοντέρνα, οι μεταβολές του αστικού χώρου είναι εμφανείς. Οι παραδοσιακές γειτονιές, με το καμπύλο, χαλαρό πλέγμα διαδρομών και τα μεγάλα οικοδομικά τετράγωνα, σιγά - σιγά αρχίζουν να παίρνουν τα χαρακτηριστικά της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής των νέων μεγάλων εργοστασίων που κατασκευάζονται. Με την ένταξη

της περιοχής στην ελεύθερη Ελλάδα, η πόλη αποκόπτεται από την θαλασσανική και ευρωπαϊκή της ενδοχώρα και μετατρέπεται σε απλό επαρχιακό κέντρο, ενώ η αστική της τάξη στρέφει το ενδιαφέρον της προς τη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα, η οποία αρχίζει να λειτουργεί υπερτροφικά σε θά

ανάγκη να αναζητηθεί μια νέα πορεία για την αρχιτεκτονική της πόλης που θα την ξαναφέρει στο προσκήνιο, αναδεικνύοντας τις ιδιαιτερότητες και τις ιδιομορφίες της, προστατεύοντας την αρχιτεκτονική της κληρονομιά και αναζητώντας δημιουργικά τις παρεμβάσεις που απαιτεί η παράδο-

πόλη, κατά την χρονολογική τους εξέλιξη, από τον επανεποικισμό της μετά την καταστροφή της και μέχρι τις αρχές του εικοστού αιώνα, την πρώτη στην περίοδο 1830 - 1850, την δεύτερη από το 1850 μέχρι το 1880 και την τρίτη μεταξύ 1880 - 1920, και περιγράφει τα χαρακτηριστικά της κάθε περιόδου, τις ομοιότητες και τις διαφορές στην εσωτερική λειτουργική τους οργάνωση, αλλά και στην εξωτερική αρχιτεκτονική μορφολογία τους.

Ειδικότερα αναλύει την γειτονιά των «Αλωνίων», η οποία είναι η μια από τις δυο της πόλης που μελετήθηκαν (η άλλη της Μεταμόρφωσης), που διασώζει ακόμη κάποια χαρακτηριστικά, παρ' όλες τις αλλοιώσεις που έχει υποστεί, και μπορεί να δεχθεί επεμβάσεις που να έχουν στόχο τη βελτίωση της ζωής των κατοίκων της, ταυτόχρονα με την διαφύλαξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, που τελικά δεν είναι ασυμβίβαστα μεταξύ τους πράγματα. Σε επίπεδο δε πόλης, η αποκατάσταση και η επανάχρηση των διατηρούμενων γειτονιών και των σημαντικών βιομηχανικών κτιρίων, εκτός του ότι θα αναδείξει την σημαντική ιστορική της φυσιογνωμία, θα τονώσει την απασχόληση και θα βοηθήσει τη νέα «βιομηχανία» της εποχής μας, τον τουρισμό.

ρος των ζωντανών ιστών του έθνους, πράγμα που συνεχίζεται ως τις μέρες μας ακόμα. Παράλληλα επιχειρείται η εκλογίκευση του Σχεδίου Πόλεως, με κατάτμηση των μεγάλων περικλειστών «γειτονιών», πράγμα που, μεταπολεμικά, οδηγεί την Νάουσα στα χαρακτηριστικά μιάς ανώνυμης επαρχιακής πόλης. Είναι λοιπόν

ση της Νάουσας, που την θέλει πάντα στην πρωτοπορία...

Ο δεύτερος εισηγητής, εστιάζει το ενδιαφέρον του περισσότερο στα βιομηχανικά κτίρια της πόλης και τις νέες τεχνικές και αισθητική που εισήγαγαν και επηρέασαν και τις ίδιες τις κατοικίες. Καταγράφει τρεις διαφορετικούς τύπους κατοικιών στην

Εισηγητής : **Δημήτριος Μπάϊτσας**, κλωστοϋφαντουργός

Θέμα : **Η βιομηχανία στη Νάουσα πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο**

Μετά από μια συνοπτική παρουσίαση του πλούσιου υδάτινου δυναμικού της περιοχής, το οποίο, μαζί με τα εξευτελιστικά μεροκάματα βοήθησαν την ανάπτυξη της Ναουσαϊκής βιομηχανίας από το 1874 και μετά, ο ει-

σηγητής δίνει στοιχεία για το καθένα από τα νηματοργία, κλωστήρια και υφαντουργεία της Νάουσας που ιδρύθηκαν μέχρι την εποχή του μεσοπολέμου, καθώς και για μερικές μικρότερης σημασίας μονάδες (καναβουργείο,

μεταξουργείο κλπ.). Έτσι, δίνονται στοιχεία για το νηματοργείο Λόγγου - Κύρτση - Τουρπάλη (1874), που απετέλεσε τη βάση για τη μετέπειτα βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης, το θαμβοκακλωστήριο Μπίλη - Τσίτση (1887)

την Εταιρεία Γρηγορίου Τσίτση (Κόκκινου), Γκούντα - Καράτζια (1890), και τα εριουργεία Λαναρά - Πεχλιθάνου (1870-1880). ΕΡΙΑ (1907), Λαναρά - Γκούντα και Σία, απ' όπου ξεπήδησε το εργοστάσιο Λαναρά - Κύρτση και Σία το 1922 και το δεύτερο εργοστάσιο (νηματοουργείο) των

Αφών Χρ. Λαναρά (1928), καθώς και η ΒΕΤΛΑΝΣ των Λαναρά - Καράτζια και Σία (αρχές του αιώνα;).

Ο εισηγητής αναφέρεται τέλος στα προβλήματα των βιομηχανιών, τα σοβαρότερα από τα οποία, κατά την άποψή του, ήταν οι φόροι (δημοτικοί), η απόσταση του

Σιδηροδρομικού Σταθμού απ' την πόλη, η έλλειψη άρτιας τηλεπικοινωνίας και οι τόκοι των δανείων, που επιβάρυναν σημαντικά την βιομηχανία και την οδήγησαν σε κρίση που ολοκλήρωσε ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος.

— * —

Εισηγητής : **Σ. Καραγιάννη** επίκουρη καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Θέμα : **Η εξέλιξη της βιομηχανίας στο Ν. Ημαθίας και ο ρόλος της Νάουσας**

Το θέμα της εισήγησης αφορά την διερεύνηση της εξέλιξης της μεταποιητικής δραστηριότητας στο Ν. Ημαθίας την μεταπολεμική περίοδο, όπου επισημαίνεται και ο ρόλος της Νάουσας και της περιοχής της στην εξέλιξη αυτή. Σημειώνεται ότι κατά την περίοδο αυτή, η βιομηχανική - βιοτεχνική δραστηριότητα στο Νομό επικεντρώνεται κυρίως σε ωρισμένους παραδοσιακούς κλάδους, οργανωμένους σε μικρού μεγέθους μονάδες με χαμηλό επίπεδο εκμνησίωσης, με κυριότερους τους κλάδους τροφίμων και ποτών και της κλωστοϋφαντουργίας, οι οποίοι χωροθετούνται σ' έναν άξονα βιομηχανικής ανάπτυξης κατά μήκος του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, και συγκεντρώνει το 82% του συνολικού αριθμού των καταστημάτων και το 89% της απασχόλησης (περιοχές Βέροιας - Αγ. Βαρβάρας - Μελίκης, Πατρίδας - Βέροιας - Μακροχωρίου, Αλεξάνδρειας - Πλατέος και Νά-

ουσας - Επισκοπής - Κοπανού - Χαρίεσσας - Στενιμάχου).

Γενικά, η εξέλιξη της βιομηχανικής δραστηριότητας στο Νομό Ημαθίας, για το μεγαλύτερο μέρος της μεταπολεμικής περιόδου, εμφανίζεται δυναμική, ενώ για την περιοχή της Νάουσας, παρ' ό,τι, όπως σημειώνεται, υπάρχουν τα τελευταία χρόνια τάσεις υποχώρησης, εξακολουθεί να έχει πολύ σημαντική παρουσία καθώς και σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα ανάπτυξης. 'Αφθονο υδάτινο πλούτο, που μπορεί ν' αξιοποιηθεί παραγωγικά. 'Εδαφος και κλίμα που ευνοεί καλλιέργειες εξαιρετικής ποιότητας αμπελιών και φρούτων, η επιτόπου επεξεργασία των οποίων θα πρέπει να καθετοποιηθεί περισσότερο. Ημιορεινά λιβάδια και δάση, που μπορούν ν' αποτελέσουν βάση για την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με τις παραπάνω διαπιστώσεις, ενδεικτικά, προτείνον-

ται οι παρακάτω νέες δραστηριότητες που θα μπορούσαν ν' αναπτυχθούν, πέρα από τις ήδη υπάρχουσες στην περιοχή.

1. Ιχθυοκαλλιέργεια πέστροφας, χελιού και σολωμού και παραγωγή καπνιστών ειδών.

2. Εμφιάλωση νερού (απαιτείται εξασφάλιση δικτύου διανομής).

3. Επεξεργασία κτηνοτροφικών προϊόντων με δημιουργία «επώνυμων» γαλακτοκομικών και κρέατος, από ζώα ελεύθερης βοσκής.

Απαιτείται όμως συνειδητοποίηση των προτιμήσεων των καταναλωτών και η δημιουργία ενός Κέντρου προώθησης των προϊόντων της περιοχής στο εξωτερικό, και την αδιάκοπη έρευνα της αγοράς. Επίσης σημαντική θεωρείται η συνεχής κατάρτιση, τόσο των εργαζομένων, όσο και των ίδιων των επιχειρηματιών της περιοχής στα θέματα που τους αφορούν.

— * —

Εισηγητής : **Στελ. Παπαδόπουλος**, δρ. εθνολόγος — μουσειολόγος

Θέμα : **Η βιομηχανική κληρονομιά και η αξιοποίησή της**

Το συνέδριο, κατά τον εισηγητή, δίνει την ευκαιρία για ανασκόπηση και συζήτηση για

α. Την ως σήμερα συντελεσμέ-

νη ιστορική έρευνα του θέματος και την ανάγκη συνέχισής της β. Την σημασία του για το παρόν και κυρίως για το μέλλον της

πόλης και

γ. Τις μακροπρόθεσμα σχεδιαζόμενες πρακτικές διαδικασίες που θα επιτρέψουν την πραγματο-

ποίηση των βέλτιστων επιλογών αξιοποίησης της ναουσαϊκής βιομηχανικής κληρονομιάς, στα πλαίσια μιας εικοσαετούς τουλάχιστον αναπτυξιακής προοπτικής της πόλης, όπου το χτές είναι μια παράμετρος σημαντική, αλλά όχι η μόνη.

Η ίδια εισήγηση, κινούμενη σε τρεις άξονες, επιχειρεί

α. να συμβάλλει στην διευκρίνιση βασικών εννοιών και της σημασίας τους (βιομηχανική επανάσταση, βιομηχανική περίοδος, βιομηχανική κληρονομιά),

β. να ενημερώσει για την σχετικά νέα έννοια της βιομηχανικής αρχαιολογίας,

γ. να ορίσει, από μουσειολογική άποψη, ορισμένες αφηγηματικές προδιαγραφές.

Φορέας, πρόγραμμα, πρακτικές,

το τί πρέπει δηλαδή να κάνουμε σχεδιάζοντας το μέλλον της πόλης σε σχέση με το παρελθόν της, το βιομηχανικό κύρια, αλλά και

Προτείνει τέλος, την σύνταξη προκαταρκτικής μελέτης με τις δυνατότες λύσεις, και την διοργάνωση ενός δεύτερου τριημέρου, ως

το άλλο, το γεωργικό. Κάθε απόφαση, σημειώνει, προς την κατεύθυνση αυτή, δεσμεύει κεφάλαια, δυνάμεις, το μέλλον της πόλης.

προέκταση των ζυμώσεων του πρώτου αυτού συνεδρίου, αλλά και ως forum συζήτησης των προτάσεων αυτής της προμελέτης.

— ❖ —

Εισηγητής : **Λ. Νεφελούδης**, οικονομολόγος Ε.Ε.Τ.Α.Α.

Θέμα : **Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994 - 1999. Κοινοπραξία φθινουσών βιομηχανικών περιοχών.**

Η εισήγηση αναφέρεται στο πλαίσιο για την υποβολή επιχειρησιακού σχεδίου ενίσχυσης των φθινουσών βιομηχανικών περιοχών από το Κ.Π.Σ. 94 - 99, σκιαγραφώντας ορισμένους άξονες για την διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου συντονισμένων δράσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αποβιομηχάνισης. Με εξαιρετικά λεπτομερή, αλλά και επιγραμματικό τρόπο ξεκινώντας από στόχους για ανάκαμψη και αναζωογόνηση της τοπικής οικονομίας, της ανασυγ-

κρότησης του κοινωνικού ιστού και την βελτίωση της ποιότητας ζωής σε ευρύτερη γεωγραφική κλίμακα, η εισήγηση προτείνει μέθοδο και θέτει προϋποθέσεις για την εκπόνηση αυτού του σχεδίου επιχειρηματικού πλαισίου, προτείνει μέτρα και ενέργειες καθώς και την κατανομή των διαθεσίμων πόρων για την ενίσχυση των περιοχών που πλήττονται. Σημειώνεται όμως ότι από μόνη της η δημιουργία ενός πακέτου κινήτρων δεν μπορεί να επιφέρει την οικονομική αναζωογόνηση μιας

περιοχής που πλήττεται από μακροχρόνια βιομηχανική παρακμή, αν δεν ληφθεί μέριμνα για ενίσχυση των βασικών ή συμπληρωματικών οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων, καθώς και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και θεσπιάς η ουσιαστική ενίσχυση των δομών της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε να μπορέσει να διαδραματίσει το ρόλο που της ανήκει στη διαμόρφωση, αλλά και την υλοποίηση των σχετικών ενεργειών.

Η ΚΡΗΝΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ

ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ

Το προσκύνημα στο 'Άγιον Όρος αποτελεί πάντοτε μια μοναδική ευκαιρία αυτοσυγκέντρωσης και περισυλλογής, και διαλόγου με τους θεματοφύλακες της Ορθοδοξίας του σήμερα και του χτες, της Ορθοδοξίας που πάσχει, σταυρώνεται, κατεβαίνει στον Άδη και ανασταίνεται...

Ουρανούπολη, Δάφνη, Καρυές, Μονή Κουτλουμουσίου. Ιούλιος του 1994. Συντροφιά με το φίλο και συνάδελφο, τον Γιαννιώτη κ. Ερρίκο Κολοβό, καθόμαστε στα πεζούλια της καλλιμάμαρης Κρήνης μπροστά στην Κεντρική Πύλη της Μονής Κου-

Του Θωμά Γαβριλίδη

τλουμουσίου και περιμένουμε τον Αρχοντάρη για να ζητήσουμε να μας δεχτεί για μια διανυκτέρευση.

Το μοναστήρι, έπειτα από σοβαρές ζημιές που έπαθε εξαιτίας κατολίσθησης του εδάφους, αναστηλώνεται. Οι μοναχοί δουλεύουν. Η κούρασή τους είναι μεγάλη, αλλά μας δέχονται με την πασίγνωστη αγιορείτικη φιλόξενη διάθεση.

Με τη δύση του ήλιου η αυλόπορτα κλείνει. Ηλεκτρικό ραδιόφωνο, τηλεόραση, δεν υπάρχουν στα κελιά. Ευκαιρία πριν σκοτεινιάσει να δούμε το καθολικό και τα άλλα κτίσματα για να έχουμε έπειτα θέματα για συζήτηση ώσπου να μας πάρει στο πεντακάθαρο κελί μας ο ύπνος.

Έτσι έπειτα από την έξοδό μας από την εκκλησιά του Σωτήρος Χριστού θρεθήκαμε να περιεργαζόμαστε την Τράπεζα της Μονής που βρίσκεται ακριβώς απέναντι από την κύρια (δυτική) πύλη, ώσπου η ματιά μας σταμάτησε στην επιγραφή της μαρμάρινης κρήνης, του σημαντικότερου κοσμήματος της λιτής και αναστηλώνόμενης τώρα Τράπεζας (Τραπεζαρίας).

Πρέπει να σημειωθεί ότι ιδιαίτερη εντύπωση έκανε στον γράφοντα το πλήθος των μαρμάρινων επιγραφών της Μονής Κουτλουμουσίου, από τις οποίες μερικές από τις πιο ενδιαφέρουσες είναι ε-

κείνες της Κρήνης έξω από την κεντρική αυλόπορτα, της φιάλης δίπλα στην Τράπεζα και της πρόσοψης της Τράπεζας που βρίσκεται ανάμεσα στις δυο προηγούμενες και μας απασχολεί σ' αυτό το σημείωμα.

Το Επίγραμμα της Κρήνης του Χρύσανθου

- Πότιμον, ηδύ, διαυγές σου το ύδωρ, τερπνόν το κάλλος, αλλά τις σε δείματο;
- Σερρών ευκλεών ο κλεινός αρχιθύτης χρυσανθώνυμος Χρύσανθος φερωνύμως μονής ως τήσδε μέλος ων του Σωτήρος σωτηρίας ένεκα - Συναμφοτέρως ουκούν εν πηγαίς, ως επίφθονος πέλεις, ζηλωτοί δ' άγαν οι αρυόμενοί σου;

ΑΩΙΗ Αυγούστου...

Η απόδοση

- Πόσιμο είναι και γλυκό και διάφανό σου το νερό, Κρήνη μου, χάρμα των ματιών, μα ποιός σέ 'χτισε τάχα;
- Των καλοδόξαστων Σερρών ο ξακουστός δεσπότης, ο Χρύσανθος, χρυσάνθεμα γενήσαν τ' όνομά του, που μέλος ήταν της μονής ετούτης του Σωτήρα, για της ψυχής του το σωμό.
- Κρήνη μου μες στη μέση που στέκεσαι και ζηλευτή από τις άλλες δυο ας είναι πολυζήλευτοι όσοι από σένα πίνουν.

«Ο Χρυσανθώνυμος Χρύσανθος»

Το επίγραμμα της Κρήνης του μητροπολίτη Χρύσανθου είναι γραμμένο στη γλώσσα της ελεγγείας, αλλά το μέτρο του είναι νεοελληνικό, γιατί δε βασίζεται στην εναλλαγή μακρών και βραχυών συλλαβών, αλλά στις τονούμενες και άτονες συλλαβές. Αποτελείται από οχτώ ιαμβικούς δωδεκασύλλαβους ανομοιοκατάληκτους στίχους και έχει διαλογική μορφή.

Στους δυο πρώτους στίχους κάποιος ανώνυμος

προσκυνητής, που δροσίστηκε από το γλυκό και καθαρό νερό της και ευχαριστήθηκε από τη θωριά της θρύσης, τη ρωτάει ποιός την έχτισε.

Οι στίχοι 3 - 5 και το πρώτο μισό του έκτου είναι η απάντηση της θρύσης που λέει ότι την έχτισε για τη σωτηρία της ψυχής του ο ξακουστός αρχιθύτης (μητροπολίτης) των δοξασμένων Σερρών, επειδή ήταν μέλος (ανήκε στη δύναμη) αυτής της μονής (Κουτλουμουσίου) η οποία είναι αφιερωμένη στο Σωτήρα Χριστό.

Οι υπόλοιποι δύομισι στίχοι ανήκουν όπως φαίνεται στον προσκυνητή που συμπεραίνει ότι η Κρήνη του Χρύσανθου κατέχει αξιοζήλευτη θέση ανάμεσα στις δυο άλλες που προαναφέραμε (της από την κύρια είσοδο και της φιάλης) και καλοτυχίζει εκείνους οι οποίοι πίνουν νερό απ' αυτήν.

Από τα καλολογικά στοιχεία του επιγράμματος δεν πρέπει να αποσιωπήσουμε το ετυμολογικό σχήμα «χρυσανθώνυμος Χρύσανθος», γιατί με επιτυχία μας δίνει τη σημασία του ονόματος του Χρύσανθου, και τα επίθετα με τα οποία ο άγνωστος επιγραμματοποιός χαρακτηρίζει τις Σέρρες και τον αρχιθύτη τους «ευκλέων Σερρών - κλεινός αρχιθύτης». Ο Χρύσανθος γεννήθηκε στο Γραμματικό (Γραμματικόβο) Πέλλης.

Από τις πληροφορίες που αντλούμε από το επίγραμμα άγνωστες στον γράφοντα μέχρι της αναγνώσεώς του ήταν οι σχετικές με την ίδρυση της Κρήνης τον Αύγουστο του 1818 και ότι ο Χρύσανθος, ο οποίος πριν μετατεθεί στις Σέρρες, ήταν μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης, ήταν μέλος της μονής Κουτλουμουσίου του 'Αθωνα.

Οι συγγενείς του Χρύσανθου

Μια από τις πιο σεβαστές κυρίες της γειτονιάς μας, της Παπαντής της Νάουσας, η οποία δε θυμάμαι να μας μάλωσε καμιά φορά για τη φασαρία που κάναμε, όταν παίζαμε κάτω απ' τα παράθυρα του σπιτιού της, ήταν η μακαρίτισσα Ευαγγελία Σαμαρά «η θεια Γκίτσου», η μητέρα του γνωστού καθηγητή - φροντιστή Σταύρου Σαμαρά. Η θεια Γκίτσου το γένος Βλαδίτση (Βλαντίκα - Δε-

σπότης) ήταν συγγενής του μητροπολίτη Χρύσανθου, όπως με πληροφόρησε ο γιος της, όταν με την ευκαιρία της δημοσίευσής του σημειώματός μου στο περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», εκείνου που ήταν αφιερωμένο στο διδάσκαλο Αναστάσιο Καμπίτη, ήρθε η συζήτηση και στο Χρύσανθο.

Η παρουσία συγγενών του Χρύσανθου στη Νάουσα και μάλιστα αγαπητών γειτόνων μου μ' έκανε να τον νιώθω σαν συμπατριώτη μου και να μ' ενδιαφέρει ό,τι γράφεται γι' αυτόν. Γι αυτό και αφιέρωσα σ' αυτόν αυτό το σημείωμα.

Βέβαια ο Χρύσανθος είχε και άλλους σπουδαίους δεσμούς με τη Νάουσα, εφόσον φοίτησε στην περίφημη Σχολή της και ήταν μαθητής του σοφού δασκάλου της του Αναστασίου Καμπίτη στα χρόνια 1776 - 1790 και αργότερα, όσο ο Αναστάσιος Καμπίτης έμενε στη γενέτειρά του, γιατί έπειτα πήγε στη Θεσσαλονίκη, όπου λέγεται ότι πέθανε στα 1820.

Οι δεσμοί του Χρύσανθου με τη Νάουσα διατηρήθηκαν ασφαλώς κι όταν στα 1799 εκλέχτηκε μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης. Στη θέση αυτή έμεινε δώδεκα περίπου χρόνια, ως τα 1811, τη χρονιά που μετατέθηκε στη μητρόπολη των Σερρών.

Το πέρασμα του Χρύσανθου από τη μητρόπολη της Βεροίας δεν έμεινε αμάρτυρο. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν μερικά από τα βιβλία που αφιέρωσε στη Βιβλιοθήκη της. Στη Νάουσα δεν ξέρω αν απόμεινε κανένα ενθύμιο του Χρύσανθου έπειτα από το ολοκαύτωμά της το 1822.

Το 1824 ο Χρύσανθος ανέβηκε στον Πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης. Έφτασε στην κορυφή, όπου όμως έμεινε μόνο δυο χρόνια. Κατηγόρηθηκε στο σουλτάνο, ο οποίος τον έπαυσε και τον εξόρισε στην Καισάρεια.

Λέγεται ότι ο Χρύσανθος «δε σήκωνε μύγα στο σπαθί του» και γι αυτό αποκτούσε εχθρούς. Πέθανε το 1834 μακριά από το Βέρμιο, μακριά από το 'Αγιο Όρος, μακριά από το μοναστήρι του, τη Μονή Κουτλουμουσίου, η θρύση όμως που τους χάρισε υπάρχει ακόμη και διατηρεί ακέραιο το «Τερπνόν της Κάλλως».

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΣΤΗΝ ΒΕΡΟΙΑ

Τα πολλά βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία της Βέροιας μας φανερώνουν και την άνθηση της ψαλτικής και γενικά της βυζαντινής μουσικής. Πολλοί εντόπιοι ιερείς και ψάλτες, καθώς και από άλλα μέρη της Ελλάδας ύμνησαν τον Ὑψιστο και τους αγίους στην παλιά Μητρόπολη, Μέγα Θεολόγο, Σωτήρα Χριστό, Αγ. Βλάσιο, Αγ. Σάββα, Αγ. Γεώργιο, Αγ. Παρασκευή, Παναγία Δεξιά, Αγ. Θεόδωροι, Βαγγελίστρια, Αγ. Προκόπιο, Αγ. Πατάπιο, Αγ. Νικόλαο, Αγ. Ἄννα, Αγ. Ανδρέα, Γοργοεπήκοο, Παναγία Παντάνασσα, Υπαπαντή, Μεταμόρφωση του Χριστού, Αγ. Ανάργυροι, Αγ. Δημήτριο, Παντοκράτορα και τόσες άλλες εκκλησίες. Πολλοί λόγιοι άνδρες σύλλεξαν βυζαντινούς ύμνους και χειρόγραφα και άλλοι σύνθεσαν ωδές και ύμνους σε διάφορες γλώσσες. Ο Ιωάννης Κωττούνιος (1572 Βέροια - 1657 Πάδοβα) ήταν άριστος μελετητής και σχολιαστής του Αριστοτέλη. Σπούδασε Φιλολογία, Ιατρική, Φιλοσοφία και Θεολογία. Συνέθεσε μεγάλη συλλογή ωδών, ύμνων και σονέτων στα Ελληνικά,

λατινικά, και Ιταλικά, όπου προσπάθει να κάνει γνωστή στη Δύση την κατάσταση της τότε υποδουλωμένης Ελλάδος και την ανάγκη

Του Στέλιου Ι. Κοψαχείλη Ιδρυτή του Μουσικού Μουσείου Μακεδονίας

να αποκτήσει ισχυρούς προστάτες φιλέλληνες. Ο Δημ. Ε. Βικέλας (1835 - 1908) υπήρξε βασικός συντελεστής της αναβίωσης των Ολυμπιακών αγώνων και ιδρυτής του συλλόγου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων.

Κατά το 1916 ιδρύθηκε ο φιλαρμονικός σύλλογος «Ελικών» που αργότερα συγχωνεύθηκε με τον μουσικογυμναστικό σύλλογο «Μέγας Αλέξανδρος» που έγινε το 1924' Η δημιουργία μουσικής ήταν βασικός σκοπός του συλλόγου, καθώς και η διδασκαλία θεατρικών παραστάσεων. Η μουσική λαϊκή παράδοση θέβαια υπήρχε πάντα, αλλά από το 1897 άρχισε παρά την αντίδραση των Τούρκων, μια μουσική κίνηση. Το 1901 είχε ιδρυθεί η Φιλαρμονική της Αδελ-

φότητας «Ορφεύς» με 32 πνευστά όργανα με πρώτο μουσικοδιδάσκαλο τον Ιταλό RIZIOLI και το 1920 - 1923 ιδρύθηκε η μεγάλη μαντολινάτα. Το 1924 ιδρύθηκε το «Ωδείο Δήμου Βεροίας», το οποίο μέχρι και το 1940 είχε πολλές μουσικές δραστηριότητες και θεατρικές παραστάσεις. Το 1928 έγινε μια έγχορδη ορχήστρα, καθώς επίσης και εκκλησιαστική χορωδία.

Το 1922 κατέφθασαν στην Βέροια και γενικά στην Ημαθία πρόσφυγες από την Μ. Ασία, την Θράκη και τον Πόντο. Αυτοί έφεραν και τα έθιμά τους την μουσική, τους χορούς και τα τραγούδια τους.

Οι Πόντιοι έπαιζαν τον κεμεντζέ, μια λύρα με μακρόστενο ηχείο και τρεις χορδές. Αυτοί χορεύαν τους εξής χορούς, Διπάτ, Κέτς, Κοτσαγγέλ, Κότσαρι, Λάχανα, Λεσιγγα, Λετσάνα, Ομάλ, Πιτσάκ, Πυρρίχιο ή Σέρρα Σαρφκουζ, Τρυγώνα. Οι άλλοι απ' την Μ. Ασία, χορεύαν τους: συρτό, Καρσιλαμά, Χασάπικο, Ζεϊμπέκικο κ.ά. και οι Θρακιώτες τους: ζωναράδικο, συρτό, ταπεινό, χασάπικο, συγκαθιστό, μαντηλάτο κ.ά. Οι Θρακιώτες συνόδευαν τα τραγούδια τους με την Θρακιώτικη αχλαδόσχημη λύρα και το νταούλι, ενώ οι μικρασιάτες με θολιά και νταύρέδες όπως και οι ντόπιοι Βεροιώτες.

Σήμερα η Αντωνιάδεις Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Δήμου Βεροίας αποτελεί την κυψέλη της πολιτιστικής κίνησης στην Βέροια. Επίσης η Εύξεινος Λέσχη Βεροίας φροντίζει την παράδοση, ίδρυσε μικτή χορωδία και έκαμε ηχογραφικές παρουσιάσεις. Ακόμη πολλοί πολιτιστικοί και χορευτικοί σύλλογοι φροντίζουν να προβάλλουν την μεγάλη μας παράδοση.

Βέροια, μεταπολεμικά, Πανήγυρις. Παίζουν οι Αθ. Κασάρας κλαρίνο, Ευάγγελος Κασάρας πατήρ κόσο (νταούλι), Θ. Τζιμόπουλος τρομπέτα Στ. Κασάρας τρομπόνι.

Συλλογή Μουσικού Μουσείου Στ. Ι. Κοψαχείλη

ΘΑΛΕΙΑ ΣΑΜΑΡΑ:

Πήγε να βρεί τους ηρωές της

Την αποκάλεσαν Πηνελόπη Δέλτα της Νάουσας, την είπαν ιστοριογράφο, λογοτέχνιδα που με τα βιβλία της ύμνησε την πατρίδα της και τους αγώνες της. Για όσους όμως τη γνώριζαν από κοντά, τους δικούς της και τους φίλους της ήταν απλώς η Θάλεια Σαμαρά, η γυναίκα που ένοιωθε λατρεία για ό,τι ελληνικό, και κυρίως για τη Νάουσα, που αγαπούσε τους ανθρώπους, που πρόσφερε απλόχερα την αγάπη της σε όσους είχαν ανάγκη. Αυτή ήταν η γυναίκα που έσθλησε ήρεμα στις 2 Αυγούστου, στην Αθήνα.

Απέπνεε ζωντάνια και νεανικό σφρίγος, παρά τα ενενήντα και πλέον χρόνια που τη θάραιναν. Αναπολούσε το παρελθόν, ζούσε το παρόν και οραματιζόνταν το μέλλον. Χαϊρόσουνε να την ακούς να μιλάει για τη Νάουσα της εποχής του Μακεδονικού Αγώνα, ν' αναφέρει τους ανθρώπους που πάλαιψαν κατά των κομιτατζήδων, να τους θυμάται με τα ονόματά τους, να τους «φωτογραφίζει». Έτσι τους ζωντάνεψε στα δυο πρώτα βιβλία της «Στου Βερμίου την Αντάρα» και κυρίως «Στον Μακεδονικό Αγώνα». Και χαίρονταν ιδιαίτερα που το πρώτο πραγματοποιήσε δεύτερη έκδοση, που κι' αυτή έχει ήδη εξαντληθεί, ενώ το δεύτερο θραβεύτηκε από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών το 1969 και έκανε κι' αυτό δυο εκδόσεις. Στον Μακεδονικό α-

γώνα αναφέρεται και το τελευταίο της βιβλίο το μυθιστόρημα «Ελένη» (1975), ενώ στον ξεση-

Του Πέτρου Δεινόπουλου

κωμό του 1822 το ιστορικό αφήγημα «Και Αλέκτωρ δεν ελάλησε» (1971).

Από το 1938 ζούσε στην Αθήνα, μαζί με τα δυο της παιδιά έπειτα από τον ξαφνικό θάνατο του ανδρός της του συνταγματάρχη Χρ. Σαμαρά, που σκοτώθηκε στο βουνό κοντά στο Σέλι, όπου πήγε για κυνήγι, αλλά παραπάτησε και χτύπησε θανάσιμα στο κεφάλι. Το σώμα της στην Αθήνα, αλλά η ψυχή της και το πνεύμα της στη Νάουσα. Σ' αυτό βοηθούσε και η διακόσμησή του σπιτιού της στην Αθήνα: Κουρτίνες από κι-σμιρί στα παράθυρα, προσκέφαλα υφαντά στους καναπέδες. «Ζιλιά» με «μαστραπάδες» στο πάτωμα, δίσκοι «απλάδες» στο τραπέζι, όλα μύριζαν Νάουσα. Και σ' αυτό το περιβάλλον η Θάλεια, σωστή αρχόντισσα του παλιού καιρού, πρόσφερε στον επισκέπτη της το παραδοσιακό γλυκό κουταλιού και κατόπιν άρχιζαν οι αναμνήσεις. Ξεκινούσαν από το δημοτικό σχολείο του Αγία Σωτήρη, μπλέκονταν με τους αγώνες για τη Μακεδονία, όταν η μικρούλα Θάλεια, η ««Λάλια» παρακολουθούσε με ενδιαφέρον τις συζητή-

Θάλεια Χ. Σαμαρά

σεις των μυστικών συνάξεων στο σπίτι του πατέρα της γιατρού Περδικάρη, πήγαιναν στο «Αρσάκειο» και κατόπιν έκαναν δυο σταθμούς.

Ο πρώτος στο γάμο της, το 1924 με τον άτυχο Χρ. Σαμαρά και ο δεύτερος στον περίεργο φόνο του 33χρονου αδελφού της, του γνωστού τότε δικηγόρου της Αθήνας Κώστα Περδικάρη που τον βρήκε μια σφαίρα από το περίστροφο της γυναίκας του Ιδόνης, όμορφης και κοσμικής Αθηναίας. Ατύχημα ή δολοφονία; Η υπόθεση συντάραξε το πανελλήνιο, το δικαστήριο απάλλαξε τη συζυγοκτόνο, αλλά τα ερωτηματικά έμειναν αναπάντητα.

Οι αναμνήσεις περνούσαν και από τη δικτατορία Μεταξά, όταν η Θάλεια είχε τελειώσει το πρώτο της βιβλίο, και το υπουργείο Τύπου είχε αντιρρήσεις για κάποια κεφάλαια της «Αντάρας».

Βράβευση από την Ακαδημία

που αναφέρονταν στους κοιμητήριδες. Να ξαναγραφτούν «επί το ηπιώτερον» συνιστά το υπουργείο, για να μη θλάφτει το πνεύμα της «βαλκανικής συνεργασίας». Η Θάλεια αρνείται να συμμορφωθεί και τα χειρόγραφα παραμένουν στο συρτάρι της μέχρι το 1966, όταν πρωτοεκδίδονται.

Άλλοι σταθμοί αναμνήσεων: Ο πόλεμος, η κατοχή, η απελευθέρωση, εμφύλιος, δικτατορία, για να καταλήξουν στο παρόν, που η Θάλεια το παρακολουθούσε με το ίδιο ενδιαφέρον, όπως αναπολούσε τα παλιά.

Στις αναμνήσεις παρεμβάλλονταν πάντοτε και διαλείμματα με Νάουσα, που έδειχναν ότι της έλειπε. Γιατί τότε απέφευγε να την επισκεφθεί; Έτοιμη είχε την απάντηση:

— Γιατί όπως μαθαίνω η Νάουσα έχει αλλάξει και δεν θέλω να

χάσω την εικόνα που έχω στα μάτια μου. Θέλω να τη φαντάζομαι όπως ήταν τότε, πριν τον πόλεμο, με τα καλντερίμια της, τα ποτάμια να τρέχουν στους δρόμους, τις γυναίκες να κουβεντιάζουν στα πιζούλια, να ψήνουν το ψωμί στο φούρνο του μπαξέ τους που ήταν γεμάτος λουλούδια, ζαμπάνια, καντιφέδες, τριαντάφυλλα και παπαδιές. Και στις γλάστρες να μοσχοβολούν ο βασιλικός κι' ο σμύρνος.

Με το «λέγε λέγε» όμως την έπεισα και ήρθε σε κάποια επέτειο του Ολοκαυτώματος, στη δεκαετία του '70 αν θυμάμαι.

— Δεν έπρεπε να έρθω, γιατί έχασα εκείνη την εικόνα που είχα!

Φαίνεται όμως ότι συμβιβάστηκε και με την εικόνα της νέας, της αλλαγμένης από τις θάρσες ε-

πεμβάσεις Νάουσας. Γι' αυτό ήρθε και ξανάρθε με το όνειρο ν' αποκτήσει ένα οικόπεδο στο Σέλι σε αντικατάσταση εκείνου που η κοινότητα κατέλαβε για να μεγαλώσει την πλατεία. Ήθελε να κτίσει κι' ένα σπιτάκι στο κτηματάκι της πατρικής της κληρονομιάς στα «Περδικαρέϊκα» στον Άγιο Θεολόγο. Και τα δυο όνειρα αποδείχθηκαν απατηλά, γιατί η μεν Κοινότητα δεν τήρησε την υπόσχεσή της, ενώ το κτηματάκι στο καστανариό, που το ήξερε να βρίσκεται στο ύψωμα, είχε πάρει «μετάθεση» για τα χαμηλά και δεν προσφέρονταν για όνειρα.

Η διάψευση την είχε πειράξει, αλλά η απογοήτευσή της δεν κράτησε πολύ, γιατί είχαν πραγματωποιηθεί και με το παραπάνω τα άλλα μεγάλα όνειρά της: τα βιβλία της στα οποία ύμνησε την αγαπημένη της πατρίδα, και τους ανθρώπους της. Αυτά της έδιδαν ζωή κάθε φορά που άκουγε να μεταδίδονται από το ραδιόφωνο σελίδες τους κάθε φορά που της ζητούσαν συνέντευξη στο ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Αυτά της πρόσφεραν ένα σωρό τιμητικές διακρίσεις (Ακαδημία Αθηνών το 1976, Δήμος Ναούσης το 1989 κ.τ.λ.), αυτά τη βοήθησαν να διατηρήσει τη ζωντάνια της μέχρι τα βαθιά γεράματα, αυτά θα βοηθήσουν να διατηρηθεί και η μνήμη της Αιώνια.

Αυτή ήταν η Θάλεια Σαμαρά, η «Λάλια» μας, όπως ήθελε να την αποκαλούν όσοι την αγαπούσαν, όσοι τους αγαπούσε.

Τ' ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ ΣΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Διήγημα από το βιβλίο της Θάλειας Σαμαρά:
«Στον Μακεδονικό Αγώνα»

ΕΚΔΟΣΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, Θεσσαλονίκη 1969

— Ρίνκα, ρίξε μάρη λίγο χλίο νερό ακόμα, το ζυμάρι είναι σκληρό σαν τούβλο.

Ρίχνει η Ρίνκα και η Αγγελικώ του Γκαρνέτα, χεροδύναμη κοπέλλα, ζυμώνει δυνατά, πλάτς - πλάτς, τα χέρια της βουλιάζουν, η ζύμη μαλακώνει, αφραταίνει, άσπρο χάσικο το αλεύρι.

— Ίδρωσες, κουράστηκες, στάσου μάρη, να ζυμώσω κι εγώ. Έμ δεν είναι και λίγο, εικοσιδυό πλαστά πρέπει να βγούν. Αποχερνιέται τώρα κι η Ρίνκα, με κέφι δουλεύει. Και τώρα με τη σειρά της η Αναστασούδα, η μεγάλη αδελφή του Γκαρνέτα, ζυμώνει και τελειώνει.

Όσπου να γίνη, να φουσκώση το ψωμί, η θειά η Λισάβω τσακίζει τα τσάκνα, ανάθει, πανιάζει τον φούρνο. Όλες δουλεύουν με την καρδιά τους. Χαράη, νύχτα ακόμα, ο Μήδης ο Γκαρνέτας θ' ανεβάση το ψωμί στο βουνό, στους αντάρτες. Κάθε βδομάδα, με τη σειρά του, κι άλλος μαχαλάς έχει τη θάρδια της ετοιμασίας του ψωμιού.

Ψωμιά, τυριά, ελιές, φαγητά, για όλα φροντίζει η επιτροπή της Άμυνας στη Νιάουστα.

Στο ανοιχτό τζάκι θράζει το μαύρο γκιούμι με νερό.

— Άντε κορίτσια, ώσπου να ξεφουρνίστε, φκιάστε να πιούμε κανά καϊφέ, στέγνωσε το στόμα μου.

— Καλά, καλά, θειάτσα. Η Αγγελικώ ετοιμάζει τον καφέ, μισό κριθάρι και η Ρίνκα με τη Σούδα

ξεφουρνίζουν αφράτα, ξεροψημένα τα πλαστά. Η θειά τα καμαρώνει.

— Γειά στα χέρια σας, μοσχόμυρισε ο τόπος, λουκούμι θα τους φανή. Καλά παιδιά... Ήρθαν απ' άκριαν τόπου να μας φυλάξουν, η Παναγιά να τάχη στο χέρι της. Άκουσέτε μωρέ κορίτσια; Χτές, σύ λέει, κάτω στον κάμπο χτυπήθηκαν με τους αναγκεμένους τους κομήτες. Σκοτωμένοι, λαθωμένοι, σύ λέει, τί σας είπε μάρη ο Μήδης; Αυτός είναι μέσα σ' όλα.

— Τίποτα θειά, ίσως νάναι έτσι, κουβέντες. Και σύ μη ξαπωλνιέσαι εύκολα, δεν ξέρεις τί αυτί μπορεί να σε πάρη και τότε...

Η θειά φτύνει στον κόρφο της.
— Τί λες, μάρη γιέ μου! καλά - καλά, θα μουλώξω.

Η θειάτσα η καημένη είναι εντελώς κουφή, που να της εξηγήσουν τα κορίτσια τί συμβαίνει.

— Νά, πάρε μια κόχη φρέσκο ψωμί να βουτήξεις στον καφέ σου. Με τα σκληραμένα ούλα της η θειά μασουλίζει.

— Την ευχή μου νάχετε, παντεσπάνι! και το δικό μου, με το καλαμπούκι που τρώμε, άμα μπαγιατέψη που να το φάς, σωστή κούσπα.

Και η δεύτερη φουρνιά βγαίνει, αραδιαστά στις πινακωτές φαντάζουν τα ροδοψημένα πλαστά. Τα πρόσωπα των κοριτσιών είναι σοβαρά.

— Άντε, να φύγω, λέει η θειάτσα, εσείς δε λέτε και καμιά κουβέντα. Και κάπως πικαρισμένη:

Άι, καλό θράδι, και σέρνοντας τις παντόφλες έφυγε.

— Καλή η καημένη, μα με την κουφαμάρα της πως να βασιστής; Κάποιος χτύπησε την πόρτα, ανοίγει η Αγγελικώ.

— Ά, εσύ είσαι Κουτσογιώργο;

Ο δλάχος Κουτσογιώργος με τη γλίτσα του στο χέρι χαιρετάει.

— Πού είναι ο Μήδης, ξέρεις; Είναι ανάγκη πάσα, πρέπει να τον ιδώ, το δίχως άλλο.

— Τώρα να, πήγε στο μπακάλικο του Κολτσάκη για ελιές, για χέλι, για μπάτσο. Αυτός έχει μπάτσο φλουρί. Να, και το ψωμί έτοιμο και τη χαράη θα τ' ανεβάση ο Μήδης στα παιδιά.

— Καλά, είπεν ο Κουτσογιώργος κι έφυγε.

Η νύχτα έχει πέσει. Ο Κουτσογιώργος κι ο Μήδης σέρνοντας ένα άλογο προχωρούν έξω απ' το Κιόσκι. Κάτω από του Μύτα το καφενείο, μέσα σε μια μπιστεριά (σπηλιά), εκεί στ' άσπρα χώματα είναι κρυμμένος ο λαθωμένος αντάρτης.

— Πώς τα πάμε παλικάρι; Κάθονται κοντά του, του πιάνουν τα χέρια. Καίγεται στον πυρετό.

— Έ, καλά.

Είναι σκεπασμένος με την κάπα του κι όμως τουρτουρίζει. Τα μάτια του γυαλίζουν.

— Μας πήρε η μέρα το ταχύ και δεν αμπόρεσάμε να σε πάμε μέσα. Καρτερούσαμε πως και πως να νυχτώση.

— Ξέρω, είπε ο αντάρτης, το απόγευμα ο γιατρός ήρθε πάλι, μου έδωσε την πληγή. Ά, δώστε μου λίγο κονιάκ, να το μπουκαλάκι που μου άφησε. Πίνει, σαν

να συνέρχεται κάπως, με κόπο μιλάει, ζαλίζεται. Ένας μεγάλος επίδεσμος τυλίγει το κεφάλι του.

— Θα σε πάμε με τ'άλογο, εδώ κοντά στα πρώτα σπίτια.

Τυλίζουν το τουφέκι του στην κάπα, καλά διπλωμένο πάνω στο σαμάρι. Βγάζει ο πανύψηλος Μήδης το σουρτούκο του και του το φορεί, ο ντουλαμάς, ο μανδύας, οι γκέτες, όλα σκεπάστηκαν. Το πρόβλημα είναι ο επίδεσμος, το κασκέτο του Μήδη τον μισοκρύβει. Τον ανεβάζουν στ'άλογο, έξω στο δρόμο ησυχία. Σιγανά, αθόρυβα προχωρούν. Ο Γιατρός είπε να τον πάνε εκεί, στο πρώτο σπίτι δεξιά, στου Μπάκακα. Όταν, λίγα μέτρα πιο εκεί, στη γωνιά παρουσιάζεται η πολίτσα, ο αστυνόμος ο Νετζίπ.

— Πώ . πώ τρομάρα, ξεροκαταπίνει ο Κουτσογιώργος. Κράτα τον Μήδη, καλά και ήσυχα προχώρα, είναι ο Μπάκακας. Κατάλαβες; Ο Μπάκακας. Και ο Κουτσογιώργος θιαστικά προχωρεί και χτυπάει θροντερά την πόρτα του Μπάκακα.

— Φανή, άνοιξε κυρά Φανή, σου φέρνουμε τον άντρα σου.

Ανοίγει η Φανή με τη λάμπα στο χέρι, βλέπει τον άγνωστο με τον επίδεσμο.

— Άι... και η πολίτσα πλησιάζει. Αφήνει τη λάμπα κατά γης και αρχίζει να φωνάζει, να χτυπιέται:

— Ούχ, ούχ, κακό που με θρήκε τη δόλια. Φέρτε τον ψηλά, πάλι μεθυσμένος κουτούκι είναι. Άμ, τον ξέρω εγώ τον Δημήτρη, μέρα άσπρη δεν γλέπω κοντά του.

Το άλογο μπήκε στην αυλή, ο αστυνόμος απ' την πόρτα παρακολουθεί. Ευτυχώς είναι καινούργιος και δεν ξέρει ακόμη τα πρόσωπα καλά.

Κατεβάζουν τον αντάρτη. Η Φανή σκύβει απάνω του.

— Πούφ, κρασίλα, τύφλα στο μεθύσι. Αμάν, είναι και θαρεμένος. Άχ, σηκώστε τον ψηλά.

Τον ανεβάζουν και η Φανή ξεφωνίζει από πίσω:

— Άμ σαν είναι Καβάζης στη φάμπρικα, έχει και πιστόλι με την άδεια, κυρ αστυνόμε μου, και μας κάνει τον νταή. Όλο φωνές, καυγάδες, δεν είναι κακός, μα καμιά ώρα θα φάη το κεφάλι του και θα σδύση το σπίτι μου. Λέλε την έρμη, τί με θρήκε, και νάχης και μικρά παιδιά. Η φωνή της τρέμει, ραγίζει, ένα θήμα ο αστυνόμος ν' ανεβή κι όλα χάνονται. Κλαίγοντας, φωνάζοντας, παραπατώντας ανεβαίνει τη σκάλα η Φανή. Η φωνή της ακούγεται ως κάτω.

— Γιαζούκ (κρίμα) σε σένα, μωρέ Δημήτρη, νοικοκύρης άνθρωπος σε παραπήρε το πιστό; Νί αντροπή, νί ριζάν δεν έχεις, δε λογαριάζεις τον κόσμο; Δε σκέφτεσαι τα δόλια τα παιδιά σου;

Ο αστυνόμος στάθηκε για λίγο, και ύστερα, σαν με κατανόηση, κουνώντας το κεφάλι του φεύγει προς τα πάνω να συνεχίση την νυχτερινή του περιπολία.

— Έφυγε. Κυρά Φανή, μας έσωσες, καλά τα κατάφερες. Είμυσταν όλοι χαμένοι.

Η Φανή αποκαμωμένη κάθετα πάνω σε μια κασσέλα και θαρραλασάινει. Η καρδιά της χτυπάει να σπάση, μα σε λίγο κουραγιόζα, σηκώνεται, φέρνει ένα μπουκάλι τσίπουρο, δίδουν στον πληγωμένο, πίνουν όλοι. Ο αντάρτης, χαμογελάει. Είναι ο Γιώργης απ' τη Μάνη, ο Μανιάτης, παλικάρι με τ' όνομα.

— Ήσουν σπουδαία, κυρά Φανή, σ' ευχαριστώ.

Ο ιδρώτας κρύος, παγωμένος στάζει από το πρόσωπο της Φανής. Ευτυχώς τα μικρά κοιμούνται πλάγι, τίποτα δεν άκουσαν.

— Και τώρα, λέει ο Κουτσογιώργος, γκαϊρέτι Γιώργη μου, ξαπόστασε λίγο και θα πρέπη να σε μεταφέρουμε αλλού.

— Νά, αντίκρου στου Νικόλτσι, λέει ο Μήδης.

— Ναί, καλά θάναι εκεί, κι ύστερα πηλάλα, Μήδη, κάτω στη φάμπρικα, και φέρε μαζί σου τον Δημήτρη τον Μπάκακα. Πασάλειψε το κεφάλι του με θάμα ιώδιο και τύλιξέ το με πολλά πανιά. Ταχιά να μην πάη στην δουλειά, να κάτση πλαγιασμένος. Δεν μπορείς να ξέρης, μπορεί η πολίτσα να φανή. Κι εσύ κυρά Φανή, ξέρεις καλά τη δουλειά σου και το ψαλτήρι σου.

Δεν ήταν ακόμα χαραή, όταν ο Νετζίπ χτυπούσε την πόρτα.

— Ξέρεις, πέρασα να δω πως τα πάτε.

— Έλα κυρ αστυνόμε, έλα να τον δής τον προκομένο.

Ανεβαίνουν. Ο Μπάκακας γυρισμένος στον τοίχο κάμνει τον κοιμισμένο, δεμένο το κεφάλι του. Οι μπότες, το πιστόλι. Είναι Καβάζης στη φάμπρικα του Τσίτση, τώρα τόρριξε στον ύπνο.

— Στάσου, να σε κεράσω ένα ροκί, ξαλαφρωμένη λέει η Φανή. Το πίνει, «Χαϊρολά», χαιρετά ο αστυνόμος και φεύγει. Σταυροκοπιέται η Φανή. «Η Παναγιά μας είχε στο χέρι της. Ταχιά θα πάω να της ανάψω ένα κερί». Και ανεβαίνει με δυο καφέδες στον άντρα της.

Στο σπίτι του γιατρού, στο Κέντρο του Αγώνα, συνεδριάζει η επιτροπή της Άμυνας. Τα πρόσωπά τους είναι θαριά, σκοτεινά, θλιμμένα, συζητούν την προχτεσινή μάχη του κάμπου. Ο Ακρίτας με το σώμα του χτυπήθηκε με τους κομιτατζήδες. Αίμα χύθηκε κι απ' τις δυο μεριές. Στη σύσκεψη απάνω καταφτάνει κι ο Ακρίτας, ανθυπολοχαγός Μαζαράκης.

Όλοι τον δέχονται με συγκίνηση. Τον ρωτούν για τα παλικάρια εκεί ψηλά στο λιμέρι, στην κορφή του βουνού στο Σέλι, στα χιόνια. Ρωτούν για τη μάχη.

— Δικές μας απώλειες, εξηγεί ο Ακρίτας, δυο νεκροί, δυο παλικάρια, ο Χειμαριώτης Βάθος και ο Ναουσαίος ο Ντίνος. Χαράγμα-τα σήμερα το πρωί έγινε η κη-

δεια τους. Μελυγμούς διάβασε ο Παπαγιώργης ο Λιμπινιάς τα νεκρώσιμα. Ευτυχώς, ο λεβέντης απ' τη Μάνη, ο πληγωμένος πάει καλύτερα.

— Τον είδα λίγο πριν, είναι στο σπίτι του Νικόλτση στα Μπατάνια, είπε ο γιατρός. Βρήκα εκεί και τον Κουτσογιώργο με τον Μήδη, μου διηγήθηκαν πως γλύτωσαν σαν από θαύμα, κι ο γιατρός εξηγεί, πως αν η κυρά Φανή δεν ήταν τόσο έξυπνη και κουραγιόζα, θα θρηνούσαμε τώρα, ποιός ξέρει, ακόμα πόσα θύματα.

— Θύματα, αλήθεια, από παντού κι απ' τις δυο μεριές. Σλαβόφωνοι ή Ελληνόφωνοι, όλοι Μακεδόνες είμαστε και κατοικούμε αυτόν τον τόπο από πάντα. Όλοι μαζί αγωνιζόμαστε ενάντια στον Τούρκο. Τί και αν μιλούσαν σλαβομακεδονικά από παλιά τόσοι και τόσοι. Είχαν και έχουν συνείδηση ελληνική και σας αναφέρω τον δοξασμένο μας τον Καρατάσο, σλαβομακεδονικά μιλούσε. Τώρα, η μεγάλη ιδέα για την με-

γάλη Βουλγαρία που θέλει να καταπιή τη Μακεδονία με τους κομιτατζήδες που έστειλε, έφερε σ' όλους την συμφορά.

Η συζήτηση ζωηρεύει. Άκουγαν όλοι τον γιατρό σκεφτικά.

— Δίκιο έχει.

— Ναί, δίκιο έχω. Μά, ώσπου νάρθη εκείνη η ώρα της λευτεριάς μας, ας δούμε ποιός θάναι ο καλύτερος τρόπος για τον εφοδιασμό των ανταρτών μας πάνω στα βουνά, για τα μηνιάτικα που πρέπει να δίνουμε στα σπίτια που ορφανεύουν, για τους μισθούς των οργάνων του Αγώνα.

Η επιτροπή, που είναι όλοι πλούσιοι, βιομήχανοι, χτηματίες Νιαουστιανοί και έμποροι προσφέρουν με την καρδιά τους και σημειώνονται ποσά που θα τιμούσαν κάθε υπογραφή. Γίνεται συστηματικός καταμερισμός σε τομείς. Ο Αριστείδης Κόκκινος και ο Θεόδωρος Λαναράς αναλαβαίνουν την περιθαλψη των θυμάτων. κι είναι τόση η ανάγκη... Άλλοι την τροφοδοσία, άλλοι την μεταφορά απ' τα πολεμοφόδια κι ο γιατρός ο Περδικάρης είναι η ψυχή, είναι ο παλμός που δονεί, είναι το καταφύγιο της φτώχειας, είναι η συνείδηση του τόπου του, μια συνείδηση με αδέκαστη δικαιοσύνη και καλοσύνη, που λύνει κάθε διαφορά και απαλύνει κάθε πόνο.

Έξω αρχίζει να θρέχη δυνατά και σε λίγο το γυρίζει σε χιόνι μα ξεθυμασμένο κάπως.

Θάναι ίσως και το τελευταίο, λένε, έ, θάρθη και η Άνοιξη. Ένας, ένας σηκώνονται και φεύγουν.

Ο γιατρός κάθεται να γράψει στο Προξενείο της Θεσσαλονίκης, ν' αναφέρει τα γεγονότα, να συνεννοηθούν και με τους αξιωματικούς του Προξενείου. Γράφει-γράφει.

Είναι αργά, στο μεγάλο σπίτι ησυχία. Όλοι κοιμούνται. Το χιόνι πυκνώνει. Ευτυχώς, που στα καλύβια των Σαρακατσανέων και των Βλάχων ψηλά στο Σέλι οι αντάρτες βολευτήκαν. Το κρύο δεν χωρατεύει και οι περισσότεροι είναι αμάθητοι, Κρητικοί, Μανιάτες, Πελοποννήσιοι.

«Άν βαστάξη το κρύο θα πρέπει να φροντίσω για καταλύματα, θα τους κατεβάσουμε στη Νιάουστα», σκέπτεται.

Σε λίγο βγαίνει στο χαγιάτι να ξανασάνη. Κάτω στην αυλή, μέσα στο χιόνι, αδιάφορη η σκιά του τρελού αδελφού αδιάκοπα πηγαίνοέρχεται. Αναστενάζοντας ο γιατρός πάει για ύπνο. Καπνίζει, σκέπτεται, χαμογελάει. Η κυρά Φανή με την εξυπνάδα, το κουράγιο της, τις φωνές της παρουσιάζεται ζωντανή. Τους έσωσε.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Η Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας ευχαριστεί την Οικογένεια της Θάλειας Σαμαρά για την δωρεά της 50.000 δρχ.

Τα δημοτικά τραγούδια στη Νιάουστα

Του Νίκου Σπάρτη

ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ

Τρία πουλά — κι αϊμάν αμάν — κια κάθουνταν
στης Νιάουστας του κάστρου Μακρυνίτσα μου
καϊμό πόχει η καρδίτσα μου.

Τόνα τηράει — κι αϊμάν — τα Βουδινά
τ' άλλου τη Σαλουνίκη — Μακρυνίτσα μου
καϊμό πόχει η καρδίτσα μου.

Έναν μιλώ αμάν κι άλλουν μιλώ αμάν
βράδυσαν κι που δα μείνου.

Του τρίτου του — κι αϊμάν αμάν — μικρότηρου
μοιργιουλουγάει κι λέει Μα τουν ουρανό
κουρμί που τηραννώ. Έναν μιλώ αμάν...

Μας πάτησαν — κι αϊμάν αμάν — μας χάλασαν
μας πήραν τις γυναίκες μα τη θάλασσα
κουρμί π' αγκάλιασα

Έναν μιλώ αμάν κι άλλουν μιλώ αμάν
βράδυσαν κι που δα μείνου

Πήραν μανού — κι αϊμάν αμάν — λισ μι πιντιγιά
κι πιθηρές μι ύφεις Μακρυνίτσα μου
καημό πόχει η καρδίτσα μου. Έναν μιλώ αμάν...

Πήραν κι μιά — κι αϊμάν αμάν — αρχόντισα
κι μιά κυρά μιγάλη Μακρυνίτσα μου
καϊμό πόχει η καρδίτσα μου. Έναν μιλώ 'αμάν...

Απ' του φλουρί — κι αϊμάν αμάν — δεν φαί-
νουνταν

κι απ' του μαργαριτάρι, μα τουν ουρανό
κουρμί που τηραννώ Έναν μιλώ....

Πιρπάτα μή — κι αϊμάν αμάν — λου κόκκινου
κι ρόϊδου μου θαμένου μα τη θάλασσα
κουρμί π' αγκάλιασα Έναν μιλώ...

Μήναν τα ρού — κι αϊμάν αμάν — χα σι βαρούν
μήναν τα κουντουγούνια μα τουν ουρανό
κουρμί που τηραννώ. Έναν μιλώ....

Μουν με βαρεί — κι αϊμάν αμάν — το ντέρτι μου
που έχου στην καρντιγιά μου — μα τη θάλασσα
κουρμί π' αγκάλιασα Έναν μιλώ....

Μου πήρανε — κι αϊμάν αμάν — τουν άντρα μου
μέσα απ' την αγκαλιά μου Μακρυνίτσα μου
καϊμό πόχει η καρδίτσα μου. Έναν μιλώ...

Σημείωση

Μετά το χαλασμό της Νιάουστας από τους Τούρκους το 1822, σύμφωνα με την παράδοση, μιά μεγάλη ομάδα κατατρεγμένων Ναουσαίων βρέθηκε στη Μακρυνίτσα Πηλίου, σε κατοίκους φιλόξενους μέχρι σήμερα. Τους παρακαλούσαν για λίγη φιλοξενία όπως λέει και το τραγούδι που πήρε το όνομα από τη Μακρυνίτσα το χωριό αυτό του Πηλίου.

Έναν μιλώ αμάν κι άλλουν μιλώ αμάν βράδυσαν κι που δα μείνου. Άρα κατά την παράδοση δεν είναι ένα μήλο κι άλλου μήλο.

Εισαγωγή

«Τα κατασταλάγματα της πορείας ενός λαού, τα ιδιαίτερά του χαρακτηριστικά, εκδηλώνονται και αποτυπώνονται με τον καλύτερο τρόπο στις παραδόσεις του και στον πολιτισμό του».

Θα προσπαθήσουμε να ολοκληρώσουμε το γράψιμο μιας σειράς δημοτικών τραγουδιών που τραγουδήθηκαν και που μερικά ακόμα τραγουδιούνται ή χορεύονται

σαν παραδοσιακοί χοροί στη Νιάουστα. Είναι μεγάλη υπόθεση κατά την γνώμη μας να θρουν οι επερχόμενες γενιές ή ακόμη και οι ξενιτεμένοι μας απανταχού Ναουσαίοι, γραμμένα με νότες και με όλα τα λόγια τα τραγούδια που τραγούδησαν οι πρόγονοί μας τους σκοπούς των χορών που χόρεψαν ή και που ακόμη χορεύουν τα χορευτικά μας συγκροτήματα και ο λαός της Νιάουστας.

Η θεματολογία των δημοτικών

τραγουδιών μας και οι σκοποί των παραδοσιακών χορών μας εδω στη Μακεδονία έχουν τις ρίζες τους στην Ελληνική αρχαιότητα.

Μέσα από το βυζαντινό μέλος, τόσο στην κοσμική, όσο και στην εκκλησιαστική του έκφραση, ρυθμοί, τόνοι, αλλά ακόμη και στοίχοι μεταλαμπαδεύτηκαν στη μουσικοποιητική δημιουργία των νεωτέρων αιώνων. Έτσι η μουσική και ο χορός σαν ύψιστα πολιτιστικά στοιχεία, δίνουν την δική

ΜΑΚΡΗΝΙΤΣΑ

ΠΑ ΖΑΜΠΑΧ

Αργός οργικός $\text{♩} = \text{m}$

coda

Fine

τους αδιάφευκτη μαρτυρία για το ενιαίο και αναλλοίωτο του απανταχού Ελληνισμού δια μέσου των αιώνων.

Η διαχρονική πορεία της Ελληνικής μουσικής θρίσκει την εναργέστερη απόδειξή της στη Μακεδονία. Μέσα στον γεωγραφικό της χώρο, με τις ιδιαιτερότητες των επί μέρους περιοχών και με καταλύτη την ορθοδοξία επιτυγχάνεται μια θαυμαστή μέθεξη των αρχαιοελληνικών, των βυζαντινών και των νεωτέρων μουσικοχορευτικών στοιχείων που συγχωνεύονται δημιουργικά στο ιδιότυπο μέλος του δημοτικού τραγουδιού και των χορών της περιοχής.

Στην ελληνική μυθολογία γίνεται πολύς λόγος για μουσική. Κοιτίδα της μυθολογίας αυτής είναι ο Μακεδονικός Όλυμπος. Εδώ οι δώδεκα θεοί στήνουν το θεϊκό τους περιβάλλον και ζουν με νέκταρ και αμβροσία υπό τους ήχους της Απολλωνίας λύρας.

Φυσικό ήταν η παρουσία των δώδεκα θεών να επηρεάσει πρώτα τους πλησιέστερους θνητούς. Έτσι η θεϊκή μουσική, ποίηση, αρμονία, χορός και άλλα, κεντρίζουν τις γυναίκες της περιοχής και οι περισσότερο κεντρισμένες «πειραγμένες», γίνονται μούσες, καλεσμένες από τη θεϊκή χάρη. Εννέα από αυτές ξεχωρίζουν και γίνονται θεραπαίνιδες των γειτόνων θεών.

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα και σε μια από τις πιο φημισμένες «πόλεις» του Ολύμπου, τα Λειθήθρα γεννιέται ο Ορφέας. Αυτές οι τρεις διαδοχικές γενιές: Θεών μουσών και του ημίθεου Ορφέα διαμορφώνουν την ελληνική μουσική και την γνωρίζουν στους πανέλληνες.

Ο Μακεδόνας φιλόσοφος Αριστοτέλης, στα «προβλήματα» του

κάνει λόγο για τη μουσική σε συνδυασμό με την αισθητική και τη φιλοσοφία. Τολμά δυο μεγάλες υποδιαίρεσεις αυτής: «Τα όσα περί φωνής» (XI) και «τα όσα περί αρμονίας» (XIX, 1-50). Τη λύρα θεωρούσε σαν όργανο ελληνικό και συνιστούσε τη χρησιμοποίησή της από τους νέους.

Νεώτερα ανασκαφικά στοιχεία φέρνουν τη λατρεία του Διονύσου στη Μακεδονία, όμοια με των άλλων ελληνικών περιοχών και μάλιστα σαν την παλαιότερη η οποία μαρτυρείται στο γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας.

Οι σημερινές επιδιώξεις εθιμών στο χώρο της Μακεδονίας επιβεβαιώνουν τη σχέση των αρχαίων με τους σημερινούς Μακεδόνες, αλλά και Θράκες, έθιμα μάλιστα των οποίων η απαρχή θρίσκει στην εποχή του Διονύσου και τη λατρεία του, όπως οι γενίτσαροι και μπούλες στη Νιάουστα, φτάνουν ως το τέλος της αρχαιότητας, περνούν το βυζάντιο και το χριστιανισμό και τα συναντούμε ολοζώντανα στις μέρες μας, σαν πατροπαράδοτα. Έτσι οι επιβεβαιώσεις αυτές έχουν θίο 4 ή 5 χιλιάδων χρόνων.

Ο Ευρυπίδης που έζησε για λίγο και πέθανε στη Μακεδονία προσκαλεσμένος από το βασιλιά Αρχέλαο έγραψε τις «βάκχες». Στο έργο αυτό παρουσιάζει τη Μακεδονία σαν χώρα που τιμά ιδιαίτερα ο Διόνυσος, ο θεός του γλεντιού, του κρασιού και της χαράς. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις η λατρεία του σχετίζεται με τη γονιμότητα και την καρποφορία.

Όταν ο Δίας ζευγάρωσε με τη Λητώ για να αποφύγουν την καταδικαστική μανία της Ήρας, την εγκατέστησε στη νήσο Δήλο για να γεννήσει τον Απόλλωνα το θεό της μουσικής. Με τη σειρά του ο

Απόλλωνας ζευγάρωσε με τη μούσα της αρμονίας Ουρανία. Καρπός τους ο μεγάλος μύστης της μουσικής Ορφέας. Κατά το Διόδωρο (II 64) ήταν γιός του Αίγαρου, βασιλεία της Θράκης και της μούσας Καλλιόπης. Γεννήθηκε σε σπηλιά κοντά στην πόλη Πίμπλεια.

Μακεδονικός πολιτισμός

Στη Μακεδονία τον 4^ο π.Χ. αιώνα τα συμποσία και οι τελετές είχαν, ιδιαίτερη θέση στον κοινωνικό θίο των Μακεδόνων. Αυτό φαίνεται από τα πολλά αριστουργηματικά σκεύη συμποσίων από πολύτιμα μέταλλα που βρέθηκαν στη Βεργίνα και σε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους της Μακεδονίας.

Σε πολλά νομίσματα απεικονίζεται παράσταση λύρας, όπως βρέθηκαν στην Όλυνθο και στη Βοττική ανάμεσα από Όλυνθο και Νέα Καλλικράτεια. Επίσης στην Όλυνθο βρέθηκε πήλινη μήτρα με προτομή της Κυβέλης η οποία χτυπάει ντέφι (κύμβαλο), όπως το συναντούμε σήμερα στις κομπανίες των λαϊκών οργανοπαικτών.

Αυτά και αρκετά άλλα παρόμοια ευρήματα μαρτυρούν τη χρονική διαδοχικότητα της μουσικής στις γενιές των Μακεδόνων.

Στον «τάφο του Πρίγκηπου» στη Βεργίνα βρέθηκε ένα ανάγλυφο κόσμημα της κλίνης που παριστάνει τον τραγοπόδαρο Πάνα να παίζει τη σύριγγά του οδηγώντας ζευγάρι από γενειοφόρο άντρα και μια γυναίκα. Στην Πέλλα βρέθηκε αγαλματάκι με τη θεά Αφροδίτη να κρατάει λύρα με το αριστερό και με το δεξί να τραβάει τις χορδές. Στην Ιερισσό Χαλκιδικής σε αργυρό νόμισμα (392-379 π.Χ.), είναι ο Απόλλωνας στη μια πλευρά και η λέξη ΑΡΝ (Αρ-

ναία) από την άλλη με λύρα στο μέσον.

Στους Ελληνιστικούς χρόνους η μουσική εμποροποιείται και οι δεξιοτέχνες λατρεύονται από το κοινό.

Η BYZANTINΗ μουσική διακρίνεται σε κοσμική και εκκλησιαστική. Η εκκλησιαστική μουσική κατά πολλούς έχει την προέλευσή της από την αρχαία ελληνική μουσική.

Για την κοσμική βυζαντινή μουσική ο Κ. Ν. Σάθας στο «ιστορικό δοκίμιο» περί θεάτρου και μουσικής των βυζαντινών διακρίνει το πολιτικό τραγούδι από το εκκλησιαστικό άσμα και ότι στην ανακάλυψη της βυζαντινής στην εποχή των Παλαιολόγων συνετέλεσε πολύ η δημοτική μουσική.

Τα δεκατρία τραγούδια που ανακάλυψε ο Σπ. Λάμπρου σε κώδικα του 17ου αιώνα βυζαντινής γραφής της Μονής Ιβήρων του Αγίου Όρους αποτελούν την πρώτη και ίσως την παλαιότερη πηγή κοσμικού τραγουδιού. Οι πρώτοι όμως συνθέτες βυζαντινής μουσικής αναφέρονται από το 1300 και μετά όπως είναι ο Διονύσιος Αεροπαγίτης, ο Ιερόθεος Επίσκοπος Αθηνών Κουκουζέλης, ο Ιωάννης Δαμασκηνός και αργότερα άλλοι, εφ' όσον δεν έχουμε βυζαντινή κοσμική μουσική.

Τα αρχαία ελληνικά και ελληνιστικά πρότυπα του βυζαντινού κοσμικού τραγουδιού σε συγκερασμό με τον εκφραστικό πλούτο της Ανατολής αργότερα παραχωρούν τη θέση τους στο δημοτικό μας τραγούδι και γίνονται βασικά στοιχεία.

Αγιογραφικές παραστάσεις που συναντούμε σήμερα σε μοναστήρια και εκκλησίες της Μακεδονίας παρουσιάζουν σκηνές μουσικού περιεχομένου με όλα τα θρησκευτικά κοσμικά και αρχαϊκά στοι-

χεία και με όλα τα μουσικά όργανα της Μακεδονίας όπως κέρας, νταούλι, σάλπιγγα, φλογέρα, ταμπουράλα ακόμη άρπα ή λαγούτο ή ζουρνά (Πρόδρομος Σερρών).

Τα μουσικά όργανα της Μακεδονίας αποτελούν συνέχεια των βυζαντινών και αυτά συνέχεια των αρχαίων ελληνικών. Είναι χωρίς περιγραφή το νταούλι, ο ζουρνάς, ο νταϊρές, το τουμπουρλέκι, η γκαϊντα, η φλογέρα.

Με την ονομασία ταμπουράς χρησιμοποιεί από παλιά ο ελληνικός λαός μια σειρά από γνωστά όργανα της οικογένειας του λαγούτου με διάφορες διαστάσεις οριθομοχορδών και κούρντισμα, όπως είναι το σάζι, το μπουζούκι, ο μπαγλαμάς, το γιογκάρι και άλλα. Ο ταμπουράς δεν υπάρχει σήμερα. Υπάρχει το λαγούτο, η αχλαδόχημη λίρα στο χώρο της Μακεδονίας το βιολί, το κανονάκι ή ψαλτήρι που υπήρχε πριν από τους κλασικούς χρόνους.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα εμφανίζονται στο χώρο μας και τα χάλκινα όπως η κορνέτα το τρομπόνι που συνοδεύουν το νεοεμφανιζόμενο κλαρίνο ή αργότερα το σαξόφωνο και το ακορντεόν που προϋπήρχε σαν αρμόνικα με κουμπιά και όχι πλήκτρα.

Στη Νιάουστα από παλιά, νταούλια (δυο ζουρνάδες και νταούλι) έρχονταν στις απόκριες από το Γιδά (Ρουμλούκι) Ημαθίας, τη χωριστή Παγγαίου Ηράκλεια Σερρών, Γουμένισσα Κιλκίς και από άλλα μέρη. Υπήρχαν ο ζουρνάς του Χαϊθάνου και παλαιότερα Τούρκοι ζουρντζήδες και τελευταία ο Βαγγέλης Ψαθάς με το γιό του, ο Αγγίλτσης, ο Παζαρέντζης και άλλοι.

Τα τελευταία 100 χρόνια στη Δυτική Μακεδονία κυριαρχούν τα χάλκινα όργανα με βάση το κλα-

ρίνο το τρομπόνι και την κορνέτα. Έτσι δημιουργούνται μικρές κομπανίες όπως στη Νάουσα η κομπανία του Δημήτρη Άτση με τους γιούς του, τον Χριστόδουλο Άτση με το γαμπρό του. Ξακουστός ήταν και ο κορνετίστας Θανάσης Άτσης που συνέπρατε με τον Αντώνη Βελιγκτένη σε όλες τις μορφές της μουσικής παραδοσιακής μοντέρνας και κλασικής μαζί με το βιολίστα Κώστα Μπάλια. Κοντά στον Αντώνη Βελιγκτένη ήταν ο αδερφός του Σταύρος με τρομπόνι και αργότερα ο γιός του Γιάννης με ακορντεόν. Υπήρχαν και άλλοι οργανοποίχτες όπως ο Τσιάφκας Δημήτρης και ο Γιάννης ο Σιάγκος και γκαϊτατζήδες ο πατέρας του Γιάννη Σιάγκου και ο Τάνος Αντώνης. Επίσης μια κομπανία με αρμόνικα και ούτι και ντέφι υπήρχε και στον Χοροπάνι.

Στις αρχές του αιώνα στη Νάουσα υπήρχαν δυο φιλοπρόδοα σωματεία που είχαν φιλαρμονικές. Ο αναμορφωτικός σύλλογος που ιδρύθηκε το 1904 και ο Λαϊκός σύλλογος Άγιος Δημήτριος που συστάθηκε το 1906.

Οι φιλαρμονικές διευθύνονταν από Τούρκους μουσικούς.

Το 1925 οι δυο φιλαρμονικές συγχωνεύτηκαν σε μια με την επωνυμία «Αθηνά» υπό την αιγίδα του Φιλοπρόδου Συλλόγου Νέων Ναούσης.

Το Ελληνικό στοιχείο της Μακεδονίας από την επανάσταση και μέχρι το 1912 - 13 δοκιμάστηκε σκληρά από τον κατακτητή και τα Βουλγάρικα κομιτάτα. Στην αντίσταση αυτή η μουσική με τις κομπανίες και τις φιλαρμονικές που δημιουργήθηκαν έπαιξαν σπουδαίο ρόλο.

Αργότερα στη Νάουσα στην κατοχή ή και λίγο μετά έγινε και η φιλαρμονική των εργοστασίων

Λαનાρά, ιδρύθηκε το Ωδείο Ναούσης με διευθυντή το Μαρίνο Βασιλειάδη όπως και η αντρική χορωδία από το 1932. Αργότερα δημιουργήθηκε και η φιλαρμονική μας.

Μετά τον πόλεμο του 1940 ο κόσμος μας αρχίζει να ασχολείται με τις παραδόσεις του, την καλλιέργεια της δημοτικής μουσικής και κυρίως των παραδοσιακών μας χορών. Έτσι δημιουργήθηκαν τα χορευτικά μας συγκροτήματα «Λύκειο Ελληνίδων», «Πυρσός», «Γενίτσαροι και Μπούλες», «Λεβεντιά», το χορευτικό της Ευξείνου Λέσχης και αργότερα ο σύλλογος των Βλάχων. Όλες αυτές οι κομπανίες, οι οργανοπαίκτες, τα χορευτικά, ασχολήθηκαν με τα παραδοσιακά μας τραγούδια και χορούς, πολλά από τα οποία, σώθηκαν μέχρι σήμερα.

Το ότι η Βυζαντινή μουσική έχει την πηγή της στην αρχαία Ελληνική είναι το ορθότερο. Είναι γεγονός ότι η Βυζαντινή μουσική και στη συνέχεια οι αμανέδες της Τούρκικης κατοχής επηρέασαν τα Ναουσαϊκά παλιά τραγούδια σε μεγάλο βαθμό.

Δυστυχώς όμως μέχρι σήμερα, μερικοί παραδοσιακοί μας χοροί, όπως και αρκετά δημοτικά μας τραγούδια και μελωδίες χάνονται γιατί αυτοί που τα τραγούδησαν, που τα έπαιξαν στο όργανο ή τα χόρεψαν σιγά - σιγά χάθηκαν και χάνονται κάθε μέρα.

Εξ άλλου η εποχή των τραγουδιών πέρασε ανεπιστρεπτή. Τότε δεν ξέραμε ούτε καν το ραδιόφωνο, μόλις και μετά θίας ένα στα 10-20 σπίτια είχαν κάποιο γραμόφωνο. Όλοι τραγουδούσαν, ιδιαίτερα στις γιορτές, τους γάμους, τις βεγγέρες ή τις εκδρομές.

Τώρα με τα τόσα μέσα, βουβαθήκαμε. Τα παιδιά μας δεν ξέρουν τα παραδοσιακά μας τρα-

γούδια.

Έτσι αποφάσισα, όσα τραγούδια θυμάμαι, ή μπορώ να ακούσω ακόμη, να τα καταγράψω με νότες, για να μείνουν στις επερχόμενες γενιές, για να μπορέσουν να τα πάρουν και οι απανταχού ξενιτεμένοι μας Ναουσαίοι. Έτσι θα διατηρηθούν και παρακαλώ και όποιον ξέρει παλιά Ναουσαϊκά τραγούδια, και αγαπάει τη Νάουσα, να έρθει να τα καταγράψουμε.

Τα περισσότερα τραγούδια τα τραγουδούσαν στους γάμους που κρατούσαν και πολλές μέρες και νύχτες. Μπροστά τραβούσε πάντα έναν καλίσφωνος που ήξερε να τραγουδά ή ο γεροντότερος συνήθως και οι άλλοι ακολουθούσαν.

Τα τραγούδια τα περισσότερα είναι μονόφωνα και επειδή έχουν πολλά στιχάκια, οι τραγουδιστές χωρίζονταν σε δυο ομάδες όπως ήταν στρωμένα τα τραπέζια. Όταν σταματούσε η μια, συνέχιζε η άλλη ομάδα με ένα άλλο σολίστα. Ο χωρισμός μπορεί να γινόταν και μεταξύ ανδρών και γυναικών. Μια τραγουδούσαν οι άνδρες και μια οι γυναίκες. Τραγουδούσαν στα ενδιάμεσα των χορών και τον «ορισμό», όπου σήκωνε ο νουνός που πάντα είχε το πρόσταγμα.

«Γεια σου να σ'εύρω» έλεγε ο άνδρας στην γυναίκα του κρατώντας ένα πιάτο με δυο ποτήρια κρασί, «αυτό το κρασί το πίνουμε εις υγείαν τα νέα που μας αντάμωσαν βίβα τα να ζήσουν». Το ίδιο έλεγε και η γυναίκα στον άνδρα της πίνοντας το άλλο ποτηράκι κρασί. Κι ύστερα έλεγε ορισμόν νοννέ! ο νοννός έλεγε να βρείς τον τάδε και τη γυναίκα του και αυτό διακοπτόμενο από χορό ή τραγούδι συνεχιζόταν μέχρι το πρωί. Και στις γιορτές όταν οι συνδεδιμένοι ήταν πολλοί

χωρίζονταν σε δυο ομάδες που τραγουδούσε τότε η μια και τότε η άλλη. Κάποτε συνόδευε και όργανο, αρμόνικα, βιολί ή κλαρίνο που είχε τον πρώτο λόγο ή και όλη η κομπανία των οργανοπαίκτων όταν έπαιζαν επιτραπέζια τραγούδια. Αργότερα όταν τα τραγούδια μας άρχισαν να ευρωπαϊζουν όπως ήταν οι καντάδες, όπως το «μικρό καϊκάκι», η «ο κυνηγός που κυνηγούσε στα δάση, μια φορά», τότε τραγουδούσαν πρώτο σιγόντο. Τριφωνίες, τραγουδούσε η περίφημη σιδηρά παρέα στις αρχές του αιώνα μας. Τραγουδούσε και παραδοσιακά τραγούδια, αλλά κυρίως καντάδες όπως «ψαροπούλα καθισμένη, «ετίναξε την ανθισμένη αμυγδαλιά» και άλλα. Ήταν όλοι καλίσφωνοι. Αντάμωναν κάθε βράδυ στο Μπαϊνάνου το καφενείο και με κανένα ουζάκι τραγουδούσαν.

Όταν κάποιος από την παρέα παντρευόταν οι άλλοι του 'καναν δώρο ενθύμιο μια ντουλάπα ξύλινη την ίδια πάντα. Ο μόνος επιζών από τη σιδηρά παρέα είναι ο ράφτης ο Νικόλαος ο Σαμαράς. Τα υπόλοιπα μέλη της σιδηράς παρέας ήταν:

- 2) Χατζηγιωάννου Γαβριήλ
 - 3) Χατζηγιωάννου Νικόλαος
 - 4) Γκαθιογιαννάκης Γιάννης
 - 5) Καρατρουπκος Χρήστος
 - 6) Ίτσκος Γρηγόριος
 - 7) Μπακαλιός Τάσης,
 - 8) Μπαμίχας Στέργιος
 - 9) Μώκιος Μήτσος
 - 10) Ντούλης Φίλιππος
 - 11) Στανίσης Χρήστος
 - 12) Τόλκας Αγγελάκης
 - 13) Τσισκάκης Νικόλαος
 - 14) Μαρκομπίτης Τάσης
 - 15) Γούναρης Θωμάς
 - 16) Τζιμίτης Αναστάσιος
 - 17) Σουρλάμτας Θεοφάνης
 - 18) Μητσιαίνης Θωμάς
- (Συνέχεια στην σελ. 162)

Τί γύριβιν να φαγουθεί

Κανάν κιρόν ή-
ταν στη Νιάουστα
ού Ντόγκας ού μα-
ραγκός, μί τ' όνου-
μα. Μί τού ρουκά-
νι του σκιπάρι του
πριόνι κι τού πλανί-
δι γένουνταν η δου-
λειά του μιά χαρά.
Σάματος δα νάφκι-

ανιν τίπουτας δουλειές σαν τους σημιρνούς τους
μαραγκούς. Άμα τους αγκαλνούσαν σί κανά σπί-
τι να φκιάσει καμμιά μουσάντρα κι κανάν σου-
φράν τουν έφτανιν. Του πχί κι του φαγί να βγαί-
νει. Για τα άλλα; Για γκαϊλές.

Μια ταχυσινή τουν αγκαλνούν στου παλιό του
σπίτι του Καντίλτση.

— Έλα, μάστουρα, τουν λέν, γιατί θαΐζει του
ντουλάπι. Γυρέζει αλφάδιασμα. Κανά πουδάρι θα
θέλει φάγουμα για να έρθει στου ίσιου. Ισύ είσι
μάστουρας, ισύ δα του έρής του κουλλάϊ.

Έτσι γίνηκιν.

Παίρνει ού Ντόγκας τη σακκούλα μί τα ιργα-
λεία κι παγαίνει να τιργιάσει του ντουλάπι.

— Να, αυτό είναι τουν λεν. Δούλιψι μι την ησυ-
χία σου, κι' άμα μπιτίσεις να μάς φουνάξεις.

Τηράει αυτός καλά - καλά του ντουλάπι κά τή
μιργιά που θαΐζιν, αμά δεν αντγιάστηκιν ν' απου-
χειριστή γιατί τουν μυρίστηκαν κιουφτέδισ. Ανοί-
γει του ντουλάκι κι θρίσκει ένα λιγγέρι μι σουρόν,
κι' ένα μπουκάλι αρακί. Φάει κιουφτέ, πιέ αρακί,
σφούγγους του λιγγέρι στουν πάτου του αρακί.
Τότι αδουκήθηκιν την δουλειά ου Ντόγκας. Ξανα-
τηράει του ντουλάπι. Μπρέ, τη νισιάνι είναι αυτό;
Του ντουλάπι ήρθιν στου ίσιου! Δεν θαΐζιν σι καμ-
μιά μιργιά. Φουνάζει τότε τους νοικουκρέους.

— Ιλάτι να ιδήτι τους λέει, μπήτησιν η δουλειά.

— Τι είχαν, μάστουρα; τουν ρουτούν. Γύριβιν
φάγουμα κανά πουδάρι;

— Όχι πουδάρι, απηλουγιέτι αυτός. Φάγουμα
γύριβαν οι κιουφτέδισ που ήταν στουν κιουσέ. Τους
πιλέκισα αυτούς κι' ήρθιν στου λουγαριασμό του
ντουλάπι!

Η ΝΑΝΑ Η ΜΑΡΙΓΙΑ

«Φωνή Ναούσης», Σεπτέμβριος 1964

«Ναρκωτικά»: Μύθοι και πραγματικότητα

Νέα μαζικά κρούσματα θανάτων από χρήση ναρκωτικών ήρθαν να ταράξουν τα ήρεμα νερά του εφησυχασμού και απάθειας της πολιτείας μας.

Η νοθευμένη ηρωίνη ήρθε να «βουλώσει» τα στόματα θασανισμένων και ταλαιπωρημένων υπάρξεων που έπαψαν να παίζουν το ρόλο των εμπόρων.

Νέα σκάνδαλα για την διακίνηση των ναρκωτικών στις φυλακές ήρθαν στο φως, υποσημαίνοντας από τη μιά τη σχέση των φυλάκων και της αστυνομίας με το κύκλωμα και από την άλλη τις τεράστιες ευθύνες της Πολιτείας.

Με το άρθρο αυτό θα προσπαθήσουμε να δια φωτίσουμε ορισμένες πτυχές αυτού του τεράστιου κοινωνικού προβλήματος και γιατί όχι ν' αρχίσουμε ένα διάλογο μέσα από τις στήλες του περιοδικού, έτσι ώστε να διερευνηθεί η αλήθεια απ' όλες τις πλευρές του ζητήματος. Γιατί πιστεύουμε ότι η γνώση της αλήθειας αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση.

Κοινή διαπίστωση είναι ότι ποτέ στην ιστορία των οργανωμένων κοινωνιών δε γινόταν τόσος λόγος, δεν είχε αναπτυχθεί τέτοια φιλολογία για τα ναρκωτικά, όσο στις τελευταίες δεκαετίες και κυρίως στις μέρες μας. Και ποτέ δεν είχε προσλάβει τόσο ανησυχητικές διαστάσεις η σύγχυση των πολλών για ένα πρόβλημα όντως οξύ, σύνθετο και πολυδιάστατο.

Σύγχυση που ξεκινά από τα στοιχειώδη - όπως τί είναι «ναρκωτικό» - χρησιμοποιώντας αυθαίρετα για το σύνολο των ευφορικών ή ψυχοτρόπων ουσιών ή ακόμα χειρότερα, για όσες απ' αυτές κατέστησαν παράνομες, επιλεκτικά, από ποικίλες σκοπιμότητες.

Του Γιάννη Βυθούλκα

Συνεχίζει με την εννοιολογική αλλοίωση των λέξεων «εθισμός» και «εξάρτηση» και φτάνει μέχρι την προκλητική και επικίνδυνη χρήση των δεδομένων της επιστήμης.

Η παραπληροφόρηση των mass media έρχεται να ολοκληρώσει ένα καλὰ ενορχηστρωμένο παιχνίδι αυτών που κατέχουν την εξουσία σε βάρος των ατόμων και των λαών.

Τι είναι «ναρκωτικό»

Πριν δώσουμε το σημερινό ορισμό του όρου θα ήταν χρήσιμο να παραθέσουμε μια χρονική αναδρομή που δια φωτίζει σε μεγάλο βαθμό την τελική διαμόρφωση του όρου.

Πριν από το 1937, με τον τότε ιατρικό ορισμό των ναρκωτικών θεωρούνταν «ουσίες που δρουν στο Κεντρικό Νευρικό Σύστημα (ΚΝΣ), εγκαθιστούν εξάρτηση και η διακοπή της λήψης τους συνεπάγεται την εμφάνιση στερητικού συνδρόμου».

Αυτός ο ορισμός υπήρχε γιατί πριν από το 1937 η καταστολή ε-

στιαζόταν στα οπιούχα που προκαλούν σωματική εξάρτηση και έτσι η απαγόρευσή τους εύρισκε επιστημονικοφανή κάλυψη.

Μετά το 1937, η καταστολή στράφηκε και εναντίον της μαριχουάνας που δεν προκαλεί σημαντική εξάρτηση και ως εκ τούτου δεν καλυπτόταν απ' αυτό τον ορισμό. Έτσι προς εξυπηρέτηση της νέας κατάστασης ο ορισμός διαμορφώθηκε ως:

«ουσίες που δρουν στο ΚΝΣ και προκαλούν σωματική ή ψυχική εξάρτηση του χρήστη»¹.

Μ' αυτό τον ορισμό βέβαια θεωρούνται «ναρκωτικά» πέρα από τα παράγωγα του οπίου και της κάνναβης και τα αλκοολούχα ποτά, ο καπνός, ο καφές, το τσάι και τα διάφορα ψυχοφάρμακα (ηρεμιστικά, υπνωτικά, διεγερτικά κλπ.).

Ωστόσο από νομική άποψη «ναρκωτικά» θεωρούνται ορισμένα προϊόντα που η χρήση τους υποτίθεται ότι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη για το άτομο και την κοινωνία.

Για μερικές ουσίες (όπιο, ηρωίνη, κάνναβη, κοκαΐνη, παραισθησιογόνα) η χρήση, το εμπόριο και η κατοχή θεωρούνται παράνομα, ενώ άλλες (αμφεταμίνες, βαρβιτουρικά, συνθετικά παράγωγα του οπίου, όπως η μορφίνη και τα οπιοειδή) η παραγωγή, το εμπόριο και η κατοχή ελέγχονται αυστηρά και περιορίζονται στην ιατρική χρήση.

Ωπωςδήποτε αυτό το πλέγμα των ορισμών δημιουργεί σύγχυση

επειδή ο όρος «ναρκωτικό» χρησιμοποιείται χωρίς να έχει προσδιοριστεί, ενώ τα κριτήρια και το περιεχόμενο των διαφόρων ορισμών ανακατεύονται μεταξύ τους.

Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω τίθεται το ερώτημα αν η κάνναβη και τα παράγωγά της (χασις, μαριχουάνα), αποτελούν ναρκωτικές ουσίες.

Είναι η κάνναβη «ναρκωτικό»;

Με τη φαρμακολογική έννοια του όρου, η κάνναβη εφόσον προκαλεί μεταβολές στην νοητική δραστηριότητα περιλαμβάνεται στην κατηγορία των ναρκωτικών με πολλές άλλες ουσίες, καθολικά διαδεδομένες στην κοινωνία μας, όπως είναι το αλκοόλ, ο καπνός, ο καφές κλπ.

Με την νομική έννοια, η κάνναβη είναι «ναρκωτικό» γιατί συγκαταλέγεται στον πίνακα των «ναρκωτικών ουσιών».

Με την συμβατική έννοια του όρου ως ουσίας που σκλαβώνει και καταστρέφει, η κάνναβη δεν είναι «ναρκωτικό» επειδή οι φαρμακολογικές της ιδιότητες είναι εντελώς διαφορετικές από εκείνες των επικίνδυνων ναρκωτικών (χ. της ηρωίνης).

Στο αν τώρα η κάνναβη προκαλεί σωματική εξάρτηση μια σειρά από διακεκριμένους επιστήμονες και εκθέσεις απαντούν με ένα ξερό όχι.²

Στην ιατρική βιβλιογραφία έχουν παρατηρηθεί ορισμένες περιπτώσεις ανάπτυξης ανοχής και εμφάνισης ηπίου στερητικού συνδρόμου σε εργαστηριακές συνθήκες και με μεγάλες δόσεις καθαρής ουσίας (Δ 9-THC),³ του οποίου τα συμπτώματα υποχωρούν μετά 4-5 μέρες.⁴

Βέβαια κάθε παραλληλισμός

της μικρής ή μέτριας χρήσης με την πειραματική χορήγηση υπερβολικών δόσεων είναι ανεπίτρεπτη επιστημονικά.⁵

Τώρα σχετικά με το όρο «ψυχική εξάρτηση» που προσάπτεται στην κάνναβη «εκφράζει μια απολύτως υποκειμενική κατάσταση που είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με υποκειμενικά κριτήρια»,⁶ γίνεται όμως βολικό σαν αιτιολόγηση της απαγόρευσης της και της δίωξης.

Οι κατηγορίες ακόμα ότι η κάνναβη:

- «προκαλεί» θλάδες στα χρωματοσώματα

- «αποδυναμώνει» την άμυνα του οργανισμού

- «ελαττώνει» την τεστοστερόνη στο αίμα

- «προκαλεί» χασισική ψύχωση

- «πυροδοτεί» επιθετικές συμπεριφορές

- «μειώνει» την ικανότητα οδήγησης

- «αποτελεί» προστάδιο για το πέρασμα στην ηρωίνη, αποτελούν ανυπόστατους ισχυρισμούς.

Κατά την περίοδο 1966-1976 έγιναν 10.000 έρευνες για την κάνναβη στις ΗΠΑ και μόνο 12 απ' αυτές κατέληξαν σε αρνητικά συμπεράσματα για το απαγορευμένο χόρτο, χωρίς ποτέ να επιδεσφωθούν από άλλους ερευνητές, που τις επανέλαβαν.⁷

Δεν υπάρχει βέβαια καμιά τάση αθώωσης της κάνναβης, η έρευνα συνεχίζει και πιθανόν να αποδειχτεί ότι θλάπτει την υγεία. Εκείνο όμως το ερώτημα που πλανάται είναι γιατί για ουσίες όπως το αλκοόλ και ο καπνός που αποδεδειγμένα θλάπτουν την υγεία, δεν ισχύει το καθεστώς της απαγόρευσης.

Πόσο μάλλον όταν ούτε πρόσφατα δεν μπόρεσαν να περάσουν την μερική-έστω-απαγόρευση

των διαφημίσεων προϊόντων καπνού στη συνάντηση υπουργών υγείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁸

Αιτίες της απαγόρευσης της κάνναβης

«Η κάνναβη τέθηκε στον κατάλογο των απαγορευμένων ουσιών, όχι για λόγους ιατρικούς, αλλά για λόγους κοινωνικούς»⁹

Η πληθώρα των πλεονεκτημάτων και των εφαρμογών αυτού του φυτού (διατροφικό, θεραπευτικό, ευφορικό, ενεργειακό μέσο, κατασκευές χαρτιού, υφασμάτων και υφαντών, σκοινιών, νημάτων, κορδονιών, καμβάδων ζωγραφικής, χρωμάτων και βαφών, μονωτικών υλικών, φωτιστικού λαδιού κλπ.), το καθιστούσαν υπολογίσιμο αν όχι το μοναδικό ανταγωνιστή των προϊόντων πολλών βιομηχανικών κλάδων που αναπτύσσονταν κατά την δεκαετία του 1930 (πετροχημικών, πετρελαιοειδών, καπνού, φαρμάκων, παραγωγής χαρτιού από δασική ξυλεία).

Επιπλέον με την απαγόρευση της κάνναβης επιδιωκόταν η ενδυνάμωση της λευκής αγοράς των νόμιμων τοξικομανιογόνων (αλκοόλ, καπνού, ψυχοφαρμάκων) και η ενίσχυση της μαύρης αγοράς των παράνομων τοξικομανιογόνων ουσιών (οπιούχων, οπιοειδών κ.ά.), στα πλαίσια της οποίας πραγματοποιούνται ανυπολόγιστα κέρδη.

Ένας ακόμα λόγος της απαγόρευσης είναι αυτός της δικαιολόγησης της καταστολής και της ιδεολογικής χειραγώγησης των συνειδησεων που αμφισβητούν τις κατεστημένες αξίες.

Η θεωρία του «σκαλοπατιού»

Μια σύγχυση που υπάρχει επιπλέον είναι η θεωρία του «σκαλοπατιού» που δέχεται ότι η κάννα-

ξη και τα παράγωγά της (μαριχουάνα, χασίς), αποτελούν το σκαλοπάτι για το πέρασμα στην ηρωίνη.

Αυτή η θεωρία βασίστηκε σε στατιστικά στοιχεία που δείχνουν ότι οι περισσότεροι χρήστες ηρωίνης πέρασαν πριν από την κάνναβη. Κατ' αυτόν τον τρόπο έγινε η συνεπαγωγή ότι η χρήση της κάνναβης, φαρμακευτικά ή οργανικά προκαλεί αργότερα την ανάγκη της χρήσης ηρωίνης.

Για να διαλυθούν πλέον αυτοί οι μύθοι: από καμμία εργασία δεν αποδείχτηκε αυτή η θεωρία ακόμα και από τους ευαγγελιστές της απαγόρευσης της κάνναβης.

Ο φαρμακολόγος W. Patton διαβεβαιώνει ότι «η χρήση της κάνναβης και η χρήση της ηρωίνης δεν έχουν καμμία σχέση μεταξύ τους».¹⁰

Ο καθηγητής Ψυχιατρικής της Ιατρικής Σχολής του Harvard L. Grinspoon αποφαίνεται ότι «δεν υπάχει καμμία απολύτως ένδειξη ότι η χρήση της μαριχουάνας αποτελεί προστάδιο για την χρήση άλλων επικίνδυνων ουσιών».¹¹

Επίσης ο C. Arnao αναφέρει ότι «επιβεβαιώθηκε και πειραματικά ότι η θεωρία περί φαρμακολογικού μηχανισμού του σκαλοπατιού είναι αβάσιμη. Στα πειράματα αποδείχθηκε ότι οι ενδοεγκεφαλικοί δέκτες (δηλ. οι νευρικές απολήξεις του εγκεφάλου πάνω στις οποίες επιδρούν και οι διάφορες ουσίες των οπιούχων είναι διαφορετικοί από εκείνες της ΗΗG¹² (τετραυδροκαναβινόλης).

Αν θέλουμε ωστόσο να κάνουμε μια προσέγγιση σ' αυτή τη στατιστική συσχέτιση επικρατέστερες θεωρείες είναι:

Αυτή των Joffe-Peterson-Hodysen, που λένε ότι:

«Οι περισσότεροι χασισοπότες δεν παίρνουν ηρωίνη ή άλλες πιο

δυνατές τοξικές ουσίες. Παρ' όλα αυτά, ανάμεσα στην καινούργια ομάδα των τοξικομανών, αυτοί που παίρνουν μεγάλες δόσεις, περιγράφονται καλύτερα σαν πολυτοξικομανείς, που, συχνά παίρνουν πολλές διαφορετικές τοξικές ουσίες όπως κοκαΐνη και παραισθησιογόνα».¹³

Και αυτή που αναφέρεται στην Έκθεση της Καναδικής Επιτροπής, ότι κλιμάκωση μπορεί να εξηγηθεί από τη μια από ένα σύνολο ατομικών παραγόντων (επιρρεπής προσωπικότητα, διάθεση, ψυχοσωματική κατάσταση), κοινωνικών παραγόντων (όπως χώρος, συντροφιά, μορφή κοινωνίας και επίπεδο μόρφωσης) και απ' την άλλη είναι στενά συνδεδεμένη με το φαινόμενο της πολυλαπλής χρήσης ναρκωτικών.¹⁴

Εδώ θα προσθέταμε επιπλέον και τους πολιτικούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με την ποινικοποίηση της χρήσης της κάνναβης και της χρήσης των επικίνδυνων ναρκωτικών, όπως είναι:

1) Η εξάλειψη της πειστικότητας των θεσμών από τη στιγμή που το άτομο θα δοκιμάσει την κάνναβη και θα διαπιστώσει ότι το ναρκωτικό δεν είναι τόσο επικίνδυνο όσο του έλεγαν, δεν θα έχει λόγους, να πιστεύει σ' αυτά που λέγονται σχετικά με τους κινδύνους από την χρήση των πραγματικά επικίνδυνων ναρκωτικών.

2) Η ταξινόμηση της κάνναβης ως «ναρκωτικού» η εξομείωση της κάνναβης με τα επικίνδυνα ναρκωτικά με την αιτιολογία αρχικά ότι έτσι θ' αποθαρρυνόταν ψυχολογικά η χρήση, είχε ως αποτέλεσμα να φαίνονται τα τελευταία πιο οικεία και λιγότερο επικίνδυνα.

3) Η επαφή με την παράνομη αγορά των ναρκωτικών αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι καταναλωτές

να βρίσκουν ευκολότερα επικίνδυνα ναρκωτικά.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι με την προβολή της θεωρίας του «σκαλοπατιού» αποδεσμεύονται από την ανάγκη ν' αναλύσουν τους σύνθετους υποκειμενικούς μηχανισμούς που συχνά θρίσκονται στη ρίζα της τοξικοεξάρτησης.

Επιπλέον δίνει στην κοινωνία και στους θεσμούς το άλλοθι για την καταστολή των καταναλωτών της κάνναβης που διαφορετικά δεν θα ήταν και τόσο δικαιολογημένη.

Η ποινικοποίηση της χρήσης

Ένα μεγάλο ζήτημα που προκύπτει κατά την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι κατά πόσο το άτομο είναι ελεύθερο να καταναλώνει ψυχοτρόπες ουσίες και αν αυτή του η πράξη πρέπει να ποινικοποιείται και να σύρεται στη φυλακή. Εδώ η νομοθεσία έχει κάνει κάποια βήματα, αλλά εντελώς λειψά και αποσπασματικά.¹⁵

Μέσα σε μια «δημοκρατική» κοινωνία το άτομο είναι ελεύθερο να εξουσιάζει το σώμα του και τη σκέψη του, αποφασίζει και έχει ευθύνες για τις πράξεις του, ψηφίζει αυτούς που θα τον κυβερνήσουν. Έχει κάθε δικαίωμα να αποφασίσει για οτιδήποτε μπορεί να τον ωφελήσει ή να τον βλάψει.

Ο μάρτυρας του Ιεχωβά, αρνείται την μετάγγιση αίματος, επειδή δεν το επιτρέπει η θρησκεία του, αν και του γίνεται γνωστό ότι σ' αντίθετη περίπτωση θα πεθάνει και γι' αυτήν του την πράξη δεν δίδεται από την πολιτεία.

Ο ασθενής που πηγαίνει στο χειρουργείο, χρειάζεται να δώσει τη συγκατάθεσή του για να μπορέσει ο χειρουργός να επέμβει στο σώμα του, αλλά ακόμα

και ο υγιής υποβάλλεται σε επέμβαση πλαστικής για αισθητικούς λόγους και γι' αυτήν τη συγκατάθεση δεν διώκεται από το νόμο.

Επιπλέον σε ασθενείς βαρέως πάσχοντες μια πειραματική θεραπεία, η οποία επίσημα δεν αναφέρεται στην ιατρική βιβλιογραφία εφαρμόζεται ύστερα από την συγκατάθεση του ασθενούς χωρίς να διώκεται κανείς από το νόμο.

Πρόσφατα ακούσαμε στην τηλεόραση την επιθυμία ενός παιδιού που είχε κάνει μεταμόσχευση ήπατος να σταματήσει την θεραπεία του με τα ανοσοκατασταλτικά φάρμακα γιατί οι παρενέργειες των φαρμάκων αυτών του έκαναν μαρτυρική τη ζωή του. Το παιδί αυτό είχε μείνει χωρίς θεραπεία 6 μήνες γιατί παρ' όλες τις προσπάθειες να μεταπιστεί ότι μ' αυτήν του την επιλογή έθετε σε κίνδυνο την ζωή του, αυτό διάλεξε αυτό το δρόμο.

Φτάνουμε λοιπόν, στο ζήτημα της αντιμετώπισης του νόμου απέναντι στη χρήση τοξικών ουσιών που σ' αυτή την περίπτωση, επιλεκτικά, έρχεται να ποινικοποιήσει τη χρήση, να καταλύσει δηλ. το ατομικό δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του σώματος.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα δυστυχισμένες και ταλαιπωρημένες υπάρξεις, που για διαφόρους λόγους κατέληξαν στα «ναρκωτικά» να σύρονται στις φυλακές. Είναι η πληρωμή της πολιτείας που αντί να τους αγκαλιάσει, τους σπρώχνει ένα σκαλοπάτι παρακάτω.

Νομίζω ότι τα λόγια του John Stuart Mill πρέπει να συνοδεύουν την ανεπιστρεπτή αποποινικοποίηση της χρήσης:

«Ο μόνος λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα να

επεμβαίνουν ατομικά ή συλλογικά στην ελευθερία δράσης ενός συνανθρώπου τους, είναι η αυτοπροστασίας τους. Ο μόνος λόγος για τον οποίο μπορεί νόμιμα να ασκείται εξουσία σε οποιοδήποτε μέλος μιας πολιτισμένης κοινωνίας παρά την θέλησή του, είναι η αποτροπή της ζημιάς των άλλων... Η μόνη δραστηριότητα για την οποία ο άνθρωπος είναι υπόλογος απέναντι στην κοινωνία είναι αυτή που αφορά τους άλλους. Ως προς τη συμπεριφορά του απέναντι στον εαυτό του, η ελευθερία του είναι δικαιωματικά απόλυτη. Όσον αφορά το κορμί και το μυαλό του, το άτομο είναι κυρίαρχο».¹⁶

Μία πρόταση

Σήμερα που η ναρκομανία σαν κοινωνικό φαινόμενο έχει πάρει τεράστιες και ανησυχητικές διαστάσεις είναι ουτοπία το να πιστεύει κανείς πως μέσα από μια σειρά προτάσεων, μέτρων, ή υποθέσεων θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί ικανοποιητικά και αποτελεσματικά.

Αυτό βέβαια κάθε άλλο παρά σημαίνει πως πρέπει να παραιτούμε από τη πάλη για την αντιμετώπιση του τραγικού αυτού φαινομένου που κάνει τυραννικά δυστυχισμένους χιλιάδες ανθρώπους όταν φτάνουν στο στάδιο ν' αποζητούν απεγνωσμένα την αποκπή τους από τα ναρκωτικά και συναντούν ανυπέρβλητα και ανυποχώρητα εμπόδια.

Χρειάζεται μια πανστρατιά πολιτείας, κοινωνίας, οικογένειας, παιδείας και Εκκλησίας προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης.

Σοβαρές απόψεις και προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου αποτελούν:

— η ουσιαστική αποποινικοποίη-

ση της χρήσης, για να πάψει το άτομο να σύρεται σαν εγκληματίας στις φυλακές και να λειτουργήσει με τρόπο τέτοιο, ώστε να μην χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για την αθώωση των εμπόρων

— αυστηρότατη ποινικοποίηση του εμπορίου

— διαχωρισμός της κάνναβης από τα υπόλοιπα επικίνδυνα ναρκωτικά και αποποινικοποίηση της καλλιέργειάς της για προσωπική χρήση, προκειμένου να φύγει το εμπόριο και την αγορά της ηρωίνης και να σταματήσει να λειτουργεί σαν προθάλαμος.

— Διάθεση της δόσης από κρατικά Ιδρύματα για να σπάσει το εμπόριο της μαύρης αγοράς, να απεγκλωβιστεί ο χρήστης από το κύκλωμα της εμπορίας που τον κάνει να λειτουργεί σαν «θαποράκι» ή τον αναγκάζει να ριχτεί στο έγκλημα προκειμένου να εξασφαλίσει τη δόση του.

Έτσι μ' αυτό τον τρόπο αποδυναμώνεται και η δικαιολογία που προβάλλεται ότι οποιαδήποτε εμπλοκή στη διακίνηση έχει σαν αφετηρία την εξασφάλιση της δόσης.

Επιπλέον δίνεται η δυνατότητα στο χρήστη να συμφιλωθεί με την κοινωνία, γεγονός που θα βοηθήσει την εθελοντική ένταξή του σε θεραπευτικό πρόγραμμα.

Έτσι θα αποθαρρύνει τους εμπόρους για την «κατασκευή» νέων ναρκωμανών, αφού όσους και να εθίσουν θα τους αγκαλιάζει η κοινωνία.

Ο αγώνας ενάντια στα ναρκωτικά περνάει μέσα από τη γνώση, το δημόσιο διάλογο και την ανάπτυξη εκείνων των ανθρώπων σχέσεων που θα οδηγήσουν σε (Συνέχεια στην σελ. 159)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ και ΠΕΖΑ

~~~~~ της Κικής Χ' Ιωαννίδου ~~~~~

Ένα μπουμπούκι γεμάτο ζωή

Ένα καταπράσινο λιβάδι,
αυτό είναι το όνειρο κάθε παιδιού.
Ένας απέραντος κάμπος γεμάτος κατακκόκινες
παπαρούνες,

αυτό είναι το όνειρο κάθε παιδιού.

Ένα μπουμπούκι γεμάτο ζωή,
αυτό είναι το όνειρό μου.

Εσείς, οι μεγάλοι,
εσείς, που είστε πιο δυνατοί
από τα παιδιά με την αγνή ψυχή,
σας παρακαλώ, κάντε μου μια χάρη.
Δώστε στους ισχυρούς της γης
ένα μπουμπούκι γεμάτο ζωή.
Ένα μπουμπούκι γεμάτο ζωή

δώστε σ' εκείνον δα τον πολεμιστή
και πείτε αντί για σφαίρες,
να βάλει στο όπλο μπουμπούκια
και την ψυχή του να κάνει αυλή.
Κι έπειτα, ελάτε και πείτε μου
αν το τουφέκι δεν έγινε γλάστρα
κι ο στρατιώτης,
παιδί με αγνή ψυχή.
Κι αν θέλετε,
σας δίνω και σας ένα μπουμπούκι γεμάτο ζωή.

Πότε θα πουν «όχι» στον πόλεμο;

Ο πόλεμος είναι θάνατος,
όμως η ειρήνη είναι ζωή.
Ο πόλεμος είναι καταστροφή,
όμως η ειρήνη είναι πρόοδος και δημιουργία.
Ο πόλεμος είναι απειλή,
όμως η ειρήνη είναι σύμβολο χαράς κι ευημερίας.
Είναι νόμος για μια καλύτερη χωρίς προβλήματα.
ζωή.

Είναι εντολή και ανάγκη για κάθε άνθρωπο,
που επιδιώκει την ευτυχία, τη γαλήνη, την ηρεμία.

Η ειρήνη λέει «όχι» στην πείνα και στη δυστυχία.
Η ειρήνη λέει «όχι» στη βία και στην αναρχία.
Η ειρήνη λέει «όχι» στο αίμα και στην απληστία,
λέει όμως «ναι» στον πεινασμένο, στο φτωχό
στον διωγμένο.

Λέει «ναι» στο αγαθό.

Η ειρήνη λέει «όχι» στους άπληστους
και στους δυνατούς,
στους αλαζόνες και στους ξιπασμένους,
αυτοί όμως, οι άπληστοι και οι δυνατοί,
οι αλαζόνες και οι ξιπασμένοι,
οι «πλανητάρχες» και οι ισχυροί της Γης
πότε θα πουν άραγε ένα θροντερό, αποφασιστικό
και πολυπόθητο «όχι» στον πόλεμο;

Η Κική Χ' Ιωαννίδου είναι μαθήτρια της 2ας τάξης του
Α' Γυμνασίου της Νάουσας

Π Ο Ι Η Μ Α Τ Α

Νανάς Ξανθίδου

Πρόκληση

Καθένας θυθισμένος στον κόσμο του.
Επικοινωνία πλήρης...
Σαν οι ψυχές πιαστούν στο χορό του θανάτου
τότε θα μπορέσουν να μιλήσουν,
κι εκείνη η νύχτα θάναι αλλιώςτικη·
ουρανός δίχως αστέρια, θάλασσα δίχως φεγγάρι...
κάποια ακτίνα μόνο που δραπεύτηκε από
τον ήλιο,
μια καινούργια πρόκληση.

Σταμάτα επιτέλους αυτό το τραγούδι
δε θέλω να ακούω τον ύμνο της αγάπης·
τι να τον κάνω εξάλλου
αφού σε λίγο καιρό όλα θάχουν ξεχαστεί!
Ίσως κι εγώ να μην υπάρχω
ούτε κάν τ' όνομά μου δε θα ξανακουστεί·
ίσως σθήσει κι η εικόνα μου σαν αστραπή
μιας θραδιάς δίχως φεγγάρι...
ίσως και να μην υπήρξα ποτέ
παρά ήμουνά μόνο το είδωλό μιας
μισοτελειωμένης θυσίας
σ' έναν θεό όπου δεν στάθηκε πάνω στη γή.

Δημήτρη Βάντση

Χωρίς τίτλο

Έλεγα
ταξιδευτής της ζωής θα γίνω
πετώντας πάνω σε σύννεφα
σε βαθιά νερά κολυμπώντας
-χωρίς επιστροφή-
τα δάκρυα να μη λυπηθώ
στη μοναξιά να μη λυγίσω
έσκυθα, έπεφτα μα προχωρούσα
πρόσμενα ό,τι δεν ήταν ορατό
και πίστευα πως τίποτα δε θα προδώσω
μα πάνω στο ματοτσινόρο σου κρεμάστηκα
κι απόμεινα κοντά σου.

κι έπιασε το αύριο
το σήμερα να πνίξει
κορμιά γιγάντωσαν
τις ψυχές τους αντίκρυσαν
ορθώθηκαν γυμνά
μες απ' τα σίδερα
κι ο άνθρωπος υψώθηκε
είδαν αυτοί
και τρόμαξαν
διάστηκαν την ύψωση να κρύψουν
να μην ιδωθεί
το τραγούδι να πνίξουν
να μην ακουστεί
και θαθύς ο ύπνος
ξαναγύρισε.

«Ύψωση»

ΝΕΑΝΙΚΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

«Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας»

«Η ταυτότητα του έργου»

Ουίλιαμ Σαίξπηρ: «Όνειρο Καλοκαιρινής νύχτας»

Μετάφραση: Βασίλης Ρώτας

Διδασκαλία - Σκηνοθεσία

Μουσική επιμέλεια:

Χρήστος Μπαταντζής

Σκηνογραφία

Ενδυματολογική επιμέλεια:

Αλέξανδρος Οικονόμου

Διανομή (με σειρά εμφάνισης στη σκηνή): Γιάννης Ιωσηφίδης, Γεωργία Βελιγδένη, Γιώργος Μπέκας, Νίκος Νιόπας, Έλενα Κιτερικόγλου, Σταύρος Νίκου, Χρήστος Μιχαήλ, Κική Τραντούδη, Ιωσήφ Ιωσηφίδης, Αλέξανδρος Αμπάρης, Κώστας Ιγνατιάδης, Μάκης Ιατρόπουλος, Δημήτρης Μίγγας, Παναγιώτης Κουρτόπουλος, Ευριπίδης Κελεμευρίδης, Νίκος Γιτύ-

πουλος, Ευγενεία Σακιάρη, Γιάννης Χάρτσιος, Νίκος Ζιώτας, Βασίλης Κουρκούτας, Ιορδάνης Ιορδανίδης, Γιώργος Γρηγορόπουλος, Θανάσης Μυλωνάς, Αννίτα Τριανταφυλλοπούλου, Εύα Στάρκα, Βαγγελιώ Κιτερικόγλου, Ζωή Χατζητρύφωνα, Κική Κρομμυδούσα, Γιώργος Νικόπουλος, Ζωή Αθανασούλη, Πέτρος Κρομμυδούσης, Λήδα Τοπούζη, Μαρία Τσεχελίδου και Ρομίνη Τσεχελίδου.

Στα μαγνητόφωνα ο Γιάννης Σιούγγαρης

Επιμέλεια φωτισμών Θωμάς Φράγυρης

Στο μακιγιάζ και τα κοστούμια βοήθησαν οι κυρίες Λευκή Σαμα-

ρά, Μαίρη Τσίρη, και Μαίρη Καρυδά

Ο Σύλλογός μας, κοντά στις άλλες δραστηριότητές του (έκδοση του περιοδικού «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», επαύξηση, της Ιστορίας της Νάουσας εγγραφή της νεότερης ιστορίας της πόλης μας κ.λ.π.), ανέπτυξε και συνεχίζει να αναπτύσσει μια παράλληλη φράση και στον πλατύτερο καλλιτεχνικό χώρο και ιδίως στον θεατρικό. Έτσι στο παρελθόν πρόσφερε στο κοινό της πόλης μας εκείνες τις θαυμάσιες και ανεπανάληπτες παραστάσεις με τους «ΑΘΛΗΤΕΣ» το 1981, τις «ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ» το 1986, τη «ΒΟΛΤΑ ΣΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ» το 1988, οργανωμένες και σκηνοθετημένες από τον κ. Χρήστο Μπαταντζή. Συνεχίζοντας αυτή την προσφορά, στις αρχές του φετινού Ιουλίου, παρουσίασε στο κοινό μας τη δουλειά της νεοσύστατης Νεανικής Θεατρικής Ομάδας του. Ήταν το «ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΑΣ» που δίδαξε και σκηνοθέτησε και πάλι ο κ. Χρήστος Μπαταντζής.

Για πρώτη φορά στην ιστορία του ερασιτεχνικού θεάτρου της πόλης μας, επιχειρήθηκε ανέδασμα έργου του Σαίξπηρ. Οι δυσκολίες του λόγου, της κίνησης και γενικά της «όψης» που χαρακτηρίζουν τα έργα του μεγάλου Άγγλου ποιητή, απέτρεψαν τους ερασιτεχνικούς μας θιάσους από ένα τέτοιο εγχείρημα. Ο κ. Μπαταντζής, γνωστός για την εξαιρετική θεατρική του προσφορά, το τόλμησε και μάλιστα, παρ' όλα τα τεράστια προβλήματα που αντιμετώπισε κατά

Σταύρος Νίκου, Νίκος Νιόπας, Χρήστος Μιχαήλ
Ελένη Κιτερικόγλου, Γεωργία Βελιγδένη, Γιάννης Ιωσηφίδης και Κική Τραντούδη

Ο Σκηνοθέτης κ. Χρ. Μπανιτζής με μερικά παιδιά από την παράσταση

νέλπιστη επιτυχία.

Το «ΟΝΕΙΡΟ» είναι ένα από τα πιο δημοφιλή έργα του Σαίξπηρ που μέσα του συνωστίζονται διάσημοι ρόλοι, που τους έχουν ερμηνεύσει διάσημοι ηθοποιοί, και που έχει σκηνοθετηθεί από πολύ μεγάλα ονόματα σκηνοθετών, σ' όλο τον κόσμο. Είναι ένα έργο για το οποίο πολλά δοκίμια έχουν γραφεί και που σέρνει πίσω του μια ολόκληρη παράδοση για το πως πρέπει να παρασταίνεται στο κοινό.

Αυτή η φήμη και παράδοση, δεν φόβισαν τον συμπολίτη σκηνοθέτη. Προχώρησε στο ανέβασμα αυτού του «διάσημου» έργου, γνωρίζοντας καλά τί θα αντιμετώπιζε μια και είχε να κάνει με έναν θίασο που αποτελούνταν από νέους χωρίς καμιά θεατρική πείρα, ενώ η πρόθεσή του ήταν να στήσει μ' αυτό το υλικό μια παράσταση που δεν θα απευθυνόταν σε νεανικό τη διάρκεια της προετοιμασίας, η όλη προσπάθεια στέφθηκε από... α-

κοινό, δηλαδή μια παράσταση από νέους για νέους, αλλά σε ένα ώριμο και απαιτητικό κοινό, ένα κοινό που γνωρίζει από θέατρο και που ίσως θα είχε δει το έργο αυτό μια και δυο φορές από θιάσους αξιόσεων και παιγμένο από μεγάλα ονόματα ηθοποιών.

Και τα κατάφερε. Αυτό που είδαμε ήταν μια παράσταση καλοδουλεμένη, πολύ ατμοσφαιρική, που κύλισε αβίαστα και μας γοήτευε με τη στέρεη σκηνοθετική γραφή της και την λιτή, αλλά πολύ πρωτότυπη σκηνογραφική όψη της.

Οι νέοι και οι νέες, παιδιά δεκαέξι χρονών τα περισσότερα, που ερμήνευσαν τους δυσκολότατους χαρακτήρες του έργου, ξεπέρασαν ως ένα μεγάλο βαθμό την απειρία της ηλικίας τους και απέδωσαν τους ρόλους τους πειστικά, με καταπληκτική εκφραστικότητα. Αυτό που μάς έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν η θεατρικότητα κίνησή τους,

καθώς και η τολμηρότητα των στάσεων και των χειρωνακικών τους, που πολύ σπάνια βλέπουμε σε ερασιτεχνικές παραστάσεις.

Οι φωτισμοί, τόνισαν την ονειρική ατμόσφαιρα του έργου και η χρήση σύγχρονων κοστούμιών, έδωσε μια άλλη διάσταση στο κλασικό αυτό έργο.

Άνετα μπορούμε να πούμε ότι με την παράσταση αυτή φύσιξε ένας νέος αέρας στο χώρο του ερασιτεχνικού μας θεάτρου, που φούσκωσε τα πανιά του και το βοήθησε να αρμενίσει σε ποιοτικά πελάγη πολύ κοντινά μ' αυτά του καλού επαγγελματικού θεάτρου.

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Δικηγόρος

τ. Βουλευτής Βέροιας, 4.7.1994

Προς το Δ.Σ.

Της Πολιτιστικής Εταιρείας της Νάουσας

«Αναστάσιος Μιχαήλ, ο Λόγιος». Αγαπητοί φίλοι και φίλες, γειά σας.

Λισθάνομαι την ευχάριστη υποχρέωση να συγχαρώ το Δ.Σ. και όλους τους συντελεστές (και των δυο φύλων) για την πετυχημένη θεατρική παράσταση του έργου του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας», που είδα χτες βράδυ. Πολλά παιδιά - ηθοποιοί -, ήταν αληθινή αποκάλυψη!!

Ήταν, πραγματικά, ένα όνειρο (δυστυχώς) καλοκαιρινής νύχτας, που έγινε ορατό και αποκαλυπτικό, καθώς μας δόθηκε η ευκαιρία να διαπιστώσουμε ότι πολλά και αξιόλογα μπορούν να λάβουν σάρκα και οστά, όταν υπάρχει μεράκι και ταλέντο.

Συγχαρητήρια, λοιπόν...

Φιλικά

Γιώργος

Κριτική για την παράσταση από την εφημερίδα «Νέο Βήμα»

Το τοπικό ερασιτεχνικό θέατρο έδωσε το παρόν, στις αρχές Ιούλη, με τη θαυμάσια παράσταση της Νεανικής Θεατρικής Ομάδας της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας (πρώην Σύλλογος Αποφοίτων). Η νεοσύστατη αυτή ομάδα, οργανωμένη από τον κ. Χρήστο Μπαταντζή και αποτελούμενη θασικά από τριάντα περίπου νέες και νέους ηλικίας δεκατεσσάρων ετών έως δεκαέξι ετών, μας έδωσαν τη χαρά να διαπιστώσουμε μέχρι ποιά ποιοτικά ύψη μπορεί να φτάσει η δουλειά μιας ερασιτεχνικής θεατρικής ομάδας όταν αυτή υλοποιείται από ανθρώπους με μεράκι, ταλέντο, φαντασία, αλλά και ικανότητα και διάθεση για μια ουσιαστική θεατρική προσφορά. Το «ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗΣ ΝΥΧΤΑΣ» του Σαίξπηρ ναι... ναι καλά διαβάσατε Σαίξπηρ ανέβα-σε αυτή η ομάδα-τι τόλμη αλή-θεια- αποδείχτηκε ιδανικό έργο για να δουλευτεί από νέους αυ-τών των ηλικιών.

Γνωρίζαμε ότι τα θεατρικά πράγματα στην πόλη μας είναι σε καλό δρόμο, δεν μπορούσαμε όμως να φανταστούμε ότι θεατρική δουλειά μιας ομάδας νέων θα οδηγούσε τη θεατρική υπόθε-ση τόσο ψηλά. Αυτό που είδαμε δεν ήταν μια παράσταση από νέ-ους, προορισμένη να ειπωθεί και πάλι από νέους, σαν αυτές δηλα-δή που βλέπουμε να στήνονται

τακτικά από τάξεις Λυκείων, Γυ-μνασίων ή και Δημοτικών ακόμα. Ήταν μια άρτια παράσταση που έγινε για να ικανοποιήσει ακόμα και τους πιο απαιτητικούς θεα-τρόφιλους θεατές της πόλης μας και ίσως όχι μόνο αυτούς. Πιστεύ-ουμε ότι η παράσταση αυτή θα μπορούσε να ταξιδέψει σ' ολό-κληρη την Ελλάδα για να απο-δείξει ότι και σε μια μικρή επαρ-χιακή πόλη γίνονται θεατρικά θαύματα, και με ελάχιστα μάλι-στα, οικονομικά και τεχνικά μέ-σα. Ο κ. Μπαταντζής ξαναπρο-σπάθησε πέρυσι με νέους, με μα-θητές του Α' Γυμνασίου της πό-λης μας, και μας είχε δώσει εκεί-νην την καταπληκτική παράσταση με την τραγωδία του Ευριπίδη «Η ΪΦΙΓΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΤΑΥΡΩΝ». Ήταν φυσικό λοιπόν να περιμένουμε κάτι ανάλογο και από τη φετινή του δου-λειά. Απέδειξε και πάλι ότι σαν σκηνοθέτης ξεπερνά κατά πολύ τις δυνατότητες ενός ερασιτεχνι-κού σχήματος και θα μπορούσε να στήσει μια πολύ αξιόλογη πα-ράσταση δουλεύοντας με επαγγελ-ματίες ηθοποιούς. Αλήθεια πως τα κατάφερε και έκανε αυτά τα παι-διά με τις ανύπαρκτες θεατρικά εκφραστικές ικανότητες (στην κί-νηση, στον λόγο κ.λ.π.) λόγω της παντελούς έλειψης θεατρικής α-γωγής, να αποδώσουν σ' αυτούς τους Σαίξπηρικούς ρόλους με τό-

σο πάθος, τόσο αίσθημα και κυ-ρίως μ' αυτήν τη χαρακτηριστι-κή πυκνή θεατρική κινητικότητα και εκφραστική που σπάνια απο-λαμβάνουμε σε δουλειές ερασι-τεχνικών θιάσων. Δε θα αναφέ-ρουμε ενόματα παιδιών που ξε-χώρισαν με το παίξιμό τους, για-τί νομίζουμε πως όλα τα παιδιά στάθηκαν πολύ καλά στους τόσο διαφορετικούς τους ρόλους. Το σκηνικό και τα κοστούμια του Α-λέξανδρου Οικονόμου ήταν ευρη-ματικότερα και λειτουργικά και οι θαυμάσιοι φωτισμοί τόνισαν την ονειρική ατμόσφαιρα του έρ-γου. Αναφερθήκαμε εκτενέστερα σ' αυτήν την παράσταση γιατί πιστεύουμε πως αυτή ήταν το ση-μαντικότερο θεατρικό - καλλιτε-χνικό γεγονός όχι μόνο του κα-λοκαιριού, αλλά και ολόκληρης της χρονιάς (μέχρι σήμερα του-λάχιστον). Κι' ακόμα επειδή ήταν μια δουλειά καθαρά ερασιτεχνι-κή με συντελεστές αποκλειστικά Ναουσαίους. Η εφημερίδα μας θα στέκεται πάντα με ιδιαίτερη ευ-αισθησία και κατανόηση κοντά στις δουλειές των ερασιτεχνών μας και θα προσπαθεί να προβά-λει πάντα τις δουλειές τους εφ' όσον αυτές θα χαρακτηρίζονται από ειλικρίνεια και ανιδιοτέλεια και κυρίως εφ' όσον προάγουν το αισθητικό, καλλιτεχνικό, και μορ-φωτικό επίπεδο των συμπολιτών μας.

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται

στην αγάπη και το ενδιαφέρον των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε

για την ανανέωση της συνδρομής σας

ΕΦΗΒΙΚΗ ΜΑΤΙΑ

Όταν η Αγκάθα Κρίστι έγραφε ότι ο δολοφόνος επιστρέφει πάντα στον τόπο του εγκλήματος, τελικά δεν είχε το μυαλό της ούτε στη διπλοθελονιά του πουλόβερ, ούτε στο ιμάμι της κατασρόβας. Είχε πλήρη γνώση των λόγων της Έτσι κι' μείς ένα χρόνο μετά την επιτυχία της Ιφιγένειας εν Ταύροις - άψογο το αρχαίο μου, έτσι; - επανήλθαμε δριμύτεροι στον τόπο του εγκλήμα-

Του
Ευριπίδη Κελεμουρίδη

τος (διάβαζε θεατρική δραστηριότητα), με το «Όνειρο θερινής νυχτός», κάτι δηλαδή σαν την Ολυμπιάδα του '96, το γκολ στο Μουντιάλ και μια νίκη σε μια πορτίδα τάβλι κατά του Θανάση.

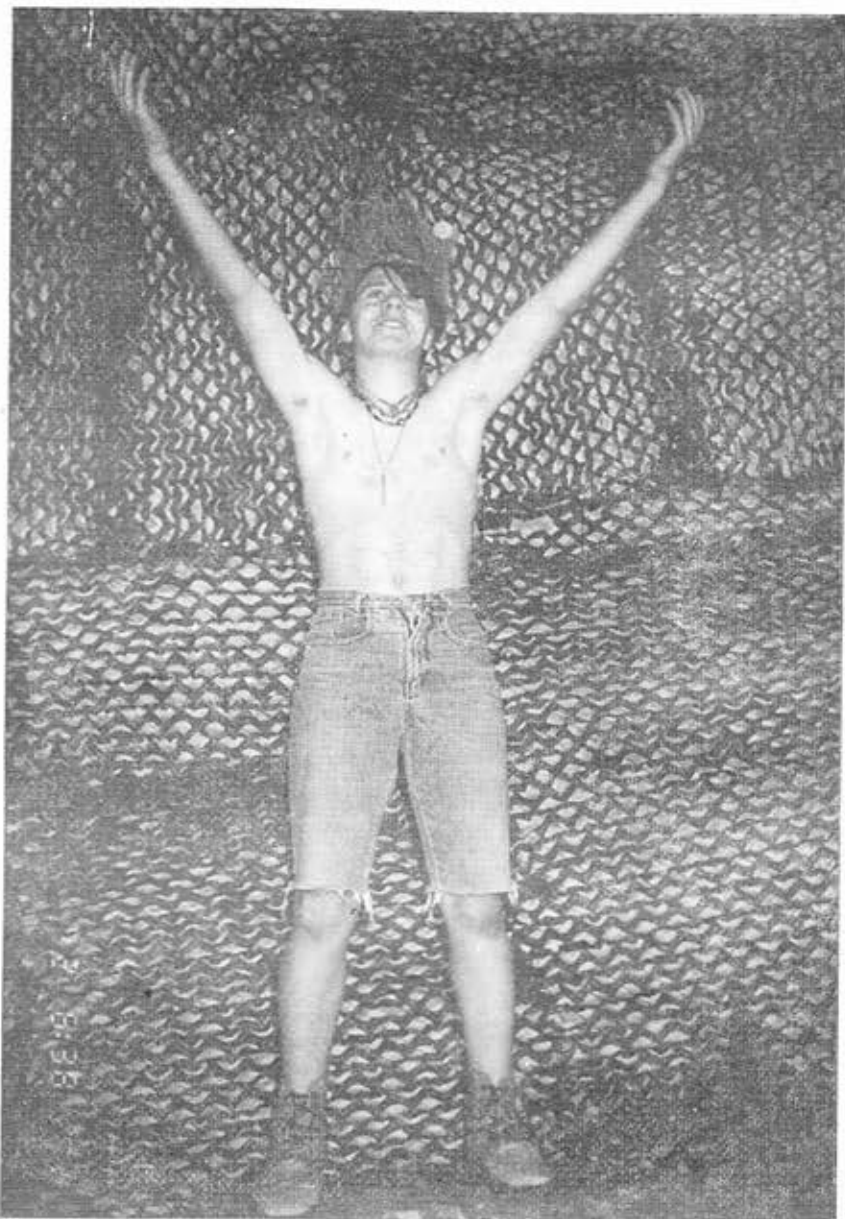
Ο κ. Μπαταντζής χρησιμοποίησε, για δεύτερη φορά και για κακή του τύχη, νέα παιδιά στα οποία έδωσε την ευκαιρία να γευτούν αυτό που ονομάζουμε θεατρική παιδεία. Βέβαια, η προσπάθειά του στηρίχτηκε καθ' όλα από την Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας, η οποία αυτόν ήξερε, αυτόν εμπιστεύτηκε, όπως λέει και η διαφήμιση. Προσωπικά, δεν μπορώ παρά να θεωρήσω τον εαυτό μου τυχερό που συμμετείχε στην τσακαλοπαρέα που ανέλαβε να φέρει σε πέρας αυτή την δύσκολη αποστολή. Τελικά, ευτύχησα κι' εγώ μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά να πώ: αποστολή εξετελέσθη. Οι εμπειρίες για όλους ήταν πάμπολλες. Πιστεύω, το γεγονός ότι παρακολουθούσα από μέσα

Το δις εξαμαρτείν... ή το Replay ενός... «εγκλήματος»

αυτή την προσπάθεια, μου δίνει το δικαίωμα να γράψω ορισμένα πράγματα που είδα ή άκουσα ή ακόμα που σκέφτηκα.

Είδα λοιπόν ένα σκηνοθέτη να

πασχίζει να εισχωρήσει σ' αυτή τη ρημάδα την εφηδική ψυχολογία. Πραγματικά, στους πέντε περίπου μήνες που συνεργαστήκαμε, του βγήκε του χριστιανού το

Από την παράσταση του έργου: Ευριπίδης Κελεμουρίδης

λάδι, κάτι δηλαδή σαν τη φριτέ-τη Ντελόνγκι. Ακόμα, αντάλλαξα ένα χαιρετισμό μου στα στρατευμένα νιάτα της πατρίδας μας μ' ένα «δίχτυ παραλλαγής», το οποίο αποτέλεσε την βάση του σκηνικού του έργου. Κάτι τέτοια βλέπω και με πιάνει το αριστοφάνικο, το αντιπολεμικό μου καιλέω «Κάντε θέατρο, όχι πόλεμο». Φυσικά, γνώριζα ότι η έμπνευση ορισμένων ανθρώπων φτάνει μακριά, αλλά δεν μπορούσα να φανταστώ ότι αυτή του Αλέξανδρου Οικονόμου θα έφτανε μέχρι και σε στρατόπεδο του Κιλκίς.

Διαπίστωσα, επίσης, επί σκηνής θερινού θεάτρου ότι οι συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η παράσταση, ήταν μάλλον αντίξοες. Η ακουστική στο θερινό Δημοτικό μας θέατρο δεν είναι και η ιδανικότερη, ενώ οι ερωτικές εξομολογήσεις του Λύσανδρου, της Ερμίας, του Δημήτρη και της Ελένης, συνοδεύονταν ηχητικά από ένα μακρόσυρτο «γκοοοολ» των ποδοσφαιρόφιλων τηλεθεατών του Μουντιάλ. Πρέπει επίσης να αναφέρω και την εποικοδομητική συμβολή - παρέμβαση των ιδιοκτητών μεταφορικών μέσων στην σκηνική μεταμόρφωση του Πάτου σε γαϊδαρο. Τα μαρσαρίσματα και τα κορναρίσματα αντικατέστησαν ιδανικά τα γκαρίσματα, κάνοντάς μας να αναφωνήσουμε «τέλος καλό, όλα καλά;». Παρά τις πλείστες αντιξοότητες, λοιπόν και παρά το νεαρό της ηλικίας μας, εμείς οι εκκολαπτόμενοι «ηθοποιοί» κατορθώσαμε, νομίζω, να συγκινήσουμε το κοινό μας, κάνοντάς το άλλοτε να προβληματίζεται, άλλοτε

να γελάει ασταμάτητα και άλλοτε πάλι να χειροκροτεί. Θεωρώ υποχρέωσή μου να αναφέρω ότι σε μερικές στιγμές, τα μάτια μου συνέλαβαν και κάποιους θεατές να μας απονέμουν τιμητικά τα γνωστά Π.Α.Π. (Παράσημα Ανοιχτής Παλάμης). Δεν πειράζει, και οι άσχημες κριτικές είναι δεκτές. Πάντως, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι αντιδράσεις του κόσμου έδειχναν, αν μ'ή τί άλλο, ότι υπήρξε μια επικοινωνία μεταξύ θεατή και συγγραφέα, κάτι που άλλωστε αποτελεί και τον σκοπό του θεάτρου.

Το αβίαστο συμπέρασμα είναι πως η εκδήλωση στέφθηκε από επιτυχία. «Ηθικόν δίδαγμα». Τέτοιες παραστάσεις από νεαρούς ερασιτέχνες ηθοποιούς, οι οποίες πιστέψτε με, είναι πολλές και καλές, δείχνουν ότι το θέατρο στην Ελλάδα ζει και αναγεννιέται και ότι το πολιτιστικό επίπεδο στην πόλη μας είναι πολύ πιο υψηλό απ' ό,τι κάποιων άλλων που τυγχάνει να είναι και γειτονικές μας. Διότι, είτε το θέλουν μερικοί, είτε όχι, στο Βιλαμπάχο ακόμα τρίβουνε, στη Βιλαρίμπα καθαρίσαμε.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ : Μύθοι και πραγματικότητα

Συνέχεια από την σελίδα 152

μια κοινωνία όπου δεν υπάρχει πια ανάγκη για ηρωίνη, ψυχοφάρμακα, αλκοόλ ή χασίς. Έτσι ο αγώνας μας παίρνει τη θέση του μέσα στο μεγαλύτερο αγώνα για κοινωνική δικαιοσύνη, ελευθερία και ανθρωπιά.

ΑΘΗΝΑ: 23.6.94

Βιβλιογραφία

1. Κ. Γρίβα: Κάνναβη - Μαριχουάνα - Χασίς. Εκδ. Νέα Σύνορα σελ 48
2. Πολλές σχετικές επιστημονικές εργασίες αναφέρονται στα βιβλία των Ciancarlo Arnao: Το Απαγορευμένο χόρτο, εκδ. Νέα Σύνορα, Jaffe, Peterson, Hodgson: Ναρκωτικά - Τσιγάρο - Αλκοόλ Εκδ. Ψυχογιός, και Κ. Γρίβα: Κάνναβη - Μαριχουάνα - Χασίς, εκδ. Νέα Σύνορα.
3. Αναφέρεται από τον καθηγητή Jaffe για δόσεις μέχρι 210 mg την ημέρα που αντιστοιχούν με 21 τογάρα

φυσικής μαριχουάνας

4. J. Jaffèe Canabinonoids - Μαριχουάνα, 1990 (στο Goodman & Gilman 1990 σελ. 553)
5. Κ. Γρίβα: Κάνναβη - Μαριχουάνα - Χασίς σελ. 46.
6. Στο ίδιο σελ. 48.
7. Στο ίδιο σελ. 116.
8. Ελευθεροτυπία 9/5/94 σελ. 25
9. G. Nahasj Keep off the grass 1990, σελ. 35
10. W. Pattonj Drug Dependence (Advance Sci Dec 1968 σελ. 200-212)
11. L. Grinspoon: Marijuana Reconsidered (1977 σελ. 251)
12. C. Arnao Το απαγορευμένο χόρτο, εκδ. Ν. Σύνορα σελ. 116.
13. Jaffe, Peterson, Hodgson Ναρκωτικά - Τσιγάρο - Αλκοόλ εκδ. Ψυχογιός 1981, σελ. 77.
14. C. Arnao Το απαγορευμένο χόρτο σελ. 120.
15. Γρ. Σολωμός: 3 διέξοδοι από τα ναρκωτικά, Ελευθεροτυπία 19/6/94 σελ. 55.
16. John Stuart Mill: Περί Ελευθερίας, εκδ. Επικουρος, Αθήνα 1983, σελ. 32.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις του καλοκαιριού

Μετά τον πολιτιστικό οργανισμό του Μαΐου και Ιουνίου τα πράγματα ησυχάζουν στην πόλη μας. Ο Ιούλιος και ο Αύγουστος είναι οι μήνες των διακοπών και της ξεκούρασης, ίσως και κάποιες σιωπηλής κριτικής σ' όσα παίχτηκαν και ακούστηκαν τη σαιζόν που πέρασε. Δεν έλλειψαν όμως και οι ευχάριστες ανάπαυλες στο θερινό δημοτικό θέατρο που δρόσισαν τα ζεστά καλοκαιρινά βράδια.

Το καλοκαίρι έχουν τις δόξες τους τα χορευτικά μας συγκροτήματα που έχουν κάνει διεθνώς γνωστή την πόλη μας.

— ❖ —

Το πρώτο 10ήμερο του Ιουλίου οργανώθηκε με μεγάλη επιτυχία για έκτη συνεχή χρονιά φέτος το διεθνές φολκλορικό φεστιβάλ CIOFF — Πυρσού Νάουσας. Τα χορευτικά συγκροτήματα των χωρών που εμφανίστηκαν (Ρωσία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Ιταλία, Ισπανία, Βραζιλία), ενθουσίασαν το κοινό της πόλης μας και καταχειροκροτήθηκαν.

Ένα μήνα αργότερα ο «Πυρσός» συμμετείχε με 43μελή αποστολή του στο φολκλορικό φεστιβάλ της πόλης Πόρετς της Κροατίας στο οποίο πήραν μέρος συγκροτήματα από 18 χώρες.

Παράλληλα άλλη αποστολή πήγε στην Ιταλία για τις εορταστικές εκδηλώσεις της πόλης Κάθα ντε Τιρένε.

Τέλος ο Πυρσός πήρε μέρος και σε πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις εντός Ελλάδας, στο Νέο Σκοπό Σερρών, στον Άγιο Μάμμα Χαλκιδικής, στον Προμαχώνα Α-

ριδαίας, στο Πλατύ Ημαθίας και στο Πνευματικό Κέντρο Βέροιας.

— ❖ —

Ο όμιλος «Γενίτσαροι και Μπούλζε» συμμετείχε με 38μελή αποστολή του στις φολκλορικές εκδηλώσεις που έγιναν στην πόλη Σίλγκες της Γερμανίας στα τέλη

Της Ελένης Μήτσιαλα-Ζεγκίνη

του Ιουλίου. Το μικτό τώρα πια συγκρότημα παρουσίασε χορούς από τη Νάουσα και άλλες περιοχές της Μακεδονίας.

Στα τέλη Αυγούστου ο ίδιος Όμιλος έδωσε στο θερινό θέατρο κοινή χορευτική παράσταση με ένα Ουγγρικό φολκλορικό συγκρότημα προσκεκλημένο από τον τοπικό μας Σύλλογο, στα πλαίσια των ανταλλαγών και της σύσφιξης των σχέσεων των δυο συλλόγων. Το ουγγρικό χορευτικό, καταχειροκροτήθηκε.

— ❖ —

Το Λύκειο Ελληνίδων Νάουσας πήρε μέρος στο φολκλορικό φεστιβάλ Νόισταντ Γερμανίας για τρίτη φορά φέτος. Το φεστιβάλ που πραγματοποιήθηκε στα μέσα του Αυγούστου είχε διαγωνιστικό χαρακτήρα και πήραν μέρος σ' αυτό 15 χώρες. Το ΛΕΝ με την 50μελή ομάδα του ήταν το μόνο συγκρότημα που συμμετείχε από την Ελλάδα.

— ❖ —

Τέλος το χορευτικό συγκρότημα του Συλλόγου των Βλάχων πήγε στη Ρουμανία για να συμμετάσχει σε φολκλορικές εκδηλώσεις στις πόλεις Κωσταντζα

και Βουκουρέστι, όπου πραγματοποιήθηκε διεθνής συνάντηση Βλάχων. Η ομάδα μας αποτελούνταν από 15 χορευτές.

— ❖ —

Στους άλλους τομείς των πολιτιστικών δραστηριοτήτων οι περισσότερες εκδηλώσεις ήταν κυρίως εισαγόμενες ή επαναλήψεις.

Στις 20 και 21 Αυγούστου δόθηκαν στο Δημοτικό Θέατρο δυο συναυλίες. Η πρώτη από το συγκρότημα «Διότιμα» με πρωτότυπες δικές τους συνθέσεις εμπνευσμένες από τη μουσική παράδοση των λαών της Μεσογείου της Αφρικής και της Ασίας. Η δεύτερη από το γνωστό συγκρότημα «Τρύπες».

— ❖ —

Στις αρχές Σεπτεμβρίου διοργανώθηκε στην πόλη μας από το Κρατικό Ωδείο Βορείου Ελλάδος συνάντηση νέων σολίστ από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια του «Διεθνούς Μουσικού Μήνα». Παράλληλα δόθηκαν συναυλίες και ρεσιτάλ των καθηγητών και σπουδαστών στην Εστία Μουσών για το κοινό.

— ❖ —

Την 10η Σεπτεμβρίου το «ΜΟΥΣΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ» επανέλαβε την επιτυχημένη συναυλία με τίτλο «Όμορφη και παράξενη πατρίδα» όπου παρουσιάζονται τραγούδια που αναδεικνύουν την ομορφιά της Ελλάδας, με την καθοδήγηση πάντα του Π. Στοίδη.

— ❖ —

Το θεατρικό εργαστήρι του Πολιτιστικού Κέντρου Νάουσας έδωσε δυο παραστάσεις με τον «Ταρτούφο» στην Γαλάτη Κοζάνης και στη Θεσσαλονίκη στη συνάντηση ερασιτεχνικών θιάσων που οργά-

(Συνέχεια στην σελ. 162)

Μεθοδολογία της ολοκληρωμένης

παραγωγής φρούτων

Ο βασικός σκοπός της ολοκληρωμένης παραγωγής φρούτων, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο άρθρο, είναι η μείωση της χρήσης χημικών ουσιών επικίνδυνων για τον άνθρωπο και το περιβάλλον. Η μείωση αυτή πρέπει να γίνεται κατά τέτοιο τρόπο, που να μην έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις αποδόσεις και την ποιότητα του καρπού των οπωροφόρων. Οι επιδιώξεις αυτές απαιτούν ειδική μεθοδολογία, γνώση και οργάνωση.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι πολύ απλή και έχει πολλές κατευθύνσεις.

Κυριότερη κατεύθυνση είναι η δημιουργία και καλλιέργεια ανθεκτικών ποικιλιών, που δεν θα χρειάζονται προστασία από εχθρούς και ασθένειες με φυτοφάρμακα.

Τα τελευταία χρόνια καταβάλλονται μεγάλες προσπάθειες από τα ερευνητικά ιδρύματα όλων των αναπτυγμένων χωρών για τη δημιουργία ανθεκτικών ποικιλιών. Ένα μεγάλο πρόγραμμα διεξάγεται και από το Ινστιτούτο μας, με επιχορήγηση από την ΕΟΚ.

Τα μέχρι τώρα αποτελέσματα είναι πολύ ενθαρρυντικά. Δημιουργήθηκαν αρκετές ανθεκτικές ποικιλίες, αλλά μειονεκτούν στην ποιότητα του καρπού. Οι ερευνητές που ασχολούνται με το θέμα πιστεύουν ότι πολύ σύντομα θα δημιουργηθούν και ποικιλίες με πολύ καλή ποιότητα καρπού.

Οι προσπάθειες ενισχύονται τελευταία και από την Βιοτεχνολο-

γία, ένα μοντέρνο κλάδο της Βιολογίας, με τη μεταφορά ανθεκτικών γονιδίων από ποικιλία σε ποικιλία ή από άλλα είδη.

Η καλλιέργεια ανθεκτικών ποικιλιών θα έλυνε οριστικά το πρό-

Του

Ι. Χατζηχαρίση
Δ/ντή Ιν. Φυλλ. Δένδρων

βλήμα, αλλά θα χρειαστεί πολύς χρόνος ακόμη και μέχρι τότε μπορούμε να καταφύγουμε σε άλλες μεθόδους.

Η μέθοδος, που μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί σήμερα σε επίπεδο παραγωγού, είναι η μείωση του αριθμού των ψεκασμών. Σύμφωνα με αυτή τη μέθοδο, σε κάθε δενδροκομική περιοχή με ιδιαίτερο μικροκλίμα εγκαθίστανται βασικά μετεωρολογικά όργανα, για τη λήψη ενός ελαχίστου αριθμού μετεωρολογικών παρατηρήσεων και παγίδες σύλληψης επιβλαβών εντόμων. Όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες για την έναρξη μυκητολογικών προσβολών ή οι συλλήψεις επιβλαβών εντόμων είναι ανησυχητικές, ειδοποιούνται οι δενδροκαλλιεργητές της περιοχής να ψεκάσουν με κατάλληλα φυτοφάρμακα. Με τον τρόπο αυτό μειώνεται ο αριθμός των ψεκασμών μέχρι και τα 2/3.

Άλλη μέθοδος είναι η εκμετάλλευση των φυσικών εχθρών των επιβλαβών εντόμων κυρίως. Πολλά έντομα, γνωστά ως αρπακτικά ή ωφέλιμα, τρέφονται με

έντομα επιβλαβή για τις καλλιέργειες. Επίσης μύκητες και βακτήρια παρασιτούν στα θλαβερά έντομα και τα θανατώνουν. Έχει διαπιστωθεί πειραματικά και με μετρήσεις στον αγρό, η άριστη αναλογία μεταξύ του αριθμού των ωφέλιμων και θλαβερών εντόμων, που εάν επιτευχθεί και διατηρηθεί σταθερή, τα ωφέλιμα έντομα είναι σε θέση να κρατούν τον πληθυσμό των θλαβερών εντόμων σε επίπεδα ακίνδυνα για τις καλλιέργειες. Πειραματική εφαρμογή αυτής της μεθόδου στον αγρό έδωσε πολύ ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Αυτό επιτυγχάνεται ως εξής.

Σε κάθε οπωρώνα υπάρχει ένας πληθυσμός ωφέλιμων εντόμων, που θανατώνεται με τη χρήση φυτοφαρμάκων ευρέως φάσματος. Η χρησιμοποίηση εξειδικευμένων φυτοφαρμάκων, που δεν ζημιώνουν τα ωφέλιμα έντομα, έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση, με τον καιρό, του πληθυσμού των ωφέλιμων. Φυτοφάρμακα αυτής της κατηγορίας κυκλοφορούν σήμερα στο εμπόριο, ενώ στο μέλλον, όλα τα φυτοφάρμακα που θα κυκλοφορούν θα είναι αυτής της κατηγορίας.

Ένας ταχύς τρόπος εμπλουτισμού του οπωρώνος με ωφέλιμα έντομα είναι η προμήθεια αυτών από το εμπόριο ή η συλλογή τους από περιοχές με αυτοφυή θλάστηση. Στη δεύτερη περίπτωση επισημαίνονται φυτά με μεγάλους πληθυσμούς ωφέλιμων εντόμων,

κόβονται κλαδιά τις πρωινές ώρες, μεταφέρονται και τοποθετούνται στον οπωρώνα.

Είναι ευνόητο ότι για να εφαρμοστούν όλα τα προηγούμενα οι δενδροκαλλιεργητές πρέπει να εκπαιδευτούν κατάλληλα για να γνωρίζουν τα ωφέλημα έντομα.

Στην περίπτωση που θα χρειαστούν ψεκασμοί με επικίνδυνα φυτοφάρμακα, χορηγείται ειδική άδεια από τους φορείς ελέγχου και τηρούνται αυστηρά οι οδηγίες.

Όσον αφορά τα ζιζανιοκτόνα, θα πρέπει να εφαρμόζονται σε όσο το δυνατόν μικρότερη έκταση εδάφους, γύρω από τον λαιμό των δένδρων και να χρησιμοποιούνται αυτά, που διασπώνται γρήγορα σε ακίνδυνες χημικές ουσίες. Τα ζιζάνια στην υπόλοιπη έκταση του οπωρώνα μπορούν να καταστρέφονται με χορτοκοπτικά μηχανήματα.

Εκτός από τα φυτοφάρμακα μεγάλη σημασία δίνεται και στη χρήση των λιπασμάτων. Τα λιπάσματα και ιδιαίτερα τα αζωτούχα, μολύνουν τα υπόγεια νερά με νιτρικά, που είναι επικίνδυνα για τον άνθρωπο και το περιβάλλον. Σε πολλές περιπτώσεις συγκεντρώνονται και σε φυσικά μέρη που καταναλώνονται ως τροφή.

Οι ποσότητες λιπασμάτων που χρησιμοποιούνται σήμερα στη χώρα μας είναι πολύ μεγαλύτερες από τις απαιτήσεις των δένδρων και πρέπει να περιοριστούν στις τελείως απαραίτητες. Για να γίνει αυτό πρέπει να προσδιορίζονται ανά τακτά χρονικά διαστήμα-

τα οι ανάγκες των δένδρων. Αυτές προσδιορίζονται με εδαφολογικές αναλύσεις, σε συνδυασμό με φυλλοδιαγνωστική από ειδικά εργαστήρια, τα οποία πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν σε κάθε περιοχή.

Τα φρούτα που παράγονται σύμφωνα με τις προηγούμενες μεθόδους, διατίθενται στο εμπόριο με ειδικό σήμα, την πράσινη κάρτα. Η πράσινη κάρτα χορηγείται από ειδικούς φορείς, οι οποίοι ελέγ-

χουν την τήρηση των αναφερθέντων και επιπλέον, διενεργούν αναλύσεις υπολειματικότητας φαρμάκων στους διατιθέμενους καρπούς.

Για να προχωρήσει και η χώρα μας στην ολοκληρωμένη παραγωγή, χρειάζεται να γίνει η απαραίτητη υποδομή, να εκπαιδευτούν κατάλληλα οι γεωπόνοι και οι αγρότες και να συσταθούν οι ειδικοί φορείς ελέγχου, που θα χορηγούν και το ειδικό σήμα.

Τα δημοτικά τραγούδια στη Νάουσα

Συνέχεια από την σελίδα 147

- 19) Λαπαδίτσας Γεώργιος
- 20) Λιόλιος Λεωνίδας
- 21) Σακελλαρίου Θεόδωρος
- 22) Σακκιάρης Τάκης
- 23) Μπακάλης Τάσης
- 24) Σουρουτζής.

Βοηθήματα

- 1. Μελίκη Γιώργη, Μουσική στη Μακεδονία, Όργανα - Εργατικής Εστίας ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1994

2. Μπαϊτση Τάκη 1986. Γενίτσαροι και Μπούλες της Νιάουσσας. Εκδόσεις Συλλόγου Γενίτσαροι και Μπούλες

3. Κοψαχείλης Στέργιος
Νιάουστα τεύχη 61-62-63-64.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ τον καθηγητή μουσικολογίας του Αριστ/λείου Παν/μίου Θεσ/νίκης Δρα Δημήτριο Θέμελη για τη βοήθειά του στο κείμενο.

Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

(Συνέχεια από την σελ. 160)

νωσε ο Δήμος στο Θέατρο Ν. Ελβετίας.

— * —

Μια χαρούμενη νύκτα στην πόλη μας έδωσαν οι εκδηλώσεις που οργάνωσε το Π.Κ.Ν. με τίτλο «Μ' ένα βιβλίο πετάω» για την προώθηση του παιδικού βιβλίου. Τα παιδιά ήλθαν σε επαφή με το βι-

βλίο με διάφορους τρόπους: Ανάγνωση κειμένων, έκδοση περιοδικού, παρακολούθηση παιδικών ταινιών και του θεατρικού έργου «Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο», κινήγι θησαυρού, έκθεση βιβλίου κ.λ.π. Οι δεκάδες παραμυθένιες φιγούρες που ομορφαιναν τα κεντρικά σημεία της Νάουσας φιλοτεχνήθηκαν από το ζωγράφο Γιώργο Μπαδόλα.

ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ ΑΕ

ΝΗΜΑΤΟΥΡΓΕΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ
